

MUSEILAGEN –STYRNING ELLER FRIHET?

**En kvalitativ undersökning av museiprofessionellas
relation till och uppfattningar av museilagens
funktion**

Elin Aspeklev och Carolin Brigelius

Examensarbete (30 högskolepoäng) i museologi för masterexamen inom ABM-
masterprogrammet vid Lunds universitet.

Handledare: Lars-Eric Jönsson

År: 2020

Title

The museum law – control or freedom?

A qualitative study of the museum professionals' relation to and perceptions of the museum law

Abstract

The aim of this master's thesis is to examine how museum professionals perceive and relate to Sweden's newly instituted museum law. The museum law (SFS 2019:977) came into effect in August of 2017, and at this moment there are no larger-scale studies examining the effects of the law. This thesis is intended to serve as a time document, reflecting the perceptions that existed in the spring of 2020. At the time this thesis was written a number of events in Sweden have put the law to the test.

To fulfil the aims the study consists of ten semi-structured interviews with museum professionals from art and design museums as well as cultural history museums, at state, regional and municipal levels. It uses a thematic analysis to process the material and to find latent themes. The latent themes are as follows *Approaches to the museum law* and *The impact of cultural policy*. Chantal Mouffe's theories of democracy and political structures constitutes the theoretical framework of this thesis, and a perspective of sociology of law is used to understand the informants' approach towards the law.

We found that there are different ways to perceive the law and that the law can be either strictly or freely interpreted. The strict or free interpretation of the law is dependent on which level of governance the museum is located on, each museum's individual economic circumstances and historical background. Furthermore, this thesis shows that the museum professionals' relations to politicians and officials can be placed on a scale ranging from stable to unstable relations. It also highlights a feeling that there is a cultural policy threat where culture and museum institutions can be used as political tools. The importance of a definition of the museum that underlines the collection as the core of the museums and that differentiates the museum from closely related institutions, is also demonstrated by this study.

Keywords:

Museology, Museum law, ALM, Cultural politics, Democracy, Political control
Museologi, Museilag, ABM, Kulturpolitik, Demokrati, Politisk styrning

Tack

Till alla informanter, utan er hade det inte blivit någon undersökning.

Vi vill även tacka alla som hjälpt oss med korrekturläsning och som kommit med tips och råd. För era uppmuntrande ord och för att ni trott på oss genom denna process. Ett särskilt tack riktas till Dennis och Anton.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	6
1.1 Syfte och positionering	7
1.1.1 Frågeställning	7
1.2 Avgränsning	7
1.3 Disposition	9
1.4 Bakgrund	10
1.4.1 Kulturpolitisk bakgrund.....	10
1.4.2 En museilag tar form	12
1.4.3 Statliga, regionala och kommunala museer	17
1.5 Tidigare forskning	18
1.5.1 Rapporter som berör museilagen	18
1.5.2 Studier inom det musei- och kulturpolitiska fältet	21
1.5.3 Studier av museiutredningen Ny museipolitik	24
1.5.4 Studier inom biblioteks- och informationsvetenskap	26
2. Teori och Metod.....	28
2.1 Metod	28
2.1.1 Tematisk analys	28
2.1.2 Materialinsamling	32
2.1.3 Etik.....	33
2.1.4 Tillförlitlighet	34
2.2 Teori	36
2.2.1 Ett rättssociologiskt synsätt	36
2.2.2 En politiskt teoretisk utgångspunkt	37
3. Introduktion till intervjumaterialet	43
4. Förhållningssätt till museilagen	45
4.1 Strikt förhållningssätt	45
4.1.1 Lagen är ett verktyg	45
4.1.2 Lagen är ett integrerat dokument.....	47
4.1.3 Lagen är någonting som ska uppfyllas	48
4.2 Öppet förhållningssätt	50
4.2.1 Lagen är inte ett dokument som är levande eller som ska uppfyllas.....	50
4.3 Tolkningens ambivalens	51
4.3.1 Öppen kontra detaljerad lag.....	52
4.3.2 Kärnan är densamma	54
4.3.3 Vad betyder det egentligen?	56
5. Kulturpolitikens påverkan.....	59
5.1 Instabila och stabila relationer	59
5.2 Kulturen som ett verktyg.....	64
5.3 Museets roll i samhället	66
6. Analys	70
6.1 Olika förhållningssätt, olika fördelar?.....	70
6.2 Direkt och indirekt styrning av museisektorn	75
6.3 Ett oadresserat hot	79
7. Slutsatser	84
7.1 Museiprofessionellas relationer till museilagen och uppfattningar om dess funktion	84

7.2 Styrning eller frihet, men vad är vad?	86
8. Avslutande kommentar	88
9. Käll- och litteraturförteckning	89
Bilagor.....	95
Bilaga 1. Museilagen.....	95
Bilaga 2. Samtyckesblanketten	97
Bilaga 3. Utskick av mail	98
Bilaga 4. Intervjuguiden.....	99
Bilaga 5. Arbetsfördelning	101

1. Inledning

När den här uppsatsen skrevs våren 2020 stormade det rejält inom museisektorn i Sverige. I och med instiftandet av museilagen (SFS 2019:977) i Sverige 2017 kom en diskussion om kulturens politiska obundenhet att blomma upp. Hur kulturen borde struktureras för att kunna tillförsäkras frihet och vad begreppet frihet innebar var frågor som diskuterades flitigt på kultursidorna i många av de svenska dagstidningarna. Principen om armlängds avstånd sattes på sin spets i ett antal fall och museilagen låg i startgroparna för att åberopas för första gången.

Redan 2018 aktualiserades museilagen i samband med att Västarvets politiska ledning, som är en del av Västra Götalandsregionens kulturförvaltning, tog beslut om att gallring skulle ske i Göteborgs Naturhistoriska museums samlingar av mänskliga kvarlevor. I februari 2019 JO-anmälde museets personal Västarvet med motiveringen att de bröt mot lagen och att politiska motiv låg bakom förslaget om gallring. I mars 2019 meddelades att justitieombudsmannen inte skulle gå vidare med anmälan. (Palm 2019)

I februari år 2020 sattes museilagen återigen på prov då Sverigedemokraterna i Norrköping anmälde Norrköpings Stadsmuseum för förtal i samband med deras utställning *Medlöperi och motstånd – Nazismen i Norrköping då och nu*. På en av väggarna i utställningen visades en bild på Sverigedemokraternas lokala styrelse från 2019, samt en artikel om en person som skrivit inlägg på en nazistisk hemsida och som år 2018 kandiderade i valet å Sverigedemokraterna vägnar (Brantemo 2020). Norrköpings Stadsmuseum hänvisade till museilagen och principen om armlängds avstånd men det ledde inte till någon prövning av lagen¹. Sverigedemokraternas polisanmälan gentemot stadsmuseet lades senare ner då polisen beslutade att inte inleda en förundersökning (Ibid.).

Liknande händelser har inträffat inom museisektorn även i en internationell kontext. I Polen avsatte regeringen år 2019 museichefen för Polin, ett museum för de polska judarnas historia. Den berörda museichefen belyste Polens samtida antisemitism i museiutställningar vilket upprörde och skapade missnöje hos Polens kulturminister (Sarnecki 2019). Dessutom fick chefen vid Andra världskrigets museum i Gdansk avgå eftersom museet enligt regeringen inte varit tillräckligt patriotiskt (Pollack

¹ Ellika Maria Kyndel, Museipedagog Norrköpings Stadsmuseum, E-post den 24 april 2020.

Sarnecki & Hill 2019). Dessa händelser är endast några få exempel men visar tydligt att museisektorn är av intresse för politiker.

1.1 Syfte och positionering

Uppsatsens syfte är att få en djupare förståelse och en kvalitativ bild av hur museiprofessionella år 2020 uppfattar och relaterar till museilagen. Lagen har endast funnits i tre och då det i nuläget saknas akademiska studier ser vi en hög relevans för vår undersökning. Att museilagen inte ännu blivit prövad i ett juridiskt sammanhang bidrar till motiveringen.

Vi vill här förtydliga två viktiga aspekter för undersökningen. För det första: Vår uppfattning om museiinstitutioner, vilken vi har förhållit oss till under arbetet med undersökningen. Vi ser museer som politiska aktörer vilka inte kan vara neutrala då de befinner sig i en större samhällelig kontext. Museer påverkar och påverkas av politiska åsikter och beslut som fattas både inom och utanför museiinstitutionerna. För det andra: Undersökningen bygger på en ontologisk vetenskapssyn där vi som författare har antagit en konstruktivistisk position. Det betyder att vi som författare är intresserade av hur verkligheten antas vara beskaffad och att vi har anlagt ett granskande perspektiv på vad som kan upplevas som sociala företeelsers *naturalighet*. Den sociala verkligheten är enligt denna position någonting som konstrueras och olika människor är därför med och skapar sin egen sociala verklighet. (Nationalencyklopedin u.å.) Utifrån denna position ska undersökningen förstås som ett tvärsnitt av hur museilagen uppfattades och förstods under våren år 2020 med närliggande tid.

1.1.1 Frågeställning

För att uppfylla undersökningens syfte arbetade vi utifrån följande frågeställningar:

- Hur ser relationen till museilagen ut på statlig, regional och kommunal nivå?
- Vilka uppfattningar om museilagens funktion finns bland museiprofessionella?
- Hur aktualiseras begrepp som styrning och frihet i relation till museilagen?

1.2 Avgränsning

För att besvara undersökningens forskningsfrågor och uppfylla dess syfte genomfördes en kvalitativ undersökning där intervjuer användes som primärdata för att kunna besvara frågorna om hur relationer till och uppfattningar av museilagen hos museiprofessionella såg ut år 2020. Kvalitativa intervjuer var ett

lämpligt val av metod då det ger ett spektrum av olika åsikter, vilket var det som behövdes för att få fram ett nyansrikt material.

Undersökningen avgränsades till två typer av museer – konst- och designmuseer samt kulturhistoriska museer. Urvalet av museer gjordes därefter utifrån vilken typ av förvaltningsnivå de befann sig på och deras geografiska placering. Dessa val gjordes för att ge en bred bild av de museiprofessionellas uppfattningar av museilagen. De museer som ingick i undersökningen är placerade i södra och mellersta Sverige. Att inkludera museer från norra Sverige hade varit önskvärt men var inte möjligt inom ramarna undersökningen. Genom att studera museer med skiftande geografisk placering behöll undersökningen sitt fokus på museilagen. Att studera flera museer inom samma geografiska placering hade inneburit ett större fokus på den lokala politiska strukturen, vilket i sig hade varit en intressant studie men likväl en annan undersökning.

Majoriteten av de museer som ingått i undersökningen omfattas av museilagen. Genom att inkludera ett museum som inte omfattas av lagen har undersökningen även ämnat lyfta ett vidare perspektiv på lagens funktion. En avgränsning gjordes i antalet intervjuer utifrån den begränsade tid som en masteruppsats skrivs på. Undersökningen kom därför att bestå av tio museer och intervjuer med totalt elva informanter. Fördelningen av museerna var: Tre statliga museer, fyra regionala museer och tre kommunala museer.

Urvalet av informanter för undersökningen motiverades utifrån att de var professionella i ledande positioner. Exempel är museichefer, biträdande museichefer eller andra positioner där informanten haft en ledande funktion, stor erfarenhet från museet eller mycket kontakt med politiker samt huvudmän. Anledningen till detta urval var att informanterna, genom sina positioner, ofta är i dialog med politiker och bidragsgivare. I flera fall har de museiprofessionella i sina positioner även stött på och deltagit i diskussioner gällande museilagen tidigare. Flera av de museer som deltagit i studien lämnade även remissvar gällande utredningen *Ny museipolitik (SOU 2015:89)*. Detta har inte motiverat eller avgränsat urvalet men har setts som en tillgång för studiens analys. De medverkande informanterna representerar sig själva i sina roller som museiprofessionella. En informants uppfattning och åsikt är därmed inte nödvändigtvis representativ för hela det museum som informanten i fråga arbetar på.

För att besvara undersökningens frågeställning kom intervjuguiden att avgränsas till frågor med tydligt fokus på uppfattningar och reflektioner gällande museilagen. En av anledningarna till varför intervjuguiden inte fokuserade på de museiprofessionellas användande av lagen i det praktiska arbetet motiveras utifrån den problematik som finns inbyggd i intervjuer. En informant kan säga sig göra en sak, men i praktiken göra en helt annan. Närmare studier av museiverksamheterna via observationer var inte heller realistiskt att genomföra under den begränsade tiden.

1.3 Disposition

Uppsatsens disposition är sådan att i Kapitel 1. *Inledning*, presenteras uppsatsens syfte, ontologisk positionering, forskningsfrågor följt av avgränsningar där urval och motivering av informanter presenteras och en bakgrundsbeskrivning. Bakgrunden har två huvudsakliga fokus, dels en kulturpolitisk bakgrund där även principen om armlängds avstånd redogörs, dels en bakgrund till instiftandet av museilagen samt en beskrivning av densamma. Slutligen följer i detta kapitel en presentation av för studien relevant tidigare forskning.

I Kapitel 2. *Teori och Metod* presenteras de val av metod och teori som användes för att kunna genomföra undersökningen, besvara frågeställningen och uppfylla syftet. I detta kapitel presenteras materialinsamlingen av den empiriska data undersökningen primärt studerat, forskningsetiska frågor samt en redogörelse för hur intervjuerna genomförts. Den tematiska analysens sex olika steg och det teoretiska ramverk som växte fram under arbetets gång presenteras.

Uppsatsens resultat och redovisning av de teman som identifierats genom den tematiska analysen presenteras i tre separata kapitel. I Kapitel 3. *Introduktion till intervjumaterialet* ges en sammanfattande introduktion till intervjumaterialet. I Kapitel 4. *Förhållningssätt till museilagen* redogörs för informanternas olika sätt att förhålla sig till och tolka museilagen. I Kapitel 5. *Kulturpolitikens påverkan* redogörs för informanternas relationer till politiker och en presentation av informanternas uppfattningar om det kulturpolitiska läget samt museernas roll i samhället. Presentationerna av intervjumaterialet följs av en analysdel, Kapitel 6. *Analys*.

Därefter sammanfattas materialet och studiens forskningsfrågor besvaras i Kapitel 7. *Slutsatser*. Slutligen följer i Kapitel 8. *Avslutande kommentarer* några sista kommentarer och förslag på fortsatta studier och vidare forskning.

1.4 Bakgrund

I denna bakgrund görs ett försök att kortfattat redogöra för den kulturpolitiska utvecklingen i Sverige under avsnitt *1.4.1 Kulturpolitisk bakgrund*. Under avsnitt *1.4.2 En museilag tar form* beskrivs hur processen att instifta museilagen gått till samt beskrivningar över både museilagens utformning och vad en ramlag är. Sist i detta kapitel under avsnittet *1.4.3 Statliga, regionala och kommunala museer* finns en kortare beskrivning av hur museerna på de olika förvaltningsnivåerna generellt är organiserade.

1.4.1 Kulturpolitisk bakgrund

Att beskriva den kultur- och museipolitiska framväxten i Sverige är inget som görs i en handvändning. Vanligtvis dateras tillkomsten av kulturpolitiken som ett självständigt politiskt sakområde i samband med 1974-års kulturpolitiska mål men som Jenny Johannisson, docent i biblioteks- och informationsvetenskap som forskat om kommunal och regional kulturpolitik, skriver i *Förändringar i kulturpolitikens geografi* (2010) fanns det självklart kulturpolitik innan 1974. Beslutsfattandet handlade tidigare främst om formalisering av praktiker och rutiner som redan existerade. Men 1974 års beslut var första gången som den svenska riksdagen fattade ett samlat beslut gällande målsättningar och syften, medelstillelning, metoder samt ansvarsfördelning gällande kulturpolitiken (Ibid.). Detta går att se som ett led i den nordiska välfärdspolitiken poängterar Johannisson och skriver att "Kulturpolitiken blev en modern samhällelig institution." (Johannisson 2010, s. 19).

Bengt Jacobsson, pro-fessor i företagsekonomi som forskat om beslutsfattande i offentliga organisationer, skriver i *Kulturpolitik: styrning på avstånd* (2014) att kulturpolitiken mer eller mindre legat fast sedan 1970-talet. Innan 1974 fanns en livlig diskussion om kulturpolitik och hur den skulle organiseras, men att diskussion senare försvann för att det "[s]kapades en infrastruktur för politik, och när den väl uppfattades vara på plats intog politikerna en mer reaktiv position" (Jacobsson 2014, s. 27). Denna typ av genomtänkta politik, som Jacobsson benämner det som, organiserades för att sedan lämnas över till de verksamma inom kultursektorn, det vill säga till de (kultur-)professionella. Denna idé om att politiker inte ska blanda sig i, utan att de ska hålla principen om armlängds avstånd, fanns tidigt och starkt inom kulturpolitiken. Att ha kulturpolitiker som blandar sig i allt för mycket sågs snarast som ett hot mot demokratin (Jacobsson 2014), en idé som fortfarande är stark inom området.

1974-års kulturpolitik innebar att kulturen fick en central roll i diskussionen om demokratins utveckling poängterar Jenny Svensson, bitr. lektor i företagsekonomi vid Södertörns Högskola och Klara Tomson, fil.dr. i företagsekonomi och som tidigare arbetat som utredare på Myndigheten för Kulturanalys, i *Kampen om kulturen* (2016). Staten skulle vara en garant för kulturens och konstens position i samhället då den till stor del skulle finansiera de delar av kulturlivet som inte hade möjlighet att klara sig på marknadens villkor. Genom att gå in med ekonomiskt stöd skulle det skapas utrymme även för vad som beskrevs som smalare kultur. Både den något bredare och smalare samt utmanande kulturen ansågs vara en viktig del i diskussionen om demokratins utveckling och just därför värd att finansiera. Men att kulturen skulle bidra till ökad sysselsättning eller ekonomisk tillväxt ansågs, skriver Svensson och Tomson, "helt främmande" (Svensson & Tomson 2016, s. 15).

Från och med 1980-talet sker en förändring i synsättet gällande den offentliga sektorn. I början av 1990-talet myntar Christopher Hood begreppet New Public Management (NPM) för dessa nya tendenser. Kort sagt innebär NPM att styrningen av den offentliga sektorn kom att formas allt mer efter den privata. Dess påverkan kan delas in i administrativa och ideologiska reformer. Det förstnämnda har ett organisationsperspektiv och innebär bland annat ökad prestationsmätning, utvärdering och dokumentation. Det senare har ett samhällsperspektiv och innebär bland annat reformer som kund Anpassning och konkurrensutsättning (Nationalencyklopedin u.å.).

År 1996 fattades beslut om att förnya de kulturpolitiska målen efter en ny utredning. Det mesta var detsamma som i 1974-års formuleringar men decentraliseringsmålet ströks, ett mål som kom att lyftas upp igen i början av 2000-talet (Svensson & Tomson 2016).

Under 2000-talets början handlade den kulturpolitiska debatten om vad kulturpolitiken skulle syfta till samt hur den skulle organiseras. Svensson och Tomson (2016) skriver att det utifrån den dåvarande samhällsdiskussionen verkade finnas en *utmanande* kraft gentemot kulturpolitikens etablerade sätt att organisera och legitimera sig. Den utmanade kraften bestod i att diskussionen om kulturpolitikens syfte nu kom att diskuteras inte bara med utgångspunkt i konstnärlig kvalitet och demokrati, utan även utifrån teorier om hur kulturpolitiken kunde främja ekonomisk tillväxt (Ibid.). Förhoppningarna på att kulturen skulle etableras än mer som en näringsgren under 2000-talet växte sig allt större (Löfgren 2014).

I kommittédirektivet *Kulturpolitikens inriktning och arbetsformer* (Dir. 2007:99) gav regeringen en kommitté i uppdrag att se över just kulturpolitikens inriktning och arbetsformer. Bland annat skulle de nationella kulturpolitiska målen, samspelet mellan staten, landstingen (numera regioner) och kommuner, samt förutsättningarna för att bredda ansvaret för kulturverksamheter i samhället hos både offentliga organ och enskilda aktörer ses över. Detta var någonting som togs emot positivt av de som ansåg att kulturpolitiken behövde uppdateras. Svensson och Tomson (2016) menar att det som många hoppades på i och med den nya utredningen var att det skulle bli större samstämmighet mellan kulturpolitiken och praktiken, samt att politiken tydligare skulle motsvara de krav, idéer och praktiker som rådde under 2000-talet.

I propositionen från 2009, *Tid för Kultur* (prop. 2009/10:3), fick kulturpolitiken delvis en ny inriktning. Målet från 1974 om att motverka kommersialismens negativa verkningar inom kulturområdet togs bort. Idén om kulturens betydelse för andra samhällsområden skrevs fram. Tanken om att det skulle finnas en motsättning mellan konstnärlig kvalité och kommersiell bärkraft ansågs förlegad och istället betonades kulturens viktiga roll för ekonomisk tillväxt (Svensson & Tomson 2016). Enligt Bengt Jacobson (2016) var det viktigt att närmast betona det motsatta från de tidigare kulturpolitiska målen när det gällde kulturpolitikens syfte. Han skriver att det viktiga var att “dra nytta av det man skulle kunna kalla för kommersialismens positiva verkningar” (Jacobsson 2016, s. 50). Alla delar av staten som kunde vara med och bidra till ökad konkurrenskraft och tillväxt skulle göra det (Jacobsson 2016). Kulturen skulle mätas, återrapporteras, utvärderas och även effektiviseras. Helt i linje med de idéer som NPM förde med sig.

1.4.2 En museilag tar form

Regeringen beslutade år 2014 att tillsätta en statlig utredning vars uppgift det redogörs för i kommittédirektivet *Översyn av den statliga museipolitiken* (Dir. 2014:8) samt i *Tilläggsdirektiv till Museiutredningen 2014/15* (Dir. 2015:14). Regeringen utsåg en utredare som “ska göra en översyn av de statliga museernas uppdrag, myndighets- och institutionsstruktur och regeringens styrning av dem” (Dir. 2014:8, s. 1). Det påpekades att museerna står inför olika utmaningar vilka har sin grund i samhällets snabba och pågående förändringar, men vad dessa förändringar består av beskrivs inte närmare i direktivet. Det poängterades vidare att museerna är viktiga institutioner som både bevarare av samhällets minne och som en plats för reflektion gällande samhällets framtida utveckling. (Dir. 2014:8)

Kommittédirektivet följdes av en utredning och ett betänkande som benämns *Museiutredningen 2014/15* respektive *Ny museipolitik – Betänkande av museiutredningen 2014/15 (SOU 2015:89)*. I *Ny museipolitik* beskrivs att det verkar vara svårt för museiinstitutionerna att “få erkännande för mycket av det arbete som gjorts” (Museiutredningen 2015, s. 11). En positionering gentemot tidigare utredningar framträder då det skrivs att museerna utretts flera gånger men att “såväl problemformuleringar som lösningar återkommer utan synbar medvetenhet om historien och vilka åtgärder som tidigare har prövats” (Museiutredningen 2015, s. 11). Med detta som bakgrund föreslås en ny inriktning för museipolitiken, samt ett förtydligande av den politiska styrningen som utredningen menar bör inta en mer övergripande inriktning (Museiutredningen 2015). Som en följd presenteras bland annat ett förslag på en museilag samt en ny myndighet för museer och utställningar. Museilagen avses “slå fast de allmänna museernas fria ställning som kunskapsinstitutioner i samhället och deras ansvar för att förmedla ett reflekterande förhållningssätt till historien och omvärlden” (Museiutredningen 2015, s. 12). Vidare ska den nya myndigheten för museer och utställningar ta avstamp i museilagen och bland annat arbeta med uppföljning och granskning av museiverksamheterna, ansvara för museistatistik, bedriva omvärldsbevakning samt fördela bidrag inom museisektorn. Detta menar regeringen ska möjliggöra en museiverksamhet av hög kvalitet i hela landet (Kulturdepartementet 2017).

Betänkandet *Ny museipolitik* remitterades till 262 museer, kommuner, regioner och andra berörda institutioner som gavs möjlighet att lämna sina synpunkter på lagförslaget (Remiss SOU 2015:89 (Ku2015/02515/KL)). Ett par av de remitterade instanserna på statlig nivå ifrågasatte lagens inverkan då den endast är en ramlag² och därmed inte innebär några lagstadgade sanktioner om den inte följs. Införandet av nationella mål för museipolitiken som alternativ till en lag lyftes istället. En majoritet av de instanser som lämnade svar på remissen ställde sig dock positiva till instiftandet av en museilag. Flera poängterade i sina remissvar att museilagen kan stärka museiprofessionen och museernas position som fria och obundna

² En ramlag kan beskrivas som en lag vilken innehåller riktlinjer och mål. Rättssociolog Håkan Hydén beskriver i texten *Ram eller lag?* (1984) att ramlagars utmärkande drag är att det är en lag som har ”delvis ofullständigt normativt innehåll i det att den förutsätts bli kompletterad på ett eller annat sätt.” (Hydén 1984, ss. 1-2) En ramlag kan innehålla bemyndiganden, det vill säga befogenheter för regeringen att utfärda närmare föreskrifter om dess tillämpning. Denna befogenhet kan regeringen sedan delegera vidare till centrala förvaltningsmyndigheter. En ramlag kan även kompletteras med föreskrifter från annat håll. Utvecklingen av ramlagstiftning i Sverige hör samman med den offentliga sektorns tillväxt från efterkrigstiden. Att gå in och styra i detalj inom olika förvaltningsområden har inte ansetts genomförbart. Några exempel på ramlagar är arbetsmiljölagen, miljöskyddslagen och socialtjänstlagen. (Ibid.)

En ramlag ger med andra ord en stor frihet och flexibilitet. Det finns inga lagstadgade sanktioner kopplade till ramlagar.

kunskapsinstitutioner samt leda till ökad samverkan mellan institutionerna (Kulturdepartementet 2017).

När berörda parter lämnat sina remissvar skrevs ett nytt lagförslag av regeringen och därefter skickades förslaget på lagrådsremiss med namnet *Kulturarvspolitik*. Med lagrådets synpunkter i beaktande bearbetades därefter förslaget ytterligare och slutligen lades propositionen *Kulturarvspolitik (prop. 2016/17:1116)* fram till riksdagen år 2016. I propositionen redogör regeringen bland annat för det nya lagförslaget gällande en museilag med tillhörande författningskommentarer, ändringar i kulturmiljölagen (1988:950), en beskrivning av kulturområdets framväxt samt regeringens prioriteringar för en förnyad kulturpolitik. Specifika avsnitt innehåller en översikt av museisektorn med en beskrivning över museilandskapets struktur samt hantering av samlingar och kulturföremål. Regeringen poängterar att den svenska museisektorns struktur har behov av att utvecklas ytterligare med hänsyn till det som står i museilagen gällande museernas självständighet och samverkan. Regeringen skriver:

För att museerna ska kunna bidra på ett effektivt sätt till det ändamål som anges i museilagen – att utifrån sina ämnesområden verka för samhället och dess utveckling genom att bidra till kunskap, kulturupplevelser och fri åsiktsbildning – måste de organisatoriska förutsättningarna utvecklas. Framför allt handlar det om att främja bättre samverkan inom hela det allmänna museiväsendet och att skapa förutsättningar för utveckling genom kunskapsutbyte och resursdelning.

(Kulturdepartementet 2017, s. 90)

Med utgångspunkt i detta lämnades ett förslag om att Riksantikvarieämbetet ska ges ett samlat myndighetsansvar för museifrågor och således slopades förslaget gällande en ny myndighet för museer och utställningar som lämnades i betänkandet *Ny museipolitik* (Ibid.). Förslaget gällande en museilag röstades igenom i riksdagen och trädde i kraft 2017-08-01.

Figur 1. Lagstiftningsprocessen för Museilagen (SFS 2019:977).

1.4.2.1 Museilagen

Enligt regeringens redogörelse ska den nya museilagen bidra till att skapa tydligare riktlinjer för hur museerna ska arbeta med sina kärnverksamheter och grundläggande uppgifter – samlingsförvaltning, kunskapsuppbyggnad och publik verksamhet. Museilagen är enligt regeringen ett sätt att skapa goda och långsiktiga förutsättningar för en samlad och enad museisektor. Det poängteras att lagens övergripande karaktär med ändamålet att främja kunskap, kulturupplevelser och fri åsiktsbildning är en god förutsättning för ökad jämställdhet och möjlighet att nå de integrationspolitiska målen. Men på vilket sätt redogörs det för inte närmare. Vidare poängteras att lagen slår fast gemensamma utgångspunkter för museerna, någonting som i förlängningen kan bidra till att göra styrningen av museiverksamheterna allt mer effektiv. (Kulturdepartementet 2017)

Museilagen innehåller tolv paragrafer och är indelad enligt följande: Inledande bestämmelser, Ändamål, Ansvarsfördelning, Publik verksamhet, Kunskapsuppbyggnad, Förvaltning av samlingar samt Samverkan och spridning i hela landet (SFS 2019:977).

Lagen reglerar det allmänna museiväsendet vilket avser de museer där det allmänna har ett bestämmande inflytande över verksamheten. Det innebär statliga, regionala och kommunala museer samt de museer vars styrelse eller ledningsorgan består av mer än hälften ledamöter utsedda av det allmänna (Kulturdepartementet 2017). Lagen reglerar således inte de museer som faller utanför ramen för vad som här fastställs som det allmänna museiväsendet.

Vad som avses med ett museum definieras enligt lagen i § 2 som “en institution som är öppen för allmänheten och som förvärvar, bevarar, undersöker, förmedlar och ställer ut materiella och immateriella vittnesbörd om människan och människans omvärld” (SFS 2019:977). Enligt författningskommentarerna ska alla verksamhetsdelar som nämns i § 2 uppfyllas för att en institution ska definieras som ett museum och därmed omfattas av lagen (Kulturdepartementet 2017). I vilken omfattning ett museum ska bedriva de olika verksamhetsdelarna är dock ingenting som lagen gör gällande.

Museiverksamheternas huvudsakliga mål definieras i § 4 enligt följande “museerna ska utifrån sitt ämnesområde bidra till samhället och dess utveckling genom att främja kunskap, kulturupplevelser och fri åsiktsbildning” (SFS 2019:977). Museisamlingarna samt arbetet med kunskapsuppbyggnad och förmedling lyfts särskilt fram i författningskommentarerna som en central del när det kommer till att bidra till samhället genom främjandet av kunskap (Kulturdepartementet 2017). Vad som enligt lagen definieras som kulturupplevelser beskrivs i författningskommentarerna som “upplevelser av estetisk eller annan kulturell art” (Kulturdepartementet 2017, s. 199). Vidare ska museerna främja fri åsiktsbildning och det genom att låta verksamheterna präglas av öppenhet och allsidighet samt inte tillåtas att censureras eller på annat sätt utsättas för hindrande åtgärder. I vilken utsträckning museerna ska bidra till samhället och dess utveckling gör inte lagen gällande men i författningskommentarerna förtydligas att varje museum utifrån sina förutsättningar, resurser och utifrån sitt specifika ämnesområde i någon utsträckning ska bidra till målen. (Kulturdepartementet 2017)

I betänkandet *Ny museipolitik* argumenteras för museernas fria ställning med orden “De allmänna museerna ska stå fria från hindrande åtgärder som, av ideologiska eller andra skäl, syftar till att inskränka verksamheten” (Museiutredningen 2015, s. 272). Vidare beskrivs en märkbar tendens där museerna har styrts i enskildhet, med utgångspunkt i rådande tidsanda och i vissa fall genom en detaljstyrning som inte beaktat museernas fria ställning och dess funktion som kunskapsinstitutioner (Ibid.). Museilagens § 5 ämnar tydliggöra museernas fria ställning gentemot politiken och det politiska beslutsfattandet och lyder: “museihuvudmännen ska säkerställa att museum har ett bestämmande inflytande över verksamhetens innehåll” (SFS 2019:977). I författningskommentarerna understryks att ansvarsförtydligandet i § 5 avser museernas kärnverksamheter – förvaltningar av samlingar, kunskapsuppbyggnad och publik verksamhet. Lagen avser dock inte att reglera ansvarsfördelningen när det kommer till ekonomi, organisation eller andra

uppdrag som har att göra med inom vilket ämnesområde museerna verkar (Kulturdepartementet 2017). Det innebär således att museihuvudmännen som i lagen, enligt § 3 *Inledande bestämmelser* är staten, regionen eller kommunen, inte ska styra över några av de delar som rör museernas innehåll. Huvudmännen kan bestämma över museernas *Vad*, det vill säga museernas riktning och vad museerna ska ha för uppdrag. Men de ska inte bestämma över museernas *Hur*, det vill säga på vilket sätt uppdraget ska uppfyllas.

Det som står i paragraferna under delarna *Publik verksamhet*, *Kunskapsuppbyggnad*, *Förvaltning av samlingar* samt *Samverkan och spridning i hela landet* kan ses som allmänt hållna riktlinjer, som på ett övergripande sätt reglerar arbetet, utan att nödvändigtvis på en mer detaljerad nivå beskriva på vilket sätt eller i vilken utsträckning museerna ska arbeta med och tillämpa de olika delarna. I författningskommentarerna poängteras att de åtgärder som vidtas för att nå de mål som tas upp i paragraferna inte är någonting som lagen reglerar, det är snarare någonting som är upp till varje enskilt museum. Det poängteras vidare att i vilken utsträckning museerna till exempel arbetar med kunskapsuppbyggnad är beroende av och bör sättas i relation till storleken på verksamheten och den specifika kompetens som museet besitter. (Kulturdepartementet 2017)

Varje museum ska arbeta med aktiv samlingsförvaltning vilket innebär att aktivt vårda, bevara, använda samt kontinuerligt se över behovet av tillförsel och avyttring i samlingarna. Detta benämns i författningskommentarerna som en förutsättning för att nå museiverksamheternas övriga uppdrag och mål (Kulturdepartementet 2017). Det framkommer inga ytterligare kommentarer gällande museernas olika förutsättningar att bedriva aktiv samlingsförvaltning.

1.4.3 Statliga, regionala och kommunala museer

Då uppsatsens undersökning byggts på museiprofessionellas uppfattning av museilagen på de olika förvaltningsnivåerna statlig, regional och kommunal är det av betydelse att kort redogöra för museernas organisationsstruktur och finansiering.

De statliga museerna är i huvudsak belägna i Stockholm och utgörs av statliga myndigheter eller stiftelser vars finansiering består av statliga medel (Myndigheten för kulturanalys 2018). Tretton av de statliga museerna har enligt riksdagen ett riksintresse och går under benämningen centralmuseer. Samtliga sorterar under kulturdepartementet (Ibid.). De statliga museimyndigheterna får varje år

regleringsbrev från regeringen där budget, fördelning av budget samt mål och uppdrag anges (Regeringskansliet u.å.).

De regionala museerna har en styrelse bestående av regionala representanter eller har ett huvudmannaskap som delas och består till hälften av region och kommun (Myndigheten för kulturanalys 2018). Majoriteten av de regionala museerna drivs som en stiftelse eller en regional verksamhet, men några av dem drivs som ideella föreningar, företag eller kommunal verksamhet (Ibid.). De regionala museerna ingår i kultursamverkansmodellen vilket innebär att regionerna ges statliga medel att fördela på kulturverksamhet inom den specifika regionen. Modellen bygger på de nationella kulturpolitiska målen och har som syfte att öka samverkan mellan stat, region och kommun samt att ge regionerna mer frihet och möjlighet att själva ansvara för de regionala och lokala kulturverksamheterna. Innan kultursamverkansmodellen infördes 2011 ansvarade staten för vilka regionala museer och kulturverksamheter som hade rätt till statligt stöd, museerna fick då själva söka bidrag hos Kulturrådet (Kulturrådet 2020; Riksantikvarieämbetet 2019).

De kommunala museerna har en styrelse som består endast av kommunala representanter och finansieras till viss del av den specifika kommun som museet är beläget i (Myndigheten för kulturanalys 2018; Riksantikvarieämbetet 2019). De kommunala museerna drivs i vissa fall som ideella föreningar, stiftelser eller företag, men i de allra flesta fall som kommunala verksamheter (Myndigheten för kulturanalys 2018).

Övriga museer är de som drivs som stiftelser, företag eller ideella föreningar där huvudmannaskapet inte utgörs till mer än hälften av det offentliga. Dessa museer omfattas därmed inte av museilagen. Museerna finansieras till viss del genom bidrag och anslag från offentlig sektor. (Myndigheten för kulturanalys 2018)

1.5 Tidigare forskning

Museilagen är i skrivande stund ett relativt obeforskat och det saknas således akademiska studier som behandlar lagens funktion och inverkan. Det finns emellertid två relevanta rapporter som behandlas i följande avsnitt. Därefter följer en presentation av för vår studie relevant akademisk forskning.

1.5.1 Rapporter som berör museilagen

Riksorganisationen Sveriges Museer samt Riksantikvarieämbetet har genomfört två undersökningar vilka behandlar museernas förutsättningar att följa museilagen samt

dess effekt och påverkan på museiverksamheterna. Undersökningarna bygger till största del på enkätsvar. Vi menar därför att det finns anledning att utveckla deras resultat ytterligare och ser att vår kvalitativa intervjustudie utgör ett betydande komplement till respektive undersökning.

I rapporten *Museer under press* (2020) redogör Riksorganisationen Sveriges Museer för en enkätundersökning som gjordes i november 2019. Frågeformuläret skickades till 203 medlemsmuseer och undersökningen genererade 96 svar från museichefer runt om i Sverige. Syftet med undersökningen var att se över det ekonomiska läget på museerna och vilka förutsättningar de har att bedriva sin verksamhet. Undersökningen tog avstamp i det som står i museilagen och framförallt det som står gällande aktiv samlingsförvaltning, museets samhällsroll samt relationen till huvudmän och politiker. (Sveriges Museer 2020)

Det framkom i rapporten att museicheferna, i enlighet med museilagens 4 §, själva upplever att de har stor potential till att bidra till samhället och det offentliga samtalet men att bristande resurser till stor del påverkar deras förutsättningar och möjlighet att göra det. Över hälften av de svarande upplevde att dialogen med politiken är god eller halvbra samt att huvudmännen har en god eller halvbra förståelse för museernas samhällsroll. 30 % av de svarande upplevde att huvudmännens förståelse för museets samhällsroll var dålig och en svarande förtydligade vidare att “det når inte fram till politiken vilket stort arbete vi gör och hur viktiga vi är för många” (Sveriges Museer 2020, s. 7). Vidare visade enkätsvaren att fler än hälften av museicheferna upplevde att de inte har de ekonomiska möjligheter som krävs för att i enlighet med § 9 bedriva aktiv samlingsförvaltning. Enligt undersökningen framkom att de minskade anslagen till kulturen och bristen på resurser framförallt drabbar de mindre museerna och den del av verksamheten som många benämner som museets kärna – samlingen. (Sveriges Museer 2020)

På uppdrag av regeringen genomförde Riksantikvarieämbetet 2018 en undersökning med syftet att se över hur museilagen tillämpas, dess effekt samt vilka utmaningar och möjligheter som museerna och huvudmännens ställs inför i och med lagens instiftande. Studien utgick från både museernas och huvudmännens perspektiv och undersökningen genomfördes med enkäter som besvarades av 414 museer, varav 130 omfattades av lagen, samt 115 kommuner och landsting. Därtill bestod undersökningen av ett antal intervjuer, analyser av regleringsbrev samt en workshop för museiverksamma. Enligt Riksantikvarieämbetet var målsättningen

med studien framförallt att ta fram kunskap och ett underlag för fortsatt diskussion kring lagen samt fortsatta studier på området (Riksantikvarieämbetet 2019). Riksantikvarieämbetets uppföljning av lagen var därmed högst relevant i relation till vår studie gällande museiprofessionellas relation, uppfattning och åsikter om densamma.

I Riksantikvarieämbetets rapport *Uppföljning av museilagen* (2019) framkom att museilagen haft en till stor del positiv inverkan på museiverksamheterna, det framhålls dock att lagen inte har gett effekt hos alla de museer som omfattas av lagen. Det poängteras att med tanke på att lagen är fokuserad kring det som benämns som museernas kärnverksamheter – kunskapsuppbyggnad, publik verksamhet och samlingsförvaltning – har den bidragit till att skapa en grundstruktur för museerna samt ett forum för vidare diskussion och samverkan museer emellan. I studien framhålls att samlingsförvaltning är den del som anses vara mest kostsam och kritisk för museerna. Riksantikvarieämbetet menar dock vidare att lagen har haft en betydande inverkan på arbetet med samlingsförvaltning och pekar då specifikt på arbetet med vård och bevarande, gallring samt museernas vidare användning av samlingarna. Det framkommer dock inte mer ingående utifrån rapporten på vilket sätt lagen har haft betydelse på de här områdena. Vidare lyfts arbetet med tillgänglighet och allsidighet, i enlighet med § 6 och § 7, där flera av museerna uttryckte att de upplever att det finns vissa hinder som gör det svårt att leva upp till de krav som lagen ställer på de områdena. (Riksantikvarieämbetet 2019)

Enligt rapporten har ingen av de svarande huvudmännen på regional och kommunal nivå gjort några insatser eller åtgärder, i enlighet med § 5 *Ansvarsfördelning*, för att säkerställa museernas självständighet. Däremot har huvudmännen på statlig nivå arbetat med lagen i samband med de statliga museernas årliga regleringsbrev. Det framhålls att huvudmännen på kommunal och regional nivå uttryckt ett behov av mer information och kunskap om museilagen. Slutligen framhålls i rapporten att museerna upplever att de är i behov av ökade resurser, både i form av tid och ekonomiska medel, för att de ska kunna leva upp till de krav som lagen ställer. Arbetet med tillgänglighet och samlingsförvaltning lyfts specifikt som utsatta områden när det kommer till bristande resurser. (Riksantikvarieämbetet 2019)

1.5.2 Studier inom det musei- och kulturpolitiska fältet

I det följande presenteras ett urval författare och verk som relaterar till vår undersökning då de undersöker musei- och kulturverksamheters relationer till politik och politiker.

Sociologen Per Mangset (2009) som forskat kring kulturpolitik i såväl Norden som anglosaxiska länder, menar att definitionen och tillämpningen av principen om armlängds avstånd skiljer sig mellan olika länder på grund av nationella och kulturella kontexter. Trots detta finns en form av lägsta nivå (fritt översatt från *minimum consensus*) vad det gäller begreppets innebörd – principen om armlängds avstånd ska inom kulturpolitiken trygga kulturens område, och då speciellt konstfältets, gentemot olämpligt politiskt styrande. Mangset menar att principen ses som ett instrument inom kulturpolitiken och att dess primära syfte är att säkra konsten gentemot den typen av politiskt våld som kan spåras till fascistiska och kommunistiska traditioner. Men principen kan också förstås i en vidare kontext av generella principer när det gäller styrning av offentlig förvaltning. (Ibid.)

I en svensk kontext la Susanna Dahlberg, VD för Regionteatern Väst, i maj 2019 fram sin masteruppsats *What is the length of an arm?* (2019). Dahlbergs syfte ligger nära vårt då hon undersöker hur principen om armlängds avstånd tolkas och förstås inom svensk konst- och kulturpolitik. Hon ville se om det fanns paradoxer i användandet av principen. Dahlbergs studie pekar på att principen om armlängds avstånd råder på ett strukturellt plan inom den svenska kulturpolitiken men att en omsättning av principen i praktiken inte alltid leder till särskilt stor autonomi. Studien visar även att direkt inblandning och styrning från politiker, det vill säga ageranden som bryter mot principen om armlängds avstånd, är sällsynt men att det är någonting som upplevs vara ett växande problem. Dahlberg kommer även fram till att det inte finns någon tydlig definition gällande principen om armlängds avstånd när det gäller praktiskt tillämpning av principen inom konst och kulturpolitiken i Sverige. Det finns en önskan om större autonomi för konsten, samtidigt som det finns tendenser till minskad autonomi för kultursektorn, vilket hon beskriver som “kortare” armar (Dahlberg 2019, s. 44).

Dahlbergs (2019) studie visar även att normer som genomsyrar politiska förordningar till exempel avseende jämlikhet och inkludering, återfinns inom kultursektorn precis som inom de flesta andra delar av samhället. Att dessa styrande normer i de politiska förordningarna även generellt sett är rådande i samhället gör att styrningen inte alltid uppfattas som just styrning. Dahlberg skriver följande “The

steering is not always seen as steering and not questioned as much as it might have been if there were less consensus regarding those values.” (Dahlberg 2019, s. 3). Dahlbergs studie visar även att den offentliga förvaltningsutformningen kan utgöra en riskfaktor när det gäller styrning av den konstnärliga utvecklingen och kvalitén. Det finns med andra ord en möjlig konflikt mellan kulturpolitiken och behovet av att kontrollera skattepengar gentemot den konstnärliga friheten. (Dahlberg 2019)

Clive Gray, lektor i kulturpolitiska studier vid Warwicks universitet, har författat en rad artiklar och böcker som berör det kultur- och museipolitiska fältet. I sin bok *The politics of museums* (2015) studerar Gray museernas politiska karaktär, deras politiska betydelse och effekter i samhället. Han beskriver på vilket sätt museer är politiska institutioner med hänvisning till hur olika beslut fattas inom enskilda museer samt hur museiprofessionella, politiker och andra aktörer påverkar det som händer både inuti och utanför museernas väggar. Gray använder sig av begrepp som makt, kontroll, ideologi och rationalitet och analyserar museerna utifrån tre geografiska nivåer – internationell, nationell och lokal. Oberoende av geografisk nivå har alla museer fyra grundläggande funktioner gemensamt – kärnan (core), den inneboende funktionen (intrinsic), användningen (use) samt museets samhällsliga funktion (community/societal). Den första funktionen inbegriper museernas kärna, det vill säga arbetet med samlingsförvaltning, utställningar samt kunskapsförmedling. Det är kärnfunktionen som enligt Gray möjliggör museernas breda och mångfacetterade uppdrag. Den andra funktionen innefattar museernas organisationsform, den tredje syftar till användningen och användarna av museet och museirummet. Den fjärde funktionen, slutligen, pekar på museernas betydelse i en vidare samhällslig kontext. Tillsammans påvisar de fyra funktionerna museernas multifunktionalitet och multipla betydelser. (Ibid.)

Gray (2015) använder sig av idéer hämtade från ny museologi och beskriver museernas förändrade roll och framhåller att dagens museer fyller en funktion som på många sätt rör sig bortom och utanför museernas fyra väggar. Fokus har förflyttats från museernas kärna till att allt mer riktas mot museernas samhällsliga funktion och en tydligare uppdelning mellan kärnverksamhet och övriga verksamheter har utvecklats. Museerna utgör idag en betydande roll i relation till samhällsutvecklingen samt som en del av kulturella och kreativa näringar. Någonting som vittnar om museernas multifunktionalitet och bidrar till att museerna blir relevanta på ett bredare plan – socialt, ekonomiskt och politiskt. Gray menar vidare att den multifunktionella roll som museerna har också avspeglar sig i den kultur- och museipolitik som förs idag. Vilken ofta handlar om ökad effektivitet

och krav på samhällsnytta med sociala och ekonomiska effekter. Det här menar Gray hänger ihop med det faktum att politik alltid har ett mål och ett syfte att uppnå någonting och där är museipolitiken inget undantag. Han menar vidare att det har lett till att politiker ställer ett ökat krav och visar större intresse för olika typer av mätningar och utvärderingar inom kultur- och museisektorn, något som från politikens håll också används som motivering för fortsatt finansiering av museiverksamheterna. (Gray 2015)

Utgångspunkten för Grays (2015) analys är att museer inte är neutrala, fria och opolitiska institutioner utan att museer de facto är ideologiska och utövare av politisk makt och kontroll. Det stämmer väl överens med vår egen uppfattning om museer som politiska institutioner. Gray poängterar att de aktörer, interna som externa, som är involverade i museisektorn och i enskilda museer alla har sina ideologiska ståndpunkter, vilka oundvikligen präglar de beslut som tas inom ett museum. Han pekar på museer som politiska exempelvis i de beslut som fattas och de urval som görs gällande vad och vems historia som ska bevaras och visas upp, samt på vilket sätt och på vilka grunder det ska göras. Vidare menar han att uppfattningen om att kulturen och konsten ska vara fri samt att politiker ska hålla armlängds avstånd till kultur- och museiverksamheterna bygger på normativa argument och en outtalad ideologisk ståndpunkt hos politiker och museiprofessionella. Därtill lyfter han hur museerna på olika sätt kan bli föremål för politiska debatter, som inte rör så mycket detaljer gällande huruvida museerna fungerar och drivs, utan snarare handlar om museerna som representanter för samhälleliga och politiska problem. Dessa debatter är ofta av ideologisk grund där museerna ses som symboler för vissa värderingar och åsikter. Museerna kan i det här avseendet ses som politiska verktyg för politiker som vill driva en egen agenda. (Ibid.)

Vidare framhålls i studien den makt politiker har över museisektorn. Särskilt två sätt som politiker ägnar sig åt styrning av museerna betonas – direkt och indirekt styrning. Den direkta styrningen är ovanlig och syftar på när politiker överträder principen om armlängds avstånd och på olika sätt går in och bestämmer över museernas innehåll. Indirekt styrning däremot är någonting som pågår hela tiden och som ofta passerar obemärkt förbi. Det här, menar Gray (2015), beror på att det finns en konsensus mellan museiprofessionella och politiker som vilar på en gemensam ideologisk grund, en konsensus som gör att politiker inte behöver ägna sig åt direkt styrning då de likväl får sina viljor igenom. Den indirekta styrningen kan därmed ses som den mest effektiva av de två. Grays undersökning har i det här

avseendet tydlig koppling till vår studie av de museiprofessionellas uppfattningar om styrning och relationen till politiker. Men också till Fredrik Bensch (2017) studie, vilken presenteras i det följande, och hans analys av museiutredningen *Ny museipolitik* som tydligt bekräftar Grays beskrivning av politikernas indirekta styrning av museiverksamheterna.

1.5.3 Studier av museiutredningen Ny museipolitik

Nedan presenteras två uppsatser skrivna inom ramarna för två masterprogram i ABM med inriktning museologi. Studierna har tydlig koppling till vår egen undersökning då museiutredningen *Ny museipolitik*, vilken var den utredning som låg till grund för instiftandet av museilagen år 2017, samt tillhörande remissvar utgjorde de båda författarnas empiriska material. Trots att nämnda dokument inte utgjort vårt främsta analysmaterial så har de varit av stor betydelse för vår undersökning då utredningen och remissvaren låg till grund för instiftandet av museilagen år 2017.

Samuel Flander la 2019 fram sin masteruppsats *Kartläggning av det museipolitiska fältet: museer och dess huvudmän* (2019). Flander kartlade och analyserade de remissvar som inkom från berörda instanser gällande förslagen som presenterades i museiutredningen *Ny museipolitik*. Flander undersökte bland annat ståndpunkter “i form av värden och uppfattningar” (Flander 2019, s. 6) som uttrycktes i de remissvar som inkom från museer och huvudmän gällande *Ny museipolitiks* innehåll och förslag. Därtill ämnade han även att utifrån remissvaren se vilka typer av museipolitiska utmaningar och möjligheter som fanns (Flander 2019). Flanders första forskningsfråga om att studera de värden och uppfattningar som museer och huvudmän gav uttryck för i sina remissvar ligger tämligen nära det syfte som denna undersökning har.

Av Flanders (2019) undersökning framgår att knappt hälften av de svarande museerna, 45 stycken, var positiva till införandet av en museilag och flera av dem hänvisade även till bibliotek- och arkivverksamhet som har liknande lagstiftning. De svarande museerna gav uttryck för att lagens symbolvärde ansågs stort och att lagen både bidrog till att stärka sektorns ställning och dess genomslag. Flander skriver vidare att denna positiva inställning stod att finna hos såväl privata som offentliga museer men att flera av de statliga aktörerna påpekade att “reglering av de statliga centralmuseerna redan sker på det sätt utredningen föreslår men att övriga sektorn skulle ha nytta av lagen som drivkraft för en professionalisering” (Flander 2019, s. 36). Flera av de statliga och regionala museerna påpekade även

att det finns brister med en lag som inte kommer med sanktionsmöjligheter. Andra påtalade att en lag som inte har någon form av tillsyn är en svag lag och att det är oklart vilka konsekvenserna för ett lagbrott skulle bli och hur de skulle hanteras. Samlingsfrågor ansågs viktiga och finansieringsfrågor ansågs vara en “avgörande viktig fråga för alla inblandade” (Flander 2019, s. 73). Vidare fanns genomgående i remissvaren en uppfattning om att museernas ekonomiska medel är för små i relation till vad finansieringen ska räckta till, samt att dessa krav nu kunde komma att öka ytterligare i och med förslagen i *Ny museipolitik*. Flander konstaterade även att det finns splittrande krafter i museifältet, då främst mellan de statliga och övriga museerna. Museerna har behov och förutsättningar som ser olika ut, vilket påpekades av flera museer vilka även menade att utredaren inte tagit hänsyn till detta. Ytterligare en kritik som framfördes i remissvaren var att flertalet museer ansåg att den museidefinition som fanns i utredningens första förslag misslyckades med att beskriva museernas kärnverksamhet. (Flander 2019)

Våren 2017 la Fredrik Bensch fram sin masteruppsats *Ny museipolitik – av gammal vana?* (2017). Studien har tydlig koppling till vår undersökning då museiutredningen *Ny museipolitik* samt tillhörande remissvar utgjorde Bensch empiriska material. Propositionen *Kulturarvspolitik* som var högst aktuell för vår uppsats utgjorde inte en del av det empiriska materialet i Bensch studie och det med anledning av att propositionen lades fram först när Bensch hade slutfört sin materialinsamling.

Bensch (2017) undersökning fokuserade på den kulturpolitiska museidiskursen så som den manifesterades i *Ny museipolitik*. I uppsatsen nämns att museiutredningen ledde fram till en rad förslag från Kulturdepartementet så som en museilag och en ny statlig museimyndighet. Syftet med uppsatsen var dock inte att undersöka dessa förslag utan “att undersöka och utröna vad Kulturdepartementet och de politiska makthavarna säger egentligen” (Bensch 2017, s. 6). Bensch frågade sig huruvida det som i museiutredningen benämndes som en ny museipolitik verkligen var exempel på nytänkande och förnyelse eller om det snarare handlade om återupprepning av sådant som redan tidigare sagts. Vidare ämnade Bensch undersöka huruvida synen på museerna och kulturarvet var så öppen och dynamisk som den påstods vara i *Ny museipolitik* samt vilka dominansförhållanden som fanns och som upprätthölls inom den nämnda museidiskursen. (Bensch 2017)

Bensch (2017) framhöll att de statliga utredningarna och de dokument som var utgångspunkt för hans studie främst hade som syfte att “återge och reproducera den

ordning som makten önskar” (Bensch 2017, s. 41). Han visar bland annat hur staten tillskansar sig tolkningsföreträde i en rad frågor och att regeringen initierade en museiutredningen med en tydlig agenda där utredarna gavs en rad förutsättningar och anvisningar samt “ett ganska snävt manöverutrymme för handen” (Bensch 2017, s. 41). Vidare menar han att museiutredningen inte så mycket var en strävan efter förnyelse och en ny museipolitik, utan snarare ett förslag på hur högre effektivitet kunde uppnås inom museisektorn där staten önskade mätbara mål och samhällsnytta samt hur maktdominansen kunde upprätthållas och utvidgas (Bensch 2017). I det här avseendet har Benschs studie tydlig koppling till vår undersökning då den pekar på maktförhållanden mellan politiker och museiinstitutioner. Med tanke på att hans studie endast utgick från skriftliga källor kan vår undersökning bidra med kunskap om museiprofessionellas egna uppfattningar om nämnda maktförhållanden och politikernas inverkan och styrning över museiinstitutionerna.

1.5.4 Studier inom biblioteks- och informationsvetenskap

I rapporten *Styrdokument i vardagen* (2018) presenterar Johanna Rivano Eckerdal och Hanna Carlsson, lektorer i Biblioteks- och informationsvetenskap, sin undersökning av kulturpolitiska styrdokumentens strategiska och praktiska betydelser för folkbibliotek. Studien har som syfte att undersöka vilka betydelser som tillskrivs de tillgängliga styrdokumenterna och om förekomsten av konflikter inom både den dagliga som strategiska verksamheten kan ha sitt upphov i att det finns styrdokument på lokal, regional och nationell nivå. Författarna intervjuade vad de kallar, centrala aktörer, så som tjänstemän, politiker samt anställda och chefer vid bibliotek för att nå kunskap om styrdokumentens betydelse och hur konflikter hanteras – om de förekommer. Utöver intervjuer består även undersökningen av observationer, styrdokument och fältanteckningar. (Ibid.)

Rivano Eckerdal och Carlssons (2018) påpekar att de inte har den juridiska statusen som primärt fokus i sin studie. Författarna använder sig av teoretiska begrepp som gestaltningar (Mol 2002 se Rivano Eckerdal & Carlsson 2018), översättningar (Callon 1986 se Rivano Eckerdal & Carlsson 2018), och intra-aktioner (Barad 2003 se Rivano Eckerdal & Carlsson 2018), för att beskriva hur styrdokumenterna blir en del av praktiken inom folkbiblioteken. Det är en intressant utgångspunkt för att söka förståelse och kunskap om hur styrdokumenterna formas och är formande. Inte heller i vår studie har fokus legat på den juridiska statusen även om vi inspirerats av ett rättssociologiskt perspektiv.

Rivano Eckerdal och Carlsson (2018) positionerar sig även utifrån Chantal Mouffes agnostiska syn på demokrati när de för en diskussion om bibliotekens demokratiska uppdrag. Det är en teoretisk ingång som även vi har valt att ta som utgångspunkt, men inte primärt för att synliggöra vår egen uppfattning av demokrati utan för att kunna diskutera museilagen i en större samhällelig och politisk kontext.

I sin undersökning kommer Rivano Eckerdal och Carlsson (2018) fram till att styrdokumentet fyller flera funktioner. Styrdokumentet kan fylla en funktion externt i fråga om att underlätta och förtydliga kommunikationen från bibliotekschefer till tjänstemän och politiker i kommunen. Men också internt genom att biblioteksplanen kan fungera som ett diskussionsunderlag för att ta fram handlingsplaner samt att omsätta visioner till vardaglig praktik (Ibid.). Författarna är tydliga med att de antog att det skulle upplevas som påfrestande att ha styrdokument på flera nivåer men fann att så inte var fallet. Att ha styrdokument på flera nivåer sågs som en fördel eftersom det mellan dem kunde uppstå ett "dynamiskt spel" (Rivano Eckerdal & Carlsson 2018, s. 5). Rivano Eckerdal och Carlsson menar att flera av styrdokumentet var internaliserade hos många av bibliotekarierna. När studien gjordes var den nu gällande bibliotekslagen ny men uppfattades av informanterna "redan som självklar" (Rivano Eckerdal & Carlsson 2018, s. 6).

2. Teori och Metod

Uppsatsen är en kvalitativ undersökning där vi använde oss av en abduktiv metod. En abduktiv undersökning kan beskrivas som en växelverkan mellan deduktion och induktion. Utgångspunkten tas i den empiriska datan men analysen av empirin kan kombineras med studier av relaterade teoretiska fält, vilka då oftast fungerar som inspirationskälla för att upptäcka teman samt fördjupa förståelsen av empirin (Fejes & Thornberg 2011). Valet att genomföra en abduktiv undersökning fick vissa konsekvenser för den tematiska analysen vilken redogörs för mer ingående nedan. Med utgångspunkt i denna metodansats redogörs i detta kapitel för uppsatsens metod och teori.

2.1 Metod

Att arbeta med intervjuer som metod har både för- och nackdelar, någonting som Ulla Eriksson-Zetterquist, professor i företagsekonomi, och Göran Ahrne, professor emeritus i sociologi, poängterar i *Handbok i kvalitativa metoder* (2011). En intervju kan generera djuplodande och reflekterande information gällande ett skeende eller ett ämne från en informant. Men en viktig aspekt att vara medveten om är att intervjuer inte alltid är en spegling av verkligheten. Informanten kan mycket väl säga en sak, men agera eller tycka annorlunda. En intervju är alltid beroende av den specifika situationen vilket gör den svår att kontrollera och förutsäga. (Ibid.)

Som påpekas i flera metodhandböcker (t.ex. Ahrne & Svensson (red.) 2011; Kaijser & Öhlander (red.) 2011) går insamlandet och tolkningen av det kvalitativa empiriska materialet hand i hand. Det är viktigt att inte släppa sin kritiska blick när en analyserar sitt material. Jens Rennstam, företagsekonom och David Wästerfors, sociolog skriver i *Handbok i Kvalitativa Metoder* (2011), att “empirin visar upp och konstruerar en viss verklighet, närmare bestämt den verklighet som aktörer på fältet (och forskare) tillverkar när forskaren gör sin undersökning” (Ahrne & Svensson (red.) 2011, s. 202).

2.1.1 Tematisk analys

Vi hämtade främst inspiration och rekommendationer från Virginia Braun, professor i psykologi, och Victoria Clarkes, docent i psykologi, artikel *Using thematic analysis in psychology* (2006) när vi valde undersökningens metod. Annan

litteratur har fungerat som kompletterande inläsningsmaterial och organisationsforskaren Alan Bryman (2018) är då främst värd att nämna.

Kvalitativa analyser beskrivs ibland som vaga och diffusa, vilket till stor del beror på att det inte finns en given mall för hur en kvalitativ analys ska genomföras (Bryman 2018). Många forskare är även oense om vad begrepp som kategori och teman egentligen betyder, vilket gör att tematiska analyser kan variera till sin utformning (Ibid.). Ett sätt att skapa transparens och tillförlitlighet till föreliggande undersökning har därför varit att tydligt redogöra för analysens olika steg och de positioner vi som forskare haft, då dessa givetvis fått konsekvenser för studien.

Den tematiska analysen bör ses som en egen metod argumenterar Braun och Clarke (2006) och inte enbart som ett komplement till andra metoder. Genom att följa Braun och Clarkes rekommendationer om att vara tydliga med metodansats, vetenskapsteoretisk positionering och vilken nivå analysen befinner sig på är målsättningen att uppsatsens tillförlitlighet.

Den tematiska analysen kräver av forskaren att ta ställning till vilken nivå analysen ska utföras på. Teman kan identifieras på en semantisk nivå – där fokus ligger på ytan, på formen och dess betydelse – eller på en latent nivå – där fokus istället ligger på underliggande betydelser som formar den semantiska datan, det vill säga eventuella bakomliggande idéer, antaganden eller ideologier (Braun & Clarke 2006). Då syftet med vår undersökning var att få en djupare förståelse för hur museiprofessionella relaterar till och uppfattar museilagen valde vi att genomföra vår analys på en latent nivå. Det innebär att analysen inte endast bygger på en beskrivning av det som informanterna sagt utan också på underliggande betydelser som skapar mening i det som sagts.

De analytiska begrepp som vi använt oss av är våra egna översättningar av den begreppsanvändning som Braun och Clarke (2006) utvecklat och använder sig av när de beskriver tematisk analys som metod.

- Begreppet *Data corpus* användes för att beskriva all data i sin helhet d.v.s. allt material som samlats in för en specifik undersökning. I vår analys användes begreppet översatt till *datakropp* och omfattar allt insamlat material i form av intervjuer och efterföljande bearbetning/transkribering av materialet.
- *Data set* översätts här till *datauppsättning* är ett utdrag ur *datakroppen* och omfattar det material som användes för en specifik analys.

- Det som Braun och Clarke (2006) benämner *data item* översätts här till *dataobjekt* och omfattar all individuell data som tillsammans med annan data utgör *datauppsättningen* eller *datakroppen*. I vårt fall refererar begreppet *dataobjekt* till en individuell intervju.
- *Data extract* benämns som *datautdrag* och användes för att beskriva en individuellt kodad del av materialet som identifierats inom eller utgör ett utdrag från ett *dataobjekt*.
- En *tematisk karta* användes för att visa på de olika förhållanden som finns mellan de identifierade koderna och temana.

Steg 1. Att lära känna sitt material

I det första steget handlade det om att lära känna sitt material. Vi läste därför igenom allt transkriberat material flera gånger och förde kontinuerliga anteckningar inför den framtida kodningen och tematiseringen. Dessa anteckningar var viktiga under hela analysprocessen.

Steg 2. Inledande kodning

I steg två inleddes den första kodningen av *datakroppen*. Då undersökningen var abduktiv fanns det viss växelverkan mellan att vara data-driven och teoretiskt driven. I detta steg var kodningen till största del data-driven och utgick därmed inte från en specifik teori eller föreställning.

Den första kodningen är inte detsamma som att skapa teman, vilket görs senare i processen. Kodningen är snävare och ett sätt att sortera delar i *datakroppen* som anses meningsfulla för studien. Kodningen utgörs av mindre textdelar, som vi här kallat *datautdrag*.

Steg 3. Skapandet av teman

I detta steg analyserades de koder som tagits fram i föregående steg. Dessa placerades tillsammans med *datautdragen* därefter in i övergripande teman. Genom att analysera de olika koderna identifierades samband och mönster mellan koderna, de övergripande temana och nivåer inom identifierade teman. När ett antal teman och inbördes strukturer identifierats skrevs dessa ner. De teman som identifierades i detta steg var inte helt fastslaget utan kom att revideras längre fram i analysprocessen.

Steg 4. Granskning av teman

I detta steg granskades och testades de teman och underteman som identifierats. Det var viktigt att i detta steg kontrollera att en kod endast kunde placeras inom ett tema och att de olika temana var ömsesidigt uteslutande, samt att temana relaterade till varandra på ett meningsfullt sätt. Denna kontroll gjordes i två olika faser:

Fas 1. I denna fas lästes alla *datautdrag* igenom och det kontrollerades att kategorierna var ömsesidigt uteslutande. Om *datautdrag* kunde placeras in i flera teman omdefinierades dessa eller så skapades nya teman. När fas ett var klar fanns en tematisk karta att använda för fortsatt analys.

Fas 2. Med utgångspunkt i den tematiska kartan prövades därefter de individuella temana i relation till *datauppsättningen* och till hela *datakroppen*. Genom att läsa *datauppsättningen* igen kontrollerades om den tematiska kartan var hållbar. Var kartan inte hållbar sågs kodningen över ännu en gång. Denna fas var klar när den tematiska kartan motsvarade datan i sin helhet, det vill säga *datakroppen*.

Steg 5. Namngivning av teman

I detta steg analyserades temana vidare för att identifiera de olika temans essenser och bestämma vilka aspekter av *datakroppen* som temana belyser. Som ett led i denna process analyserades de *datautdrag* som finns kopplat till varje tema. Utifrån dessa skapades därefter en sammanhängande beskrivning som förklarade varje temas essens och struktur med eventuella underteman. En viktig del i detta steg var att identifiera vad i temat som är intressant och motivera varför det är det. Vidare var det relevant att reflektera över hur varje temas beskrivning relaterade till studiens övergripande syfte och forskningsfrågor. Det var viktigt att temana inte var för lika forskningsfrågorna, då detta kan medföra en bristfällig analys.

Steg 6. Breddad analys

I detta steg breddades analysen och de identifierade temana sattes i relation till det teoretiska ramverket samt till uppsatsens bakgrund, syfte och forskningsfrågor. Uppsatsens analysdel fick en mer sammanhängande form där argumentationer och slutsatser formerades och prövades. Det ska tydligt framgå, via *datautdrag*, att temana är försvarbara och relevanta för uppsatsens syfte och frågeställningar. I detta steg ställdes därför frågor som: Vad betyder temat, vilka föreställningar underbygger temat, vad är innebörden av detta tema, på vilka grunder har uppfattningen skapats, hur kommer det sig att det pratas om fenomenet på detta sätt

(i motsats till andra sätt), vad är det för övergripande narrativ som de olika temana uppmärksammar om ämnet?

2.1.2 Materialinsamling

Materialet som bearbetades med hjälp av tematisk analys samlades in via semistrukturerade intervjuer, vilket innebär att intervjuerna delvis formades utifrån vad informanterna berättade. Huvudfrågorna var desamma för alla deltagare men olika följdfrågor ställdes beroende på informanternas svar och vid de tillfällen då intressanta spår uppdagades. Vid intervjutillfället ställdes frågorna i den skrivna ordningen där vi började med frågor som var mer öppna till sin karaktär. Intervjuguiden togs fram utifrån ett par teman som ansågs relevanta för att förstå de museiprofessionellas uppfattningar av och åsikter om museilagen (se bilaga 4 för intervjuguide). Dessa teman var lagens funktion, styrning samt politisk relevans. Intervjuguiden utformades utifrån öppet formulerade frågor, för att undvika påverkan av informanternas svar eller att leda dem i en specifik riktning. Intervjuguiden ändrades något under arbetets gång men huvudfrågorna var desamma under processen. Frågor som efter de första intervjuerna framställt som mindre relevanta togs bort och vissa av frågorna öppnades upp mer.

Några av informanter efterfrågade intervjuguiden innan intervjuerna genomfördes och dessa informanter fick ut denna i förväg. Viktigt att poängtera är att det inte fanns några krav på att informanterna skulle ha förberett sig på något särskilt sätt inför intervjuerna, vilket även förklarades för de tillfrågade. Då studiens syfte var att undersöka uppfattningar, oberoende av föreliggande studie, valde vi att inte ställa några särskilda krav på informanterna men rekommendera dem att läsa igenom museilagen innan intervjun genomfördes.

Alla intervjuer spelades in och utfördes i den mån det var möjligt på det museum där informanterna arbetade. De intervjuer som genomfördes via facetime och telefon motiveras av att informanterna själva föreslog det eller då sjukdom gjorde att vi inte kunde närvara på plats. Intervjuernas längd varierade mellan 25 till 90 minuter. Att en del intervjuer var betydligt kortare berodde på yttre omständigheter vilket gjorde att informanterna tvingades att omprioritera sin tid. I de specifika fallen innehöll intervjuerna inte några direkta följdfrågor, utan utgick från huvudfrågorna i intervjuguiden. Även om intervjuerna varierade i längd har alla varit informativa, användbara och kompletterat varandra väl.

I anslutning till varje enskild intervju transkriberades materialet ut med hjälp av en färdig mall och transkriberingsprogrammet Express Scribe. I enlighet med psykologerna Steinar Kvale och Svend Brinkmanns (2009) tankar, var vi väl medvetna om att transkribering innebär en tolkning och en konstruktion av en muntlig källa till en skriftlig. Vi ansåg det därför viktigt att skapa transparens genom att så långt det var möjligt skriva ut intervjuerna i sin helhet.

2.1.3 Etik

När vi i början av arbetet med denna undersökning kontaktade museer runt om i Sverige gjordes detta via mail. Vi gav i ett första skede kortfattad information om vilka vi var, vid vilket universitet och vilken utbildning vi studerade samt vad för typ av undersökning vi ämnade genomföra. Det standardiserade mailet som skickades till alla informanter återfinns som *Bilaga 3*. Flertalet av informanterna ville genast vara med i undersökningen och frågade inte efter någon vidare information trots att vi flera gånger berättade att vi gärna svarade på vidare frågor. Ett fåtal av informanterna undrade om vi kunde berätta mer om uppsatsens syfte och vad det skulle innebära att delta, frågor vi självklart besvarade. När arbetet med undersökningen påbörjades hade vi en idé om att de deltagande museerna skulle nämnas vid namn. Alla informanter erbjöds en form av anonymitet då deras personnamn inte skulle omnämnas. Det fanns trots detta en risk för informanterna att bli identifierade då det var tänkt att museernas namn skulle skrivas ut, vilket alla informanter som deltagit i studien informerades om och godkände. Under arbetet med undersökningen omvärderade vi den idén och beslutade att även anonymisera museerna. Motiveringen till det är att vi ansåg det betydelsefullt att sträva mot en så hög grad av anonymitet som det bara går, jämfört med att ha transparens om vilka museum som deltagit. I *Bilaga 2* återfinns den samtyckesblankett som alla informanter tagit del av och skrivit under två exemplar av, ett exemplar till sig själva och en kopia till oss. Trots att alla museer i undersökningen är anonymiserade finns det ändå en viss risk för identifiering. Att hålla en god etik och minska risken för identifiering blir således även en fråga om språklig behandling av det empiriska materialet, något som särskilt beaktades i undersökningens redovisning av identifierade teman i Kapitel 3 – 5. Det var viktigt för oss, i linje med det resonemang som förs i *Lathund för etikprövning* (2017), att de personer som tillfrågades att delta i studien fick god betänketid, information om frivillighet och samtycke, vad studien var ämnade att undersöka samt att det fanns möjlighet för den tillfrågade att ställa frågor gällande deltagandet i studien. (Ibid.)

Informanternas svar kan innehålla känsliga uppgifter, vilket kan vara svårhanterligt för forskaren och kan försätta informanten i en utsatt position (Zetterquist & Ahrne 2011). Att frågor om de professionellas relation till huvudmän, politiker och kulturpolitiken kunde ge upphov till känslig information var vi medvetna om från början. Delar som därför behövdes hanteras extra varsamt var de åsikter som informanterna själva uttryckte att de inte ville bli citerade på.

Genomgående i arbetet med undersökningen informerades alla deltagare om att de skulle få läsa och godkänna de partier där de citeras. Alla informanter har även kunnat avbryta sin medverkan i undersökningen fram tills dess att uppsatsen skickades in för slutgiltig bedömning.

2.1.4 Tillförlitlighet

I vår studie har vi valt att använda oss av begreppet tillförlitlighet när vi skriver om aspekter kopplade till diskussioner om reliabilitet, validitet och kvalitet. Vi har fått vår kunskap och förståelse från pedagogerna Andreas Fejes och Robert Thornbergs (2011) beskrivning av begreppet kvalitet samt Kvale och Brinkmanns (2009) beskrivning av reliabilitet och validitet. I följande avsnitt redogörs så för ovan nämnda författares användning av begreppen.

Reliabilitet innebär kortfattat huruvida undersökningsresultat är motsägelsefulla eller pålitliga. För att en studie ska uppnå hög reliabilitet ska resultatet i princip vara reproducerbart och personer oberoende av varandra ska kunna göra samma bedömning och dra samma slutsatser utifrån materialet. (Kvale och Brinkmann 2009)

Vidare pekar Fejes och Thornberg (2011) på att begreppet validitet används för att beskriva en studies kvalitet och då framförallt i relation till kvantitativa forskningsstudier. Medan Kvale och Brinkman (2009) talar om validitetsbegreppet utifrån ett vidare perspektiv där begreppet inte begränsas till den kvantitativa forskningen och det som är mätbart i form av siffror. Enligt deras sätt att beskriva validitet kan kvalitativ forskning uppnå valid kunskap om studien tydligt undersöker det den är avsedd att undersöka. Fejes och Thornberg (2011) använder sig istället av begreppet kvalitet när de talar om validitet och menar att en studies kvalitet är helt beroende av forskarens kompetens. De framhåller att en inom kvalitativ forskning bör genomföra sin studie utifrån två grundläggande förhållningssätt (Patton 2002 se Fejes & Thornberg 2011). Forskare bör anlägga ett kritiskt perspektiv på sin undersökning och kontinuerligt pröva och ifrågasätta

materialet och de slutsatser som dras utifrån det. Därutöver behöver forskaren ha ett kreativt tänkande vilket innebär ett öppet förhållningssätt till sin forskning och tillåtelse att pröva sig fram och på ett medvetet sätt söka kreativa kopplingar och meningsfullhet i materialet (Ibid.). Kvale och Brinkmann (2009) understryker dock att strävan efter så hög validitet som möjligt kan bli kontraproduktivt och underminera studiens giltighet. Om intervjuaren istället tillåts vara mer fri och improvisera, exempelvis genom att ställa följdfrågor under intervjun, kan studien generera mer resultat. (Ibid.)

Kvale och Brinkmann (2009) framhåller vidare att en vanlig kritik mot intervjustudier är att det kan vara svårt att utifrån ett mindre urval av intervju personer dra slutsatser från det specifika sammanhanget och därefter applicera resultatet på andra personer eller situationer. Den här studien gör dock inte anspråk på att skapa generaliserbara resultat utan är tänkt som ett tidsdokument av den tid den är skapad i.

2.1.4.1 Forskarrollen och förutfattade meningar

Forskarens roll är viktig i alla typer av akademiska studier. Fejes och Thornberg (2011) skriver att forskaren är det främsta instrumentet när det kommer till insamling och analys av data inom kvalitativ forskning. Det är viktigt att komma ihåg att forskaren har en form av maktposition gentemot sina informanter. Under arbetet med undersökningen påminde vi oss själva om att informanterna mötte två studenter i intervjusituationen. Mötet med två studenter jämfört en kan ha haft viss påverkan på intervjuernas form. Genom att tillsammans hjälpas åt med intervjuerna ansåg vi att möjligheterna att genomföra bättre intervjuer ökade eftersom vi då kunde hjälpas åt att ställa frågor utifrån både ett kritiskt och kreativt tänkande. För att skapa goda förutsättningar för intervjuerna erbjöd vi oss även att berätta om oss själva, vår bakgrund och om informanterna ville veta någonting särskilt om oss när det fanns utrymme för detta.

När vi genomförde en pilotstudie inför undersökningen blev vi medvetna om en förutfattad mening vi hade. Vi insåg att vi utgått från att museiprofessionella generellt sett skulle ha utvecklade åsikter om museilagen. Medvetna om denna förutfattade mening kunde vi utforma vår intervjuguide på ett nytt sätt med fler öppna frågor. Genom att synliggöra och skapa förståelse för forskarens subjektivitet skapas en möjlighet att uppnå vad Kvale och Brinkmann (2009) benämner reflexiv objektivitet.

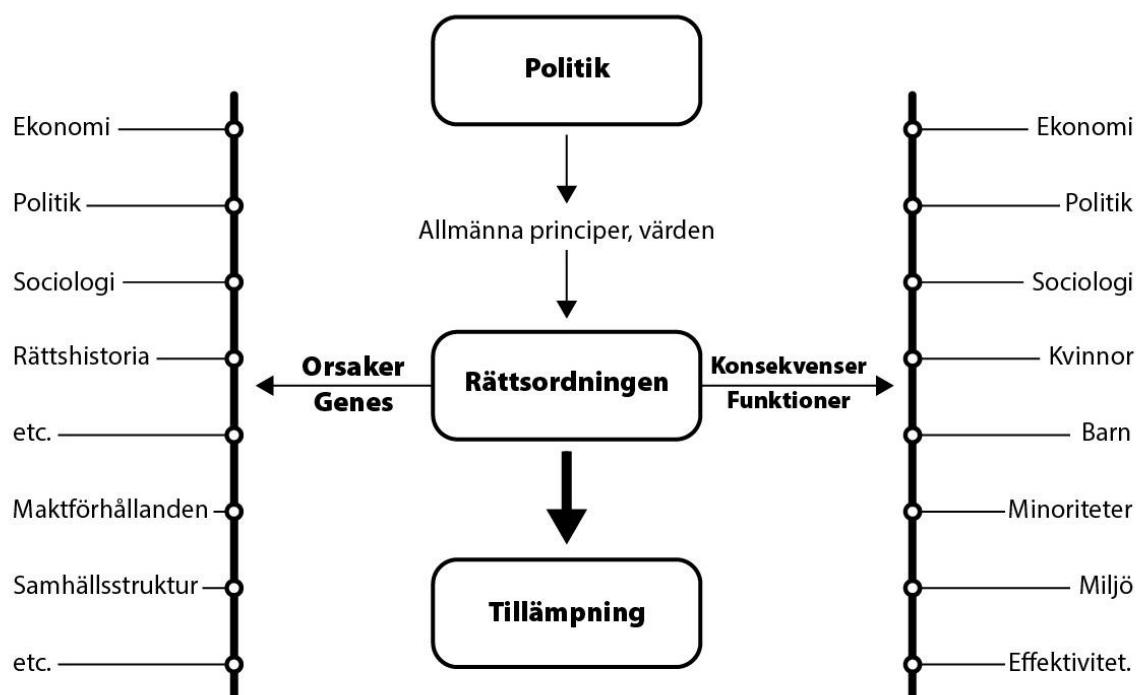
2.2 Teori

Då studien haft en abduktiv metod där insamlandet av empiriskt material gick hand i hand med inläsningen av teori formades de teoretiska ramverket under arbetets gång. Den tematiska analysens första steg var främst induktiva och ett första utkast över teman visade bland annat två förhållningssätt till museilagen. För att beskriva uppkomsten av dessa förhållningssätt söktes lämplig teori och vi fann att rättssociologins perspektiv på relationer till rättsordningen kunde hjälpa oss att diskutera våra resultat. Vidare visade den tematiska analysen att informanternas relationer till politiker och tjänstemän till viss del bestod av motsättningar, samt att museets roll i samhället och relationen till kulturpolitiken hade samma karaktär. Vi valde därför att använda oss av Chantal Mouffes teorier kring *det politiska* för att kunna analysera och kontextualisera undersökningens resultat i en bredare samhällsrelaterad kontext.

2.2.1 Ett rättssociologiskt synsätt

Rättssociologi kan ses som både ett rättsvetenskapligt och ett samhällsvetenskapligt ämne då dess främsta syfte är att studera relationen mellan rätt och samhälle. Rättssociologen Håkan Hydén beskriver i *Rättssociologi som rättsvetenskap* (2002) hur rättssociologi kan “undersöka rättsliga företeelser med hjälp av samhällsvetenskapliga teorier och metoder” (Hydén 2002, s. 15). Hydén menar att rättssociologin till stor fördel kan användas inom tvärvetenskapliga studier eftersom flertalet vetenskaper idag enbart täcker delar av de problem som dyker upp inom ramarna för diverse studier. Han menar vidare att renodlade rättssociologiska studier inte kan nöja sig med att enbart studera sociologiska faktorer, utan kan behöva studera såväl politiska som ekonomiska faktorer för att enbart nämna två. (Hydén 2002)

Som rättsvetenskap har rättssociologin gemensamt med rättsdogmatiken ett intresse för rättsordning även om den studeras ur två skilda perspektiv. I fig. 2 nedan syns hur de två perspektiven skiljer sig åt. De vertikala linjerna visar hur det rättsdogmatiska perspektivet opererar och går från principer och regler ner till handling. De horisontella linjerna visar hur det rättssociologiska perspektivet ser ut. Dessa linjer är även de som motsvarar samhällsvetenskapens perspektiv. Rättssociologin berör både samhällsrelaterade orsaker och konsekvenser samt rättsliga händelser. Inom rättssociologin studeras traditionellt bland annat förutsättningarna för genomförandet av lagar med ett fokus på de styrda och deras perspektiv. (Hydén 2002)

Figur 2. En omarbetad version av Håkan Hydéns modell över rättsdogmatik och rättssociologi. Hämtad från boken *Rättssociologi som rättsvetenskap* 2002, s.16.

De två perspektiven, rättsdogmatik och rättssociologi, har olika kunskapsintressen där rättssociologin fokuserar på rättens orsaker, funktioner och konsekvenser (Hydén 2002). Hydén skriver att rättssociologin, i motsats till rättsdogmatiken, ställer frågor som “Hur förhåller det sig då? Förekommer det att rätten trängs undan av ekonomiska, politiska eller andra förhållanden? Påverkar maktförhållanden i samhället eller tillfälliga opinioner rättens tillämpning?” (Hydén 2002, s. 18). Det var frågor som aktualiserades i studiens empiriska material.

2.2.2 En politiskt teoretisk utgångspunkt

Chantal Mouffe är en politisk teoretiker och filosof från Belgien som har skrivit flertalet verk med kritik till den deliberativa³ och liberala⁴ demokratin. De begrepp som vi använt i vår analys är *antagonism*, *agonism* och *konstitutiv utsida* vilka

3 Inom den deliberativa demokratin finns en stark tilltro till vad som kallas kommunikativ rationalitet. Politiska samtal och debatter värderas högt då det finns en idé om att det genom dessa går att åstadkomma en form av moralisk konsensus. Politiken förstås i och med detta inte primärt genom ekonomiska termer utan snarast genom moraliska och etiska. (Mouffe 2008)

4 Nationalencyklopedin beskriver att de former av politiska demokratier som är förekommande i flera länder i västvärlden är vad som kan kallas liberala demokratier. Dessa demokratier har vid sidan av folkmakten bland annat vissa “konstitutionella arrangemang som fri- och rättigheter, rättssäkerhet och maktindelning”. Yttrandefriheten och organisationsfriheten uppfattas inom denna ideologi som en förutsättning för att “folkmakten skall få genomslag”. (Nationalencyklopedin u.å.)

kommer att förklaras i det följande. Men innan dess följer en kortare presentation av ett par av Mouffes idéer och ståndpunkter.

2.2.2.1 Om det politiska

I verket *Om det politiska* (2008) framgår att Chantal Mouffe skiljer på begreppen *politiken* och *det politiska* och menar att begreppen representerar två skilda utgångspunkter. Politiken relaterar till statsvetenskapen där uppmärksamhet ägnas åt politikens empiriska fält, medan det politiska relaterar till filosofin och politisk teori där uppmärksamhet ägnas essensen av det politiska. (Ibid.)

Mouffes (2008) förståelse av det politiska bygger på vad hon kallar en insikt om att “varje social ordning är av hegemonisk natur, liksom varje samhälle är en produkt av en rad praktiker som syftar till att etablera en ordning i kontingenta förhållanden” (Mouffe 2008, s. 24). Annorlunda uttryckt kan en säga att Mouffe menar att varje social ordning och varje samhälle är ett resultat av olika former av sociala praktiker som syftar till att etablera en ordning. En ordning som i grunden bygger på villkorliga och tillfälliga förhållanden. Det finns enligt Mouffe inget essentiellt i vare sig de sociala ordningarna eller i samhället. Därmed intar Mouffe en position som liknar den konstruktivistiska position vi presenterade i avsnitt 1.1 *Syfte och positionering*. Det som kan uppfattas som en naturlig ordning eller som ett givet sunt förnuft är endast resultatet av flera lager av praktiker. Den typen av ordning eller djupare objektivitet som någonting naturligt skulle innebära, finns inte enligt Mouffe. (Mouffe 2008)

Mouffe (2008) skriver att hennes ambition är att granska de västerländska samhällenas zeitgeist (ungefär tidsanda) vilken enligt henne kan förstås som en *postpolitisk vision*. Denna postpolitiska vision utgörs av en nyliberal politisk diskurs som suddar ut de traditionella gränserna mellan den politiska högern och vänstern, och strävar efter att komma “bortom hegemoni”, “bortom suveränitet” och “bortom antagonism” (Mouffe 2008, ss. 9-10). I denna nyliberala diskurs finns det en tro på att ett universellt och rationellt samförstånd är möjligt och en strävan efter att uppnå konsensus och försoning i politiska frågor. Till följd av det postpolitiska samsas de traditionella höger- och vänsterpartierna kring en mittfåra där deras politiska program flera gånger ligger väldigt nära varandra. Mouffe menar att när denna traditionella konfliktdimension försvinner, vilket hon menar att de postpolitiska teoretikerna ser som ett bevis på försvinnandet av politisk konflikt, tar sig den politiska konflikten bara ett annat uttryck – nämligen i *moralens register*. Inom den postpolitiska visionen ses även fientlighet och våld som föråldrade fenomen som kommer att försvinna i och med upprättandet av ett samhällsfördrag

och av en transparent kommunikation mellan deltagarna i samhället. Mouffe motsätter sig starkt dessa postpolitiska idéer och menar att det politiska i sin natur består av maktkamper, konflikt och antagonism. Dessa politiska projekt med föreställningar om en "demokratisering av demokratin" (Mouffe 2008, s. 9) genom en fördjupad dialogisk och absolut demokrati, menar Mouffe i själva verket är en av orsakerna till att flera demokratier runt om i västvärlden de senaste åren sett en ökning av populistiska strömningar. (Mouffe 2008)

2.2.2.2 Begreppsanvändning

Som nämndes i avsnittet ovan menar Mouffe (2008) att det finns en inbyggd *antagonism* (motsättning) inom det politiska. Det postpolitiska perspektivet bygger dock på en idé om att antagonismen har försvunnit, vilket har lett till att det i den rådande postpolitiska ordningen saknas plattformar där konflikter kan utspela sig. När dessa plattformar försvinner krymper möjligheten för konflikterna att utvecklas i vad Mouffe kallar *agonistiska* former. Enligt Mouffe är ett positivt agonistiskt förhållningssätt inte möjligt då samtidens konflikter utspelar sig i form av moraliska motsättningar mellan gott och ont. Ett agonistiskt förhållande hade varit att erkänna de politiska motsättningar som just motsättningar mellan ideologier, och inte som en motsättning mellan ett moraliskt gott eller ont och rätt eller fel. Mouffe menar att denna "oförmåga att tänka politiskt" (Mouffe 2008, s. 18) kring vissa frågor grundar sig i att liberalismens hegemoni står oemotsagd. När politiska motsättningar inte kan mötas inom ramarna för agonismen, det vill säga som uttalade och legitima politiska motståndare, riskerar dessa relationer att bli antagonistiska till sin karaktär och tar sig då uttryck i fientlighet och våld. Inom det agonistiska förhållningssättet delar motståndarna en gemensam grund då de tillhör samma symboliska rum, inom vilket de kan utföra sin politiska kamp. Det är den politiska demokratis uppgift enligt Mouffe, att omvandla de antagonistiska relationerna till agonistiska. (Mouffe 2008)

Den typ av agonism som Mouffe (2008) talar om hänger tätt samman med hennes tankar om politiska identifikationer som också har en potentiell antagonism. I den postpolitiska visionen suddas som nämnt gränserna mellan höger och vänster ut vilket medför att även skapandet av politiska identiteter försvåras till stor del. Att deltagandet i politiska val primärt skulle grundas i att människor vill göra sin röst hörd avfärdar Mouffe och menar istället att det främst handlar om identifikation – att personer vill ha en kollektiv identitet som "erbjuder en självbild som de kan värdesätta" (Mouffe 2008, s. 31). Att de traditionella partierna nu samsas i en mittfåra gör att alternativen till identifiering minskar och att få verkliga alternativ

erbjuds medborgarna. Det postpolitiska vill inte erkänna den antagonistiska potentialen varken i politiken i stort eller i formandet av politiska identifikationer. (Mouffe 2008)

För att tydliggöra sina resonemang om relationernas inneboende antagonism använder sig Mouffe (2008) av den tyske konservativa teoretikern Carl Schmitt och den amerikanska filosofen Henry Staten. Schmitts tankar om att det inbyggt i alla relationer finns en ständigt närvarande och möjlig distinktion mellan vän och fiende använder Mouffe som argument för sina tankar om relationernas potentiella antagonism. För att bygga vidare på och utveckla Schmitts tankar använder sig Mouffe även av Statens begrepp *Konstitutiv utsida*. Staten vill med begreppet tydliggöra att i skapandet av identiteter förutsätts att en skillnad etableras. Det innebär att varje identitet har någonting annat och någonting yttre i relation till sig självt. Det kan exempelvis vara "form och materia, svart och vit, man och kvinna" (Mouffe 2008, s. 23). Inom alla typer av relationer återfinns denna åtskillnad mellan ett vi och ett de och Mouffe menar att en "aldrig [kan] bortse från antagonismens möjlighet" (Mouffe 2008, s. 24) i skapandet av identitet och relationer. Att alla identiteter innehåller en distinktion mellan ett vi och de, eller ett jag och du, betyder däremot inte att relationerna *måste ha* formen av en vän- eller fiendedistinktion. Det är däremot viktigt att förstå att varje relation *kan bli* antagonistisk, det vill säga uttryckas som en vän- och fiendedistinktion. Denna risk uppstår när känslan av att någon annan bestämmer ens identitet framträder och kan beskrivas som ett upplevt hot gentemot den egna existensen. Den demokratiska politiken ska inte försöka att överbrygga den klyftan, vilket till sin natur inte ens är möjligt. Den demokratiska politiken bör istället söka olika sätt att etablera klyftan på ett sätt som är förenligt med den moderna demokratin, och istället omvandla antagonistiska relationer till agonistiska. (Mouffe 2008)

Den agonistiska konfrontationen utgör enligt Mouffe (2008) själva grunden i demokratin, genom att den erbjuder politiska sammandrabbningar mellan skilda legitima politiska åsikter. När de etablerade partierna knappt går att skilja från varandra är det enligt Mouffe inte särskilt förvånande att politiska partier och strömningar som tydligt särskiljer sig från dessa växer sig allt starkare. (Ibid.)

Som framkommit menar Mouffe (2008) att varje konflikt, för att den ska uppfattas som legitim, behöver ta en form som inte riskerar att förstöra den politiska sammanslutningen, den behöver ingå i motståndarmodellen. Det behöver finnas en form av grund som gör att de politiska partierna kan se varandra som motståndare

istället för fiender. Mouffe menar att när de politiska motståndarna möts inom ramarna för den agonistiska kampen kämpar de för att få sitt politiska projekt att bli den nya eller fortsatt rådande hegemonin. Men var drar Mouffe denna gräns mellan legitima och illegitima åsikter? När övergår dessa till att bli förslag som faktiskt kan avfärdas inom ramarna för den demokratiska politiken? Vilka typer av politiska hegemonier kan en motståndare acceptera egentligen?

Mouffe (2008) menar att det demokratiska samhället inte kan acceptera de som ifrågasätter samhällets grundläggande institutioner. Hon förtydligar genom att säga att “det agonistiska perspektivet gör inte anspråk på att innesluta alla skillnader och övervinna alla former av uteslutning” (Mouffe 2008, s. 118) och menar därmed att alla uteslutningar och åtskillnader måste ske på politiska och inte *moraliska* grunder. De krav och idéer som på något sätt hotar de institutioner som Mouffe ser som grundläggande för den demokratiska politikens sammanslutning kan därför exkluderas. (Ibid.)

Det är en svår balansgång där Mouffe (2008) å ena sidan argumenterar för att diskussioner om hur dessa institutioner är beskaffade måste kunna diskuteras inom agonistiska ramar, det vill säga där motståndarna delar samma symboliska rum. Medan hon å andra sidan ger uttryck för att åsikter som avviker från eller kan antas vilja omformulera detta symboliska rum och institutioner inte ses som legitima. Hur Mouffe ställer sig till politiska idéer som erkänner dessa institutioner som nu rådande, men samtidigt visar på en vilja att avskaffa detsamma, framkommer inte helt tydligt. Mouffe menar att det krävs ett samförstånd kring “de etisk-politiska värdena om frihet och allas lika värde” (Mouffe 2008, s. 118) och att det kan finnas olika typer av uppfattningar av dessa värden, vilket kan tyckas något motsägelsefullt. Det verkar som att Mouffe själv är snärjd i den liberala diskursen när hon säger att det krävs ett visst mått av konsensus, även om hon talar om det som en “konfliktpräglad konsensus” (Mouffe 2008, s. 118). Hur mycket konflikt och hur olika typer av uppfattningar tillåts innan demokratins principer verkar utmanas ger Mouffe inga tydliga svar på. Däremot framkommer att idéer som på något sätt motsätter sig grundläggande demokratiska värden inte kan accepteras som legitima motståndare. Frågan om var denna typ av politiska diskussioner och konflikter ska utspela sig förblir obesvarad. Att det inom ramarna för en demokrati bör finnas utrymme även för idéer om demokratins avskaffande känns grundläggande för dess utformning. Om inte detta utrymme finns går det att fråga sig vad det egentligen är för samhällsordning som råder. Detta är frågor och diskussioner som vi lämnar till andra undersökningar att utreda. Vi anser det dock

viktigt att problematisera Mouffes teorier även om vi i det följande kommer att använda oss av dem.

3. Introduktion till intervjumaterialet

I detta kapitel följer en kortare presentation av vissa delar ur intervjumaterialet. Det material som presenteras här är av semantisk karaktär, vilket innebär att det är en presentation av vad informanterna har sagt på en semantisk nivå. Den tematiska analysen av intervjumaterialet resulterade i två latenta teman vilka följer som självständiga kapitel efter denna introduktion. När vi pratar om informanternas uppfattningar om museilagen är det utifrån deras uppfattningar som enskild museiprofessionella och inte som representanter för museet som de arbetar vid. En informant kan således ha en åsikt som inte nödvändigtvis är representativ för hela museet i fråga. Som nämndes i Kapitel 2. *Teori och metod* bestod undersökningens material av tio intervjuer med totalt elva museiprofessionella. Intervjuerna har i följande kapitel numrerats från 1-10 och det fall där två informanter från samma museum deltog i en intervju refereras det till dem i det följande som en informant.

Under intervjuerna framkom att alla informanter är positivt inställda till museilagen. Den informant som arbetade vid ett museum som inte omfattas av lagen var också positiv och önskade att lagen även skulle omfattat deras verksamhet. Majoriteten av informanterna mindes att de var positiva till att en lag började diskuteras. Flera av informanterna lyfte fram att en tänkbar anledning till att lagen började diskuteras kan ha varit hur det politiska läget såg ut nationellt och internationellt vid tiden. Några informanter lyfte fram att en annan anledning kan ha varit ett uttalat behov från museernas sida och att museernas arbete med exempelvis samlingar var undermåligt. En informant menade dock att det nog inte var museerna som uttryckligen hade efterfrågat en lag, utan att lagen snarare var ett försök från kulturdepartementet att samla museerna. Många av informanterna gav dessutom uttryck för att de inte tänker på lagen dagligen, att de inte har lusläst den eller reflekterat ingående kring dess olika paragrafer och tillhörande förarbete.

Flera av informanterna talade om museilagen i relation till bibliotekslagen. De lyfte bibliotekslagen som ett exempel på en lagstiftning som haft en positiv inverkan på och samlat bibliotekssektorn kring gemensamma frågor. Dessa informanter gav uttryck för en förhoppning om att museilagen skulle ha samma typ av samlande verkan för museisektorn. Några av informanterna poängterade att det redan innan lagens instiftande funnits lagar de behövt förhålla sig till och arbetat utifrån. Bland annat nämndes just bibliotekslagen men även arkivlagen, diskrimineringslagen, plan- och bygglagen, kulturmiljölagen och lagstiftning kring utrotningshotade djur.

På frågan om museilagen ställer ökade krav på museiverksamheten svarade majoriteten av informanterna nej. Endast en informant svarade ja på frågan och pekade särskilt ut § 8 *Kunskapsuppbyggnad* samt § 11 och 12 *Samverkan och spridning i hela landet*. Två informanter gav uttryck för att de inte upplevde ett ökat krav men att lagen kan komma att innebära det. Under intervjuerna fördjupade informanterna sina olika uppfattningar om lagen och hur de förhåller sig till densamma vilket visade på vissa motsättningar. Dessa uppfattningar redogörs för mer ingående under temat *Förhållningssätt till museilagen*.

Genomgående uttryckte alla informanterna att den paragraf som är av störst betydelse i museilagen är § 5 *Ansvarsfördelning*. Informanterna talade om att ansvarsfördelningen tydliggör rollerna mellan politiker och museianställda och att paragrafen knyter an till principen om armlängds avstånd. En informant uttryckte följande om paragrafen:

Den paragrafen är väldigt viktig, jag tror faktiskt att allting handlar om att få fram just det. Jag skulle vilja säga att det är spetsen på museilagstiftningen. Allt det andra talar om formerna, så det blir tydligt att det är paragraf fem som gäller.

(Intervju 5)

Även om § 5 *Ansvarsfördelning* anses vara helt central i museilagen framkom det dock olika åsikter om dess utformning. Informanternas reflektioner gällande lagens utformning diskuteras i undertemat *Tolkningens ambivalens*.

4. Förhållningssätt till museilagen

I detta kapitel presenteras ett av de övergripande latenterna som vi identifierade i samband med den tematiska analysen – *Förhållningssätt till lagen*. Vi har i detta tema sorterat in informanternas olika förhållningssätt till museilagen i två separata underteman – *Strikt förhållningssätt* respektive *Öppet förhållningssätt*. I undertemat *Tolkningens ambivalens* presenteras informanternas olika tolkningar och uppfattningar av lagen och dess enskilda paragrafer. Detta undertema är i sin tur uppdelat i tre mindre delar – *Öppen kontra detaljerad lag*, *Kärnan är densamma* och *Vad betyder det egentligen?* I *Öppen kontra detaljerad lag* presenteras de olika tankar som informanterna hade om lagens övergripande utformning. I *Kärnan är densamma* presenteras de tankar som informanterna hade om den museidefinition som återfinns i lagen och varför en museidefinition är viktig. Slutligen presenteras de olika typer av tolkningar som informanterna gjorde av de olika paragraferna i *Vad betyder det egentligen?*

4.1 Strikt förhållningssätt

Majoriteten av de regionala och kommunala museerna har vad vi tolkade som ett strikt förhållningssätt till museilagen. Informanterna gav uttryck för att förhålla sig aktivt till lagen samt att de såg på den som någonting som museerna ska uppfylla eller sträva efter att uppfylla. Flera av informanterna beskrev hur lagen har haft eller kan komma att ha en direkt inverkan på verksamheten. Dels som ett stöd för professionen, som en riktlinje, dels som ett verktyg att använda gentemot politiker och finansiärer. Informanterna beskrev hur de integrerat lagen i verksamhetens styrdokument och verksamhetsplaner eller att det fanns planer på att göra det.

4.1.1 Lagen är ett verktyg

Under intervjuerna framkom att majoriteten av de informanter som arbetade på museer på regional och kommunal nivå upplevde att museilagen kan komma att fylla en funktion som ett verktyg gentemot huvudmän och finansiärer. Inte minst när det kommer till de delar inom verksamheten där de upplevde att det finns en påtaglig brist på resurser och där det är svårare att få gehör från politiskt håll. Flera av dem menade att museerna med lagen i ryggen lättare kan få gehör även för det arbete som sker bakom stängda dörrar och hänvisade specifikt till § 9 *Förvaltning av samlingar* som lyder “Ett museum ska aktivt förvalta sina samlingar för att nå verksamhetens mål” (SFS 2019:977). Det framkom däremot att trots att

informanterna såg lagen som ett verktyg så fanns det hos flera av dem viss tveksamhet till lagens faktiska inverkan. En del menade att det är upp till bevis om den kommer att fylla en funktion i dessa avseenden.

En av informanterna beskrev museilagens funktion som ett sätt för museerna att ställa krav och som någonting att använda uppåt, mot makthavarna. Informanten beskrev hur lagen, för deras museum, framförallt fyller en funktion med hänvisning till § 9 *Förvaltning av samlingar* och att de på museet använt sig av lagen gentemot politiker i argumentation gällande deras undermåliga magasin, bristande resurser och svårigheterna att bedriva aktiv samlingsförvaltning. Samtidigt antydde informanten viss tveksamhet till lagens funktion i detta avseende och menade att det återstår att se vad den kommer att ha för effekt. Hen hänvisade till det faktum att de på museet under en tid arbetat med att flytta samlingarna till mer ändamålsenliga magasin men att de nu fått stopp från politiskt håll. Detta trots att det står i lagen att museerna ska bedriva aktiv samlingsförvaltning. Informanten ställde sig därför aningen tveksam till lagens inverkan och menade att den inte hjälpt alls om det visar sig att museet inte får några resurser för att arbeta vidare med sitt magasin.

Likaså framhöll en annan av informanterna att museilagen kan ge lite mer tyngd åt museiverksamheten och fungera som ett verktyg gentemot huvudmännen och hänvisade specifikt till § 9 *Förvaltning av samlingar* och till § 7 *Publik verksamhet*. Informanten berättade att de på museet har stort behov av nya lokaler för sina samlingar då deras nuvarande magasin är i mycket dåligt skick. Hen poängterade att det är en fråga som de arbetat med i tjugo år och menade på att lagen fyller en viktig funktion i det avseendet då den visar på det ansvar som huvudmännen har.

Då kan man gå till museilagen och visa på det ansvar som huvudmännen har för att säkra samlingens bevarande och säga att "Det här måste ni göra någonting åt för nu står det i lagen att vi måste ta hand om samlingarna på det här sättet".

(Intervju 2)

Informanten menade vidare att tillgänglighet är någonting som de arbetar med hela tiden på museet och hänvisade till § 7 *Publik verksamhet* där det står "Utställningar och annan publik verksamhet vid ett museum ska vara tillgänglig för alla och anpassad till användarnas olika förutsättningar" (SFS 2019:977). Hen poängterade att det är skönt att det nu finns nedskrivet i en lag och därmed är någonting som de kan hävda i samtal med huvudmän och finansärer.

En annan av informanterna framhöll i enlighet med föregående att museilagen kan användas gentemot finansiärer och menade att lagen är ett verktyg, och ett sätt att försöka få mer medel för att exempelvis anställa kompetent personal som kan arbeta med samlingsförvaltning. Vidare menade ytterligare en av informanterna att museerna kan hänvisa till lagen och hävda att "Titta här, det här ingår faktiskt i vårt uppdrag. Vi ska göra detta. Ni kan inte ta bort det" (Intervju 4). Samtidigt ställde sig samma informant frågande till lagens faktiska funktion i det avseendet med en antydning om att finansiärerna, trots det som står i lagen gällande museernas uppdrag, kan välja att inte finansiera verksamheten. En av de informanter som arbetade på ett av de statliga museerna beskrev lagens funktion som ett hjälpmedel och konstaterade att "Museerna borde använda museilagen som ett hjälpmedel för olika argument när man pratar med finansiärer" (Intervju 8). Hen poängterade att lagen i det avseendet har särskild betydelse för de mindre aktörerna och för museer på regional och kommunal nivå. Vilket andra informanter som arbetade vid museer på statlig nivå också uttryckte.

4.1.2 Lagen är ett integrerat dokument

Flera av informanterna beskrev hur de arbetade med museilagen relativt aktivt och där lagen på olika sätt var ett integrerat dokument i verksamheten. En del informanter berättade att de hade skrivit in lagen i verksamhetsplanen eller styrdokument och andra menade att det fanns planer på att göra detsamma. Lagen beskrevs av flera informanter som ett dokument som på olika sätt fyller en funktion som utgångspunkt för vidare diskussioner inom museiverksamheterna men också med bidragsgivare och huvudmän. De beskrev hur lagen varit uppe för diskussion på möten, i samtal med styrelsen eller övrig personal. De informanter som förhöll sig till lagen på detta sätt arbetade alla på museer på regional och kommunal nivå.

En informant poängterade att det fanns planer på att skriva in museilagen i museets verksamhetsplan och menade att det skulle innebära att de på museet kan grunda sig i det som står i lagen när de är i dialog med bidragsgivare. Vidare lyfte en annan informant att de inom verksamheten på olika sätt arbetat med lagen och att den framförallt haft en betydelse som utgångspunkt för diskussioner med regionen och kommunen gällande huruvida de följer lagen och hur anställda på museet förhåller sig till den. En annan informant menade att museilagen mer och mer kan komma att integreras i verksamheten och beskrev lagen som en plattform för en dialog om museernas uppdrag. Vidare beskrev informanten lagens betydelse för verksamheten på ett målade sätt när hen talade om hur museerna doppar sina mål i museilagen och liknade det vid en fotoframkallning.

Jag ser framför mig att det kan behövas att man fasar in det här sakta men säkert i sitt arbete med verksamhetsplaner, med måluppfyllelse och så vidare. Då ser jag framför mig att begrepp som "bidra till samhället och dess utveckling" kommer att framkallas på ett nytt sätt. För man doppar våra mål och våra insatser i museilagstiftningen (visar med handen hur någonting doppas i lagstiftningen) och sedan hänger man upp det och då kommer det fram en ny bild [...] och här kommer fixen (museilagen) som gör att det inte bara sväller ut och blir allt möjligt.

(Intervju 5)

4.1.3 Lagen är någonting som ska uppfyllas

Flera av informanterna med vad vi tolkade som ett strikt förhållningssätt till museilagen gav uttryck för uppfattningen om att lagen är någonting som museerna ska uppfylla. Informanterna beskrev att lagens funktion som ett verktyg till viss del stärktes eftersom det går att hänvisa till den som någonting museerna är tvungna att följa. Flera av informanterna beskrev också att de upplevde att lagen medförde vissa krav på verksamheten och att museernas olika förutsättningar är avgörande för om de kan uppfylla det som står i lagen.

Majoriteten av informanterna var inledningsvis av uppfattningen att museilagen inte kom med ökade krav och uttryckte att de upplevde att museet de arbetade på kunde leva upp till det som står i lagen. Det framkom dock under intervjuerna att flera av informanterna som arbetade på museer på regional och kommunal nivå ändå upplevde vissa svårigheter i att faktiskt uppfylla lagen. En informant menade att lagen till viss del ställer ett ökat krav på samverkan och kompetens inom museiverksamheterna och menade att det är viktigt att bygga en personalgrupp med en varierad och bred kompetens. En annan informant hänvisade specifikt till § 7 *Publik verksamhet* och det som står om tillgänglighet och menade att de på museet brottas med hur de ska göra allt tillgängligt för allmänheten i enlighet med det som står i lagen.

Här brottas vi med *hur* vi ska göra allting tillgängligt, det gäller bland annat läsningsbara pdf:er. Vi har material som man har jobbat med i många årtionden och som ligger tillgängligt för allmänheten men eftersom det är producerat i andra tider så är de inte tillgängliga. Förmodligen kommer det att leda till att vi får avpublicera *i princip allt* som är offentligt då vi inte kan uppfylla lagen. Och det är lite synd för då kommer vi att landa i den positionen att det inte är tillgängligt för någon som inte kommer till vårt arkiv och tittar.

(Intervju 6)

Vidare menade informanten att museet får uppdrag även från annat håll och hänvisade återigen till frågan om tillgänglighet. Informanten poängterade att de breda uppdragen som museet tilldelas inte alltid matchar museets resurser. Informanten uttryckte att det finns viss svårighet i att leva upp till lagens skrivelse om tillgänglighet och öppenhet och menade att de på museet ska arbeta med en väldig bredd av frågor som exempelvis rör nationella minoriteter, HBTQ-frågor och

jämställdhet. Hen poängterade att det kan vara svårt att ha en sådan bredd och att nå ut till alla människor utan att verksamheten tilldelas ytterligare medel för det arbetet.

Flera informanter bekräftade föregående tankar om bristande resurser inom verksamheterna och en annan informant hänvisade specifikt till deras bristande resurser i arbetet med samlingsförvaltning. Informanten menade att det arbetet kan vara svårt att påverka från museets håll med tanke på att de har mycket att leva upp till men små resurser att röra sig med. En tredje informant menade att lagen i vissa avseenden kan ha en negativ inverkan på verksamheterna om kraven som kommer med att uppfylla den är för höga och inte motsvarar museernas resurser. Hen poängterade att lagen i det avseendet skulle kunna vara väldigt begränsande om en strävar efter att uppfylla lagen men inte har resurserna som krävs för att göra det.

Flera av informanterna som beskrev svårigheter i att uppfylla allt det som står i lagen landade i att det handlar om prioriteringar. Informanterna poängterade att det är lättare att uppfylla de delar i lagen som prioriteras från politikens håll vilket flera av dem menade är den utåtriktade verksamheten. En av informanterna pekade på att en del paragrafer är lättare för dem att uppfylla och hänvisade då till den del i lagen som handlar om publik verksamhet. Hen menade att den publika verksamheten är någonting som alltid prioriteras och att det därför är en del av verksamheten som de alltid arbetar med. Samtidigt poängterade informanten att den del i lagen som de på museet upplever att de inte helt kan leva upp till är den del som informanten refererade till som museets svaga punkt, nämligen förvaltning av samlingar.

Flera av informanterna kunde också se att museilagen fyller viss funktion när det kommer till frågan om prioriteringar inom verksamheterna. En av informanterna pekade på att en som museum har ett ansvar som en ska leva upp till, men menade att om en inte har möjlighet till det kan en använda lagen som ett verktyg gentemot huvudmännen genom att vända sig till dem och fråga "Vad ska vi i så fall prioritera bort i vår verksamhet? Och vad är det vi ska uppfylla utav det här?" (Intervju 1). Det fanns också de informanter som menade att lagen också kan fungera som ett verktyg åt motsatt håll, det vill säga för bidragsgivare och politiker gentemot museerna. En informant menade att bidragsgivare kan gå in och hävda att ett museum inte uppfyller det som står i lagen och därmed besluta att inte ge fortsatt anslag till verksamheten.

Det gör också att om man inte är aktiv, om man inte främjar kunskap och kulturupplevelser kan jag se att det skulle kunna vara en anledning till att ett museum inte får anslag längre. Och i det är det en styrning.

(Intervju 5)

Detta bekräftades av en annan informant som pekade på att lagen inte ska ändra på vad museerna gör utan att den snarare är till för att säkerställa att det som står i den görs. Hen menade vidare att huvudmännen eller politiker därmed kan gå in och hävda att museerna inte uppfyller det som står i lagen och säga att "Ni bidrar ju inte till forskning och kunskapsuppbyggnad för ni har ingen personal, ni har ingen kompetent personal" (Intervju 1).

4.2 Öppet förhållningssätt

Alla de statliga museerna och några av de regionala museerna som ingått i undersökningen har vad vi tolkade som ett öppet förhållningssätt till museilagen. I motsats till det strikta förhållningssättet förhåller sig informanterna med ett öppet förhållningssätt inte aktivt till museilagen. Enligt detta förhållningssätt är lagen tydligt fränkopplad verksamheternas styrande dokument och ses snarare som en upprepning av verksamhetens sedan tidigare beslutade mål och uppdrag. Lagen ställer inte ökade krav på verksamheten och den begränsar inte möjligheterna inom verksamheten. Informanterna med ett öppet förhållningssätt ansåg att lagen eventuellt kan komma att fungera som ett stöd men att den har större betydelse för museer på en annan organisatorisk nivå än det egna.

4.2.1 Lagen är inte ett dokument som är levande eller som ska uppfyllas

En av informanterna funderade kring hur aktivt museerna förhåller sig till museilagen och beskrev det som att lagen utgår från praxis. Att det i lagen finns en slags konsensus där museerna endast behöver veta ungefär vad som står i lagen utan att egentligen förhålla sig särskilt aktivt till den. En informant som arbetade på ett av de statliga museerna menade vidare att lagen inte är någonting som de aktivt förhåller sig till i sin verksamhet. Informanten poängterade att hen inte ser på lagen som någonting som säger vad museerna ska göra och menade att lagen inte är ett dokument som museerna ska använda i sin verksamhetsplanering. Hen uttryckte att en misstas sig om en tror att museerna ska planera sin verksamhet utefter det som står skrivet i lagen. Informanten pekade på att de dokument som styr deras verksamhet är deras styrdokument och direktiv från Kulturdepartementet. Hen poängterade att lagens främsta funktion snarare är i form av ett regelverk och ett stöd som museet kan vända sig till om det skulle uppstå en problematisk situation

mellan museet och dess huvudmän. Som ett exempel lyfte informanten att om det skulle uppstå en situation där Kulturdepartementet skulle börja lägga sig i museets verksamhet skulle lagen vara bra att ha och att en då kan plocka fram den. Informanten poängterade också att lagen har större betydelse för museer på regional och kommunal nivå.

Lagens finns där ifall det skulle hända någonting men den är verkligen inte någonting som vi tänker på i dagligdags, inte i verksamhetsplaneringen, ingenting. Jag tror att det här har mycket större betydelse på regional och kommunal nivå. Det är ingenting som jag har gått och haft i mina tankar.

(Intervju 7)

Föregående bekräftas av en annan informant som också arbetade på ett statligt museum. Informanten pekade på att det kan komma tillfällen då det är bra att ha en lag och menade att regelverk i form av instruktioner, styrmedel och lagar är bra i tider av kris. Informanten uttryckte också att det kan vara bra att inte tänka på lagen allt för mycket i det dagliga arbetet utan att det är bättre att jobba på inom ramarna för det som är ens ändamål och uppgifter som museum. Hen uppfattade att lagen stämmer väl överens med de regleringsbrev som de har och poängterade att den inte har varit ett levande dokument inom deras verksamhet utan att de snarare är väldigt fria i förhållande till den. Vidare gav informanten uttryck för att lagen måste tolkas utifrån den egna verksamheten. Informanten hänvisade till § 7 *Publik verksamhet* som säger "Utställningar och annan publik verksamhet vid ett museum ska vara tillgänglig för alla och anpassad till användarnas olika förutsättningar" (SFS 2019:977), och menade att en inte kan vara till för alla jämt utan att en måste arbeta med tillgänglighet utefter museets egna förutsättningar. Informanten såg inte lagen som någonting som strikt måste uppfyllas utan som någonting som de anställda kan förhålla sig till via egna tolkningar.

4.3 Tolkningens ambivalens

Under intervjuerna framkom vad vi tolkade som viss ambivalens hos informanterna gällande museilagens inverkan i relation till dess öppenhet kontra detaljering. Lagens öppenhet sågs som väsentlig av många informanter eftersom de museer som omfattas av den har skilda förutsättningar. Samtidigt uttrycktes viss osäkerhet kring ifall lagens öppenhet gör den svår att hänvisa till och om lagen därmed är verkningslös. Detta gjorde att några informanter såg att en mer detaljerad lag skulle kunna vara användbar. Lagens utformning och vida formuleringar gjorde att informanterna tolkade den på olika sätt och flera av dem ifrågasatte vad formuleringarna och begreppen egentligen innebär.

4.3.1 Öppen kontra detaljerad lag

Det fanns en tydlig motsättning i det att informanterna å ena sidan uttryckte vikten av en öppen lag då det innebär frihet, och å andra sidan befarade att dess öppenhet gör den tandlös. Många poängterade att det är viktigt att lagen är öppen för att så många museer med olika förutsättningar omfattas av den. Öppenheten i lagen anses värna om den mångfalden. Vidare uttryckte informanterna ett behov av någonting mer konkret och specifikt att hänvisa till i lagen gentemot politiker och huvudmän. Samtidigt fanns det en tanke om att en mer detaljerad lag ökar kraven på museerna och därmed gör lagen svår att uppfylla.

En informant pekade på att det är bra att lagen inte är mer detaljerad då museernas olika förutsättningar är avgörande för hur de uppfyller det som står i lagen. Hen menade att huvudsaken är att det som står i lagen uppfylls och inte så mycket hur det görs. En informant tyckte att lagens vida formuleringar är bra då det håller museernas uppdrag öppet. Informanten var av åsikten att en allt för specificerad lag snävar in uppdraget, tar bort mångfalden och likriktar verksamheterna. En annan informant menade att lagen måste vara bred om alla olika typer av museer som verkar med så olika premisser ska omfattas av den. Vidare uttryckte en annan informant att en mer detaljerad lag skulle ställa alltför höga krav på mindre museer och menade att lagen kan behöva delas upp utefter olika museigrupper om den får en mer detaljerad utformning.

Några av informanterna som arbetade vid museer på regional och kommunal nivå menade att det kan finnas en poäng i att öka detaljeringsgraden i museilagen och skapa tydligare riktlinjer framförallt i § 9 *Förvaltning av samlingar*. Denna tanke korresponderar med upplevelsen av att det är den del i verksamheten där behovet av resurser, struktur och riktlinjer är allra störst. En av informanterna pekade på att en sådan detaljering skulle kunna garantera kvaliteten på samlingsförvaltningen. Den andra informanten menade vidare att hen kan se att det kan finnas behov av mer specifika formuleringar kring arbetet med samlingsförvaltning och hur samlingarna ska hanteras. Samma informanter uttryckte samtidigt att en alltför specifik lag skulle kunna bli mer begränsande och att en hela tiden skulle behöva revidera lagen utefter rådande samhällsförändringar. En av informanterna kunde se att en mer detaljerad lag skulle kunna vara ett stöd, men att det kan vara svårt att specificera lagen ytterligare då det innebär att en förbinder sig till ett nuläge och att det måste finnas viss dynamik i formuleringarna då samhället och förutsättningar hela tiden förändras.

Det kanske skulle varit ett stöd, men å andra sidan förbinder man sig inte till ett nuläge. Om synen på samlingsförvaltning förändras får museilagen växa med det. "Aktivt förvalta sina samlingar för att nå verksamhetens mål" det är väldigt tänjbart och ingenting är hugget i sten. De kunde säga att man ska arbeta utefter Spectrums eller Riksantikvarieämbetets riktlinjer men de har inte gett några direktiv egentligen. Så det är klart att det skulle bli en diskussionsfråga. Det kanske handlar om vad som är det allmänrådande i Sverige och att man sätter någon slags norm inom museivärlden.

(Intervju 2)

Två informanter som båda arbetade på statliga museer efterfrågade en mer utmanande och skarp lagformulering. En av dem menade att museilagen fastslår vissa grundläggande aspekter som att "museerna ska ha ett bestämmande inflytande över verksamhetens innehåll" (SFS 2019:977), men pekade också på att de delar som rör publik verksamhet och utställningar saknar skarpa och utmanande formuleringar som gör att den blir någonting för museerna att hålla i handen. Hen såg på lagen mer som en riktning och menade att det också finns en poäng i att ha en så öppen lagformulering då den ska omfatta många delar och olika museer. Hen poängterade vidare att ett statligt museum har flera andra dokument som är mer styrande vilka utgör deras ryggrad och hänvisade till deras årliga regleringsbrev och interna strategidokument. Vidare beskrev en informant på ett annat statligt museum att hen upplevde att det saknas spets i lagen och beskrev lagens formuleringar som duktiga och lite torra. Informanten såg inte att lagen hindrar museerna, men den uppmuntrar eller bidrar inte heller till någon utvecklingspotential.

Det är väldigt försiktigt och jag tänker det att om kultur blir för försiktig så har den ingenting att säga. Vi försöker i alla fall att se vårt museum som en plats där olika åsikter och meningar kan bytas och mötas, det är ju så man får till ett levande samtal. Museet blir till en plattform för möten mellan olika konstformer och discipliner. Om man bara stannar i det man är bäst på händer ingenting, och det ger ingen utveckling. Så jag saknar i lagparagraferna ett uttryck för något slags förtroende, för en mer undersökande och utvecklingsorienterad riktning. Annars stannar det vid att förvalta och bevara – vilket vi förstås också ska göra – men det är ju utifrån ett levande material vi skriver morgondagens historia. Det skapande och livskraftiga har ingen plats i lagtexten men å andra sidan hindrar den inte det i alla fall.

(Intervju 9)

De båda informanterna som efterfrågade mer skarpa formuleringar var eniga om att en mer detaljerad och specifik museilag skulle innebära mer styrande och att den således kan begränsa verksamheter med helt andra förutsättningar än de statliga. Två av informanterna som arbetade vid museer på kommunal nivå uttryckte liknande tankar och en av dem menade att en alltför detaljerad lag skulle innebära för mycket makt uppifrån och att en öppen lag ger museerna frihet. Den andra informanten menade att öppenheten är viktig då en öppen lag inte låser museerna utan skapar frihet och möjligheter att utvecklas.

Hos flera av informanterna som förespråkade en öppen lag med anledning av att det skapar frihet, fanns det också tankar om att dess öppenhet kan göra den svår att åberopa. En av informanterna menade att om det som står i lagen är för vagt och utan tydliga anvisningar, exempelvis gällande på vilket sätt samlingarna aktivt ska förvaltas, kan det vara svårt att som museum åberopa lagen och hänvisa till den i argumentationer gentemot politiker och bidragsgivare.

4.3.2 Kärnan är densamma

Majoriteten av informanterna ansåg att alla museer oavsett inriktning har samma typ av kärna och struktur vilket gör att alla borde lyda under samma museilag. Museernas gemensamma struktur bygger på att samtliga finansieras av skattemedel, deras organisationsform med huvudmän utsedda av det allmänna samt deras arbete med samlingsförvaltning, utställning, pedagogiska verksamhet och programverksamhet. Till detta nämner även en informant att många museer dessutom har ett café och en butik som också ingår i det större ramverket. Kärnan består av samlingarna och majoriteten av informanterna ansåg det viktigt och rätt att alla museer, oavsett inriktning och innehåll, skulle ingå under samma lag. Endast en informant menade att det finns fördelar med att specificera lagen då museerna har olika förutsättningar att arbeta med sina samlingar. Flera av informanterna uttryckte dock att det skulle kännas olustigt om museerna inte lydde under samma lag. En informant uttryckte det på följande vis.

Man kanske samlar på olika föremål och man kanske har andra nätverk. Det är mycket som skiljer sig åt beroende på vilken typ av föremål man samlar på. Men själva strukturen är ändå likadan och jag tycker att det är bra att det är för alla museer. För då finns det en övergripande regel som talar om alla museer. Museer arbetar på det här sättet eller förväntas arbeta på det här sättet och det tycker jag är bra.

(Intervju 4)

En annan informant uttryckte att det är naturligt att alla museum går under samma museilag och beskrev att museet i sig går att se som en form, vilken fylls med olika inriktningar och ämnen. En tredje informant menade att det är självklart att ett museum kan ha vitt skilda inriktningar och en fjärde informant påpekade att museerna har samma generella mål och samma behov av exempelvis kunskapsuppbyggnad även om de har olika inriktningar. En femte informant var inne på samma linje och menade att eftersom museilagen är så pass grundläggande är det inte ett problem för museerna att gå under samma lag.

En av informanterna menade däremot som tidigare nämnt, tvärt emot majoriteten av informanterna, att det kan vara problematiskt att museilagen samlar alla olika typer av museer. Informanten menade att museerna har olika förutsättningar när det gäller

samlingsförvaltning på grund av sina olika ämnesområden och att museilagen därför skulle behöva specificeras. Informanten såg en brist i den uppdelning som finns i dagsläget och menade att den delen kanske borde ses över. Hen skulle gärna se en uppdelning som exempelvis reglerade konst för sig och andra inriktningar för sig.

Men att instifta flera lagar för olika typer av museum är ingenting de andra informanterna såg som nödvändigt. En av informanterna sa mer bestämt att alla museer måste lyda under samma lag och eftersom branschen är så pass liten tyckte hen att det skulle vara mycket dumt att göra specificeringar i lagen utifrån museernas inriktningar. Hen menade vidare att det som är viktigt att komma ihåg gällande lagen är att alla museer arbetar med samma typer av ärenden, oavsett om det är stora bilar eller små fjärilar som museerna samlar på. Att det är offentliga medel som driver museerna är som sagt någonting vissa informanter tog upp i relation till museidefinitionen. En informant sa följande om den definition som återfinns i museilagen:

Jag tänker att den är bra därför att den tar upp det som jag ser som en självklarhet – att vi har statliga, regionala och kommunala museer, stiftelsedrivna och privata likaså. De förenas av målsättningen “for public good” och då håller vi oss till en museidefinition som är internationellt vedertagen. Men om man laddar sitt namn med “museum” utan att leva upp till vissa grundläggande kriterier, då blir det som att verka med lånta fjädrar.

(Intervju 9)

Att andra verksamheter ibland använder sig av begreppet museum var någonting flera informanter lyfte fram och någonting vi tolkade att de upplevde som problematiskt. Det ansågs viktigt att ha en tydlig gränsdragning gentemot verksamheter såsom konsthallar och andra typer av besöksmål. En annan informant menade, precis som informanten ovan, att många vill kalla sig museum för att det uppfattas som någonting fint och att det hos allmänheten finns en begrepps-förvirring om vad skillnaden mellan ett museum och en konsthall är. En tredje informant talade också om begreppet museum och dess betydelse för besökaren.

Som besökare kanske man förväntar sig, om man exempelvis går till Fotografiska Museet i Stockholm, någonting som inte finns där. Någonting som inte är som andra museer. Det är mer en utställningsyta än ett museum.

(Intervju 2)

Hen ansåg att det är bra att veta vad ett museum är och vad det är för typ av uppdrag som museerna arbetar med då dessa skiljer sig gentemot exempelvis ett upplevelsecentrum. Informanten menade att verksamheterna erbjuder olika saker och att det finns skillnader i hur museer och upplevelsecentrum arbetar med

historiebruk, det vill säga användning av berättelser och ting för att återberätta eller problematisera historia.

En av informanterna som arbetade på statlig nivå talade om att få legitimitet som museum genom museets egen historia. Informanten menade att eftersom museet varit ett museum långt innan det blev en myndighet finns det en trygghet i dess långa historia.

Flera informanter återkom, när de talade om museibegreppet, till att det är samlingen som utgör museernas kärna. En informant tyckte att det är bra att det i formuleringen som återfinns i museilagen idag tydligt står att ett museum har en samling eftersom det inte stod med i lagförslaget första utformning. En annan informant hävdade att det finns de som kallar sig museum utan att ha en samling vilket ansågs konstigt. En tredje informant hävdade att det finns de som kallar sig för museum utan att egentligen ha som uppgift att samla utan att visa upp och menade att det snarare är en konsthall. Dessutom gav en informant uttryck för att museerna har en särskild typ av kompetens som inte återfinns i andra verksamheter, vilket också gick att skönja hos de andra informanterna.

Jag tycker också att det är väldigt bra att det finns något slags kvalitetskrav på museer när det gäller kompetensutveckling, kompetensförsörjningsöversikt och kunskapsuppbyggnad inom organisationen. Det är bra att det finns tankar om det. Att det inte får urvattnas till att bli ett jippo eller en utställningshall, det är någonting annat att vara ett museum.

(Intervju 2)

Men även om samlingen tydligt framstår som museernas kärna problematiseras samlingarna också i flera av intervjuerna. En av informanterna menade att om museet enbart skulle arbeta med samlingar så skulle verksamheten bli tämligen stillastående. En annan informant menade att det finns en allmän uppfattning om att samlingen är någonting gammaldags vilket ansågs märkligt enligt informanten eftersom samlingen snarast borde ses som en tillgång. Informanten menade vidare att eftersom museerna har så knappa resurser kan samlingen bli en belastning. Hen menade att museerna borde aktivera sina samlingar och göra dem mer levande men att de bristande resurserna gör att samlingarna riskerar att bli stillastående. En tredje informant var inne på samma spår och undrade om det finns något museum som har en tillräcklig budget för att ta hand om sin samling på bästa sätt.

4.3.3 Vad betyder det egentligen?

Inledningsvis var de flesta informanter tydliga med att de upplevde det som står i museilagen som självklarheter och att paragraferna beskriver sådant som museerna

redan arbetar med. Det framkom däremot under intervjuerna att det inte fanns en helt entydig uppfattning om de enskilda paragrafernas faktiska innebörd.

En informant konstaterade att det som står i museilagen känns som självklarheter men att hen ändå inte kände sig helt säker på att alla tolkar lagen på samma sätt. Detta bekräftades av en annan informant som menade att alla som tar del av lagen tolkar den och dess paragrafer på sitt eget sätt. Vidare uttrycktes att lagen kanske kan fungera som ett forum där begreppen just tillåts att tolkas, diskuteras och ta form. En tredje informant lyfte delen om ändamål och reflekterade kring begreppens innebörd.

När det kommer till ändamål säger lagen att vi ska bidra till samhället och dess utveckling och det här är väldigt viktigt, för vad betyder det? När man börjar diskutera det här i den politiska dimensionen är det väldigt mycket kvar att göra i att modellera kring de här begreppen och knåda fram vad det är. Ser vi samma sak? Och jag tycker att det är bra att detta nu finns i en lagstiftning så att man kan diskutera det.

(Intervju 5)

En annan informant framhöll dock i motsats till föregående att lagar inte är till för att tolkas eller tycka till om. Hen poängterade att det är viktigt att vara medveten om att lagar är till för att reglera, skapa struktur samt tydliggöra roller.

I museilagen § 4 *Ändamål* står "Ett museum ska utifrån sitt ämnesområde bidra till samhället och dess utveckling genom att främja kunskap, kulturupplevelser och fri åsiktsbildning." (SFS 2019:977). Det framkom att informanterna hade lite olika uppfattningar om paragrafens innebörd. Två av informanterna menade att det som står i ändamålet är så självklart att om de inte gör det som står i paragrafen skulle det innebära att museets dörrar är stängda. En annan informant uttryckte att paragrafen är tydligt utformad och menade, i likhet med föregående, att den lyfter precis det som ett museum arbetar med. En annan informant menade istället att paragrafen går att tolka på flera olika sätt. Hen pekade specifikt på att begreppet fri åsiktsbildning går att tolka på många vis och att det därför inte är helt tydligt vad det faktiskt innebär.

Samtliga informanter var överens om att § 5 *Ansvarsfördelning* som lyder "Museihuvudmännen ska säkerställa att ett museum har ett bestämmande inflytande över verksamhetens innehåll" (SFS 2019:977) handlar om principen om armlängds avstånd och en informant uttryckte det på följande sätt:

Det är en viktig paragraf, inte minst idag när fri åsiktsbildning börjar att ifrågasättas, då är det viktigt att det finns en sådan paragraf att peka på. Man kan ta in lite av det här med armlängds avstånd i den här paragrafen är min spontana tanke.

(Intervju 3)

Informanterna var eniga om att paragrafen ämnar tydliggöra att politikerna bestämmer över inriktning och budget det vill säga *Vad*, men att det är de museianställda och experterna som bestämmer över innehållet det vill säga *Hur*. Däremot fanns det viss tveksamhet hos några av informanterna gällande hur säkerställandet *egentligen* ska gå till och vad ett bestämmande inflytande *egentligen* innebär. En informant hänvisade till det faktum att museilagen säger att det är huvudmännens uppgift att säkerställa att museerna har ett bestämmande inflytande över verksamhetens innehåll men frågade sig på vilket sätt huvudmännen ska säkerställa det. Hen resonerade kring att huvudmännen kan säkerställa det genom att aldrig gå in och ifrågasätta verksamheten men frågade sig samtidigt vad som händer om de ändå gör det. Vidare uttryckte en annan informant att det inte är helt tydligt vad ett bestämmande inflytande innebär och kunde se att principen om armlängds avstånd från huvudmän och politiker eventuellt skulle kunna specificeras ytterligare i lagen. Ytterligare en informant påpekade att lagens 5 §, med tanke på hur samhället och det kulturpolitiska läget ser ut idag, kanske skulle behövt en skarpare formulering och menade att paragrafen är viktig utifrån demokratiska aspekter. En annan informant menade vidare att paragrafen hade kunnat bli ännu tydligare men poängterade också att en måste försöka hålla en trevlig ton och att den därmed duger som den är.

5. Kulturpolitikens påverkan

I detta kapitel presenteras ett av de övergripande latenterna som vi identifierade i samband med den tematiska analysen – *Kulturpolitikens påverkan*. Vi har i detta tema sorterat in informanternas tankar om hur kulturpolitiken påverkar kultur- och museiverksamheterna. I undertemat *Instabila och stabila relationer* presenteras informanternas relationer till politiker, tjänstemän och i viss mån huvudmän. De olika typer av relationer som informanterna talade om, såväl fiktiva som verkliga, löper på en skala som vi har tolkat som instabila och stabila relationer. De stabila relationerna kännetecknas av kunskap, intresse och en vilja till dialog från huvudmännens och politikernas håll. De instabila relationerna kännetecknas av okunskap, ointresse och bristande dialog samt en närvaro av en styrning som tangerar hur ett museum ska bedriva sin verksamhet. I *Kulturen som ett verktyg* presenteras informanternas tankar kring hur det kulturpolitiska läget ser ut, hur kulturen kan användas för att föra fram ideologiska agendor och hur det bidragit till museilagens instiftande. Slutligen presenteras informanternas tankar kring museets roll och betydelse i en samhällelig kontext i undertemat *Museets roll i samhället*. Det framkommer där tydligt att informanterna anser att museiinstitutionerna fyller viktiga demokratiska funktioner och att de kan fungera både som diskussionsforum samt besöksmål.

5.1 Instabila och stabila relationer

Informanterna beskrev genomgående under intervjuerna vikten av goda relationer till politikerna i sin egen närhet och ingen av informanterna sa sig ha upplevt negativ styrning av det museum de arbetade vid. Flera av informanterna uttryckte att de tror att relationerna till politiker och huvudmän ser annorlunda ut och är mer instabila för museerna ute i regionerna och kommunerna än för de museer med staten som huvudman. Det fanns hos informanterna en föreställning om att beslutsfattare på regional och kommunal nivå inte är lika kunniga som de på exempelvis kulturdepartementet samt att kunskapen hos kulturpolitiker i allmänhet ansågs relativt låg. För att stabila relationer ska uppstå krävs, som en av informanterna påstod, att även politikerna ska förstå sin roll.

Informanterna på statlig nivå gav uttryck för att en stabil relation kan finnas även om det förekommer tystnad och distans till politikerna. På den statliga nivån var tystnad ett tecken på någonting positivt och en informant uttryckte att när de inte

märker av politikerna fungerar det som det ska. En annan informant lyfte fram att avstånd till politikerna också kan vara någonting att föredra för att det inte ska uppstå nepotism. En tredje informant menade att det bara finns styrning, och att det är så det måste vara. På regional nivå uttryckte en informant i kontrast till de på statlig nivå att tystnad är en form av negativ styrning och att det kan upplevas som oerhört aggressivt. En annan informant talade om en större närhet till politiker på den kommunala nivån.

Där är man mycket närmare politiken – det är på gott och ont. Det är förstås roligt att få respons direkt på saker och ting, och samtidigt så kan det i vissa fall bli lite besvärande. [...] Men att möta några politiker på torget som säger “Heja, vad bra ni jobbar med ungdomar och konst”, det är ju förstås kul att höra. Det är väl kanske när man får den positiva kritiken som det är roligt, så är det väl alltid.

(Intervju 9)

Två informanter på regional nivå talade dessutom om hur den aktiva dialogen med sina huvudmän bidragit till tydliggörandet av rollfördelningen och därmed gynnat etablerandet av stabila relationer. En av informanterna berättade att museets styrelse påpekat att de inte velat skriva under alltför detaljerade verksamhetsplaner då styrelsen sett en risk i att bryta mot principen om armlängds avstånd. Detta ledde till att verksamhetsplanens utformning diskuterades och att den fick en ny form som både museet och dess huvudmän kunde ställa sig bakom utan att äventyra principen om armlängds avstånd. Den andra informanten talade också om verksamhetsplaner men menade att deras detaljnivå inte var något problem. Informanten menade att de politiker som sitter i museets styrelse vill väl och att debatten om vad ett museum är och vad museet ska vara till för, inte får begränsas för mycket.

Samma informant talade också om de dubbla roller som styrelseledamöterna har som både styrelseledamöter och politiker. Informanten menade att när en person väl är invald i museets styrelse representerar den personen inte längre någon annan än museet samt att den då hamnar i en helt ny verksamhet vilken personen i fråga blir personligt ansvarig för. Att ha en styrelse som till hälften består av ledamöter utsedda av stat, region eller kommun ifrågasattes av en informant som menade att det är ett gammaldags sätt att styra och någonting som borde analyseras vidare. Informanten menade att svåra situationer kan göra att en risk för jäv uppstår eftersom ledamöterna representerar den verksamhet som de själva är med och finansierar som tjänstemän.

Den informant som arbetade vid ett museum som inte omfattas av museilagen talade om svåra situationer som kan uppstå i deras organisationsform som en förening. Eftersom museet inte har styrelseledamöter utsedda av det offentliga

uppstår inte samma risk för jävsituationer men informanten talade om en svaghet i att föreningens medlemmar kan gå samman och avsätta samt tillsätta en ny styrelse snabbt. Informanten beskrev att medlemmarna kan kupa sig in genom att snabbt mobilisera vissa frågor vilket kan leda till att museet får en styrelse som driver specifika frågor och en agenda. Informanten menade därför att det skulle vara skönt att ingå i en överbyggnad som museilagen, vilken skulle kunna fungera som ett stöd och riktlinje vid en sådan situation.

När många av informanterna talade om att positiv styrning kretsade det till stor del kring att få museiverksamheten uppmärksam på sina uppdrag. En informant uttryckte att positiv styrning finns om du vill styras åt ett visst håll och att en stor organisation måste ha ett visst mått av styrning för att kunna arbeta gemensamt åt samma mål. En annan informant berättade att om en verksamhet inte följer sina uppdrag kan styrelsen hjälpa till att styra den åt rätt håll. Ytterligare en form av positiv styrning som lyftes fram av en informant var när den politiska ledningen sett över mängden uppdrag för museet och anpassat dessa efter verksamheten. Museets uppdrag sjönk därefter från 64 stycken ner till två.

När informanterna talade om olika former av negativ styrning från politikernas håll framkom att informanterna ansåg det väldigt ovanligt att politiker medvetet vill styra. En av informanterna påpekade att politiker bara är vanliga människor som inte vet allt och en annan menade att om det är så att politiker går över gränsen för vad som är acceptabelt är det snarare en fråga om personlighet än bristande information. Informanternas utlåtanden kan sammanfattas som *omedveten styrning genom välvilja* samt *omedveten styrning genom okunskap* och *ointresse*. När informanterna talade om dessa former av styrning förekom exempel som de hört om, själva upplevt i tidigare arbetsliv eller rent fiktiva scenarion. Alla dessa former av omedveten styrning ser vi som tecken på instabila relationer. Vi tolkade det som att informanterna ansåg att den omedvetna styrningen kan vara problematiskt men ändå vara lättare att hantera än medveten ideologisk styrning. Två informanter uttryckte att okunskap är lätt åtgärdat då det finns information att tillgå, men att det i vissa fall kanske även handlar om att politikerna inte vill bli upplysta i en viss fråga och att de snarare vill styra. De situationer där en ordförande eller styrelsen skulle föra en egen agenda togs upp som tydlig negativ styrning, och alla informanter var ense om att scenarion där politiker skulle gå in och styra över verksamhetens *hur* skulle vara att gå över gränsen för vad som är acceptabelt. En av informanterna talade om en upplevd negativ styrning från politiskt håll och lyfte då

fram att det inte enbart är museer som risker att utsättas för den typen medveten politisk styrning.

Jag vet många konsthallar och konstcentrum som är drabbade av att det kommer in politiker och tjänstemän som plötsligt beslutar att "vi tar bort er", eller som går in och bestämmer över verksamhetens innehåll. Samma sak gäller för många små museer som kanske är lika drabbade.

(Intervju 1)

Flera av informanterna lyfte också fram bristande resurser som styrande. De menade att politiker även styr via kulturbudgeten men att det är en form av styrning som politikerna inte alltid tänker på eller uppmärksammar. En av informanterna berättade om hur en politiker sagt att museet skulle kunna sälja några tavlor då de kämpade med ett underskott i verksamheten. Vidare uttryckte informanten att hen då kunde känna hur det fladdrade till i museilagstiftningen av politikernas okunnighet. En annan informant talade om hur kulturbudgeten i mindre kommuner skärs ner hela tiden och undrade om det beror på bristande kunskap eller att politiker prioriterar andra delar trots att de, som informanten uttryckte det, påstår att kulturen är samhällets nav. Andra informanter menade i likhet med denna informant att kulturen måste tävla mot andra samhällsområden som vård och skola. En fjärde informant påstod att det handlar om hur mycket pengar finansierarna vill satsa, men tillade att det snarare kan anses vara en konjunkturfråga och att ibland tilldelas museerna mer eller mindre. Känslan att kulturen inte är någonting som prioriteras i samhället och hos politiker återfanns hos flera informanter. En av informanterna menade att det är tjänstemännen som gör det stora jobbet, men att någon stor förändring inte kommer att ske och att museerna därför måste försöka få fram pengar på annat håll. En annan informant påstod att även de ekonomiska medel som finns att söka kan vara styrande genom att ha riktat fokus mot exempelvis barn och unga eller migration. Informanten menade att det kan vara kontraproduktivt för verksamheten att arbeta mot allt för smala områden för att kunna få finansiering. Hen beskrev det som att de ibland försöker slå knut på sig själva för att kunna komma på ett sätt att uppfylla finansieringskraven.

Angående politikernas intresse för kultur talade en av informanterna om att det är tröttsamt att behöva försvara sin verksamhet gentemot politiker men att det är viktigt att informera och utbilda om den eftersom det kan vara nyckeln till goda relationer. Informanter som arbetade på både regionala och kommunala museer uppgav att de ibland bedriver utbildning för politiker om museiverksamheten och museilagen. En informant menade att om en har tur så kommer det en tjänsteman eller politiker som är intresserad och att det kan vara helt avgörande för verksamheten. Att politiker och tjänstemän inte alltid visar ett stort intresse var även

någonting som togs upp och lyftes fram som delvis förståeligt och delvis besvärande.

När vi fick museilagen på remiss frågade vi Kulturnämnden om de var intresserade av att ha synpunkter, men de tyckte inte att det berörde dem. [...] Det är ganska lustigt då man tänker att det är precis vad de ska arbeta med sedan. De sa någonting i stil med "Om vi inte har någonting att tycka så är vi inte intresserade". Det kan man kanske förstå, de kan inte påverka det ändå. Men å andra sidan hade de kunnat förstå vårt resonemang, det kunde varit av nytta för dem.

(Intervju 2)

Informanten menade att det är viktigt med politiker som har insyn och kunskap om den specifika verksamheten oavsett om den är på kommunal, regional eller statlig nivå. Hen menade att en politiker med goda kunskaper kan argumentera för museiverksamheten om den blir ifrågasatt. Informanten menade vidare att det inte bara är politiker som behöver ha tydliga roller och vara välinformerade, även tjänstemännen behöver vara starka för att kunna driva kulturpolitiska frågor. Detta upplevdes som helt avgörande för att kunna föra ett bra samtal. Även om politiker deltar aktivt i dialoger och menar väl kan deras välvilja leda till negativ styrning. En informant menade att om en inflytelserik politiker rekommenderar en viss utställning eller konstnär kan det närma sig en gräns där välviljan blir styrande.

Det är väldigt sällan som politiker eller huvudmän medvetet styr. Utan det kan vara att man kanske tror att man gör museet en tjänst, då man exempelvis vill rekommendera en konstnär. Men jag tror att det är väldigt ovanligt att man går in och försöker påverka verksamheten. Det är bara undantagsfall.

(Intervju 4)

Att styra genom välvilja visar även på att det kan finnas en bristande kunskap eller medvetenhet om principen om armlängds avstånd. Ytterligare en informant talade om en situation som hen inte upplevde som direkt styrning men som hen ändå beskrev som märklig.

Jag har tidigare varit med om att politiker har sagt att ni ska göra den här utställningen, ni får det här uppdraget och ni ska göra si och så. Då var vi tvungna att göra det. Det blev en bra utställning och den passade oss ganska bra. Men det var också märkligt att vi fick ett sådant uppdrag direkt av politiken.

(Intervju 2)

Samma informant trodde att antalet och de mycket detaljerade uppdragen som museerna tilldelas ofta avspeglar ett stort engagemang och en god vilja hos enskilda politiker. Någonting som kan uppfattas som goda intentioner men som också kan bli negativt för verksamheten då varken tid eller extra resurser för uppdragen tillsätts. Informanten menade vidare att allt för många uppdrag kan leda till en känsla av att drunkna i olika påbud och menade att det är viktigt att låta den enskilda verksamheten lösa sina uppdrag utan närmare specificering av dess innehåll. Enligt

informanten har rollfördelningen mellan politiker och museet i och med museilagens instiftande blivit mycket tydligare.

Var skillnaden mellan just intresse och styrning går är inte helt tydlig och en informant påpekade att just intresse från politiker är någonting som efterfrågas. “Om du pratar om styrning är det väl negativt, men om vi skulle ersätta det med intresse så är det väldigt positivt och det tycker jag kanske att man skulle önska sig mer av. Men styrning är inte roligt.” (Intervju 10). Att relationerna är på en glidande skala från instabila till stabila blir även tydligt då en av informanterna konstaterade att en positiv styrning också kan bli en negativ styrning om den styrande bara bestämmer sig för det.

5.2 Kulturen som ett verktyg

Majoriteten av informanterna var överens om att museilagen instiftades på grund av en märkbar förhöjd temperatur inom kulturpolitiken och vad som kan upplevas som ett politiskt hot gentemot museerna och kulturen i stort. Många av informanterna gav som vi redan sett, uttryck för att det är bra att ha en lag att luta sig mot, hänvisa och vända sig till om någonting skulle inträffa. Att lagen går att se som ett verktyg för de enskilda museiverksamheterna lyftes fram i tidigare teman men att den även är ett verktyg i ett större kulturpolitiskt sammanhang blir tydligt när informanterna talar om det aktuella kulturpolitiska läget.

Flera av informanterna talade utifrån ett nationellt och internationellt perspektiv när de beskrev tendenser och viljor att styra kulturen i specifika riktningar. Flera av informanterna nämnde de senaste händelserna i Norrköpings⁵ och Sölvesborg⁶ som exempel i Sverige. Andra blickade ut mot Europa och en informant lyfte specifikt Polen och Ungern, där den politiska ledningen avskedat såväl museichefer som teaterchefer, som exempel. Vidare menade informanten att det inte är någon hemlighet att det finns politiska partier som bland annat vill påverka public service och att museerna i framtiden tydligare kan komma att vara ett verktyg för friktion

⁵ Händelserna i Norrköping presenterades i inledningen av denna undersökning, se Kapitel 1. *Inledning*.

⁶ I Sölvesborg föreslog den SD-ledda kommunledningen 2018 att kommunen skulle stoppa alla inköp av “utmanande samtidskonst”. Dåvarande ordförande för Fritids- och kulturnämnden uttalade sig i en artikel publicerad av SVT och sa att “Vi kommer köpa in sådan konst som tilltalar det stora flertalet medborgare” (Anesten & Sundell 2019) ett uttalande som också fick stöd av SD:s kulturpolitiska talesperson. Förslaget och uttalandet väckte stora reaktioner såväl i Sölvesborg som i övriga Sverige. Flera kulturarbetare i Sölvesborg gick ut med skarp kritik och menade att politikerna bryter mot principen om armlängds avstånd. En kritik som dåvarande ordförande för Fritids- och kulturnämnden avfärdade genom att påpeka att han talade för vad den stora allmänheten vill. (Ibid.)

och att detta redan visat sig. En annan informant uttryckte att det idag finns en fara som behöver uppmärksammas för att den inte ska utvecklas mer och att det är viktigt att kulturinstitutionerna samverkar och hjälps åt i att stävja den. En tredje informant uttryckte att:

Nu ser vi att det finns krafter, i Europa och i vårt eget land, med fascistiska tendenser och när yttrandefriheten då ifrågasätts och konsten avkrävs diverse nyttigheter, då tror jag att det är bra att ha en lag.

(Intervju 9)

Det märks att flera av informanterna upplever en trygghet i och med museilagens instiftande, även om det finns visst tvivel på dess tyngd. Två av informanterna pekade särskilt ut Sverigedemokraternas framfart som den främsta anledningen till att lagen började diskuteras i Sverige. En av de två informanterna sa att hen tidigt förstod att det kunde uppstå problem med en form av politisk annektering av museernas roll och att det i dagsläget redan finns exempel på detta. Informanten sa vidare att:

Temperaturen har gått upp när det gäller kulturpolitiken och det finns vissa krafter i samhället som använder kulturpolitiken som ett instrument för samhällsförändring. Detta genom att, på ett eller annat sätt, annektera kvalitéer eller förhållanden kring det samhällsvetenskapliga perspektivet. Talar vi Sverigedemokraterna har de en klar och tydlig ambition att använda kulturpolitik som verktyg.

(Intervju 5)

En av informanterna menade att det finns ett stort intresse för kultur hos alla partier och att det inte funnits denna typ av välvilja gentemot kulturen tidigare vilket gör det till en unik historisk situation. Flera av informanterna tyckte dock överens om det motsatta, nämligen att det idag främst är Sverigedemokraterna som har en tydlig riktning och vilja gällande kulturpolitiken. En av informanterna nämnde inget specifikt parti men sa att det endast verkar finnas ett parti som tydligt uttrycker en idé om vad de vill och tänker om kulturens roll och funktion. Informanten menade vidare att hen såg positivt på att politiker visar att de vill någonting, men att det som saknas är en dialog kring kulturen och att alla politiker borde tydliggöra sina ståndpunkter. En annan av informanterna lyfte fram att kulturpolitikens resurser är små och att den därför inte har särskilt stor möjlighet att faktiskt påverka vilket gör signalpolitiken ovanifrån viktig.

Att museilagen i sig innehåller en ideologisk grund och att det är bra om den hålls så fri från ideologi som möjligt påpekades av en informant. Hen menade att det i lagen finns en idé om att vi vill ha ett demokratiskt samhälle och att vi vill använda museerna på ett särskilt sätt framför ett annat. Dessa förutsättningar är de flesta i samhället överens om menade informanten och det är det som gör att lagen

fungerar. Samtidigt menade hen att det är åsikter och attityder som kan förändras med tiden. Vidare menade hen att om museilagen blir mer detaljerad kommer även den ideologiska styrningen i lagen att öka.

En gemensam uppfattning hos informanterna var att politiken kan förändras snabbt och flera uttryckte att de inte var helt säkra på att museilagen hade instiftats om den hade förts på tal idag med tanke på det kulturpolitiska läget. En av informanterna uttryckte att hen inte var säker på att lagen hade tillkommit idag och att det därför var bra att den instiftades år 2017. En annan av informanterna menade, i likhet med föregående, att det var klokt att instifta en museilag för några år sedan och menade att det idag finns starkare missnöjesyttringar i samhället. En tredje informant påtalade också att lagens funktion och existens kan komma att ifrågasättas om det sker politiska förändringar i Sverige där specifikt Sverigedemokraterna får makten.

Skulle det ske en förändring i Sverige, där till exempel Sverigedemokraterna får makten, då tror jag att det kommer att ske ganska snabba förändringar. De kommer inte att acceptera detta. [...] Då hamnar vi i en helt ny situation och då måste vi börja diskutera detta. Då vill man göra någonting annat och då har vi ingen museilag längre.

(Intervju 4)

Informanten påpekade vidare att det i alla tider har funnits krafter som vill använda sig av kulturen som en apparat för propaganda men att museilagen nu kan fungera som ett verktyg gentemot dessa tendenser.

5.3 Museets roll i samhället

Någonting som framkom under intervjuerna var att informanterna ansåg att museerna har en särskilt betydande roll som kunskapsinstitutioner och att de har stor betydelse för det demokratiska samhället där museerna, i enlighet med § 4 *Ändamål*, ska "bidra till samhället och dess utveckling genom att främja kunskap, kulturupplevelser och fri åsiktsbildning" (SFS 2019:977).

En av informanterna talade om museerna som institutioner som verkar i allmänhetens tjänst och uppfattar museernas uppdrag som public service. Informanten menade att jämförelsen mellan museiverksamheterna och public service inte är särskilt vanlig men poängterade att om en tolkar begreppet som en infrastruktur i allmänhetens tjänst är det uppenbart att skattefinansierade museiinstitutioner är public service. Två av informanterna poängterade vikten i att som museum tillåtas verka som fria institutioner i samhället. Informanterna sa att museilagen har en grundton som är att museerna ska vara relevanta för samhället samt att de ska kunna stå fria från politisk påverkan. En av informanterna hänvisade

till det som står i lagen om museernas ändamål och menade att det ligger i linje med deras uppdrag och sa att "vi måste bestämma oss för att det är vi som vet vad som främjar kunskap, kulturupplevelser och fri åsiktsbildning, det ligger i linje med det" (Intervju 10). Vidare lyfte flera av informanterna att museerna fyller en viktig funktion i samhället som kunskapsinstitutioner. En informant beskrev hur museerna är viktiga i egenskap av att vara institutioner det går att lita på.

Det är viktigt att vara fria institutioner som man kan lita på. Museerna är viktiga som kunskapsinstitutioner precis som myndigheter. Vi lutar oss på källor som vi kan tolka och som så långt vi kan komma är riktiga. Det är inte någon annan utifrån som har berättat hur man ska tolka dem.

(Intervju 6)

Informanten menade vidare att museilagen är till just för att kunna säkerställa detta oberoende och att den fungerar bra på det viset. I linje med detta menade en annan informant att trovärdigheten som museerna har i egenskap av att vara kunskapsinstitutioner är viktig att bevara och hänvisade till att museerna alltid får höga poäng gällande trovärdighet i diverse undersökningar. Hen menade att även om museerna inte alltid är uppdaterade när det gäller den senaste kunskapen är det väldigt säkerställd information som återges vid museiinstitutionerna. Vidare menade informanten att museiinstitutionerna redan arbetar grundligt med sitt källmaterial och inte broderar ut texten men att lagen ändå kan fylla en funktion i säkerställandet av museernas trovärdighet.

Flera av informanterna menade också att det är viktigt att som museum våga och tillåtas att ha en åsikt i olika frågor. En informant sa att det som produceras vid ett museum inte endast ska ha en viss inriktning utan att det är viktigt att som museum representera hela samhället. En annan informant menade att det handlar om integritet och att som museum våga stå för sitt arbete. Att ha integritet som museiinstitution upplevs även kunna bidra till att stärka kulturens roll och egenvärde i samhället.

Jag tror att det handlar väldigt mycket om integritet. Institutionen måste ha en integritet och jag måste ha en integritet som museichef. Jag och vi måste hela tiden stå för det vi gör och jag tror att man kan stärka kulturens egenvärde genom att ha integritet. "Det här har vi gjort, det här står vi för och det gör vi på grund av de här skälen, vi vill visa detta." Om ett museum ställer ut någonting och sedan drar tillbaka det för att det blir kontrovers, det är bland det värsta man kan göra för då har man kapitulerat. Tror man inte på det man gör och kan stå för det man har gjort, då har man inte riktigt tänkt igenom vad man håller på med. Det är jätteviktigt.

(Intervju 4)

Två av informanterna menade att det är viktigt att också kunna lyfta fram de mer obekväma och kritiska frågorna. En informant sa att det är viktigt att som museum inte bli ett rent nöjescentrum där museet tänker mer på vad folk är intresserade av

och vad som är populärt just för tillfället. Att stå upp för minoriteter och att vara en röst för dem ansågs viktigt. Den andra informanten uttryckte att det är självklart att museet ska kunna beröra och emellanåt störa. Att lyckas beröra museibesökare, varken för mycket eller för lite, lyfts fram som en balansgång. Samtidigt lyfte flera informanter att det också är viktigt att vara medveten om sin egen position, det är viktigt att museerna inser vad det är för makt de som institutioner sitter på. En av informanterna sa följande:

Jag tycker att det är väldigt mycket av att vi ska främja och låta samhället utvecklas, men utvecklingen sker ju också här, på museet som i högsta grad är en del av samhället. Så i mitt tycke är det skrivet lite grann som att museerna sitter och tittar på och så ska de liksom puffa på och vara behjälpliga "här har vi våra samlingar, varsågod, nu kan ni tolka och göra det ni vill göra". Det är ju faktiskt tankeverksamhet och åsiktsproduktion och ideologisk produktion som sker också i museerna, så det är väl det aktiva som jag kan sakna, texten är väldigt passivt formulerad.

(Intervju 9)

Ytterligare två informanter poängterade att ett museum också måste kunna lämna ifrån sig tolkningsföreträdet för att få in andra perspektiv och infallsvinklar. En informant sa att även om det inte är fri åsiktsbildning så är det viktigt att det inte enbart är museipersonal som kommer till tals. Museerna ansågs av flera informanter fylla en funktion som ett diskussionsforum i samhället där besökarnas kunskap värderas högt. En av informanterna sa att besökarna ibland har större kunskap än personalen om enskilda delar som museet ställer ut och att detta är någonting de måste ta till sig.

En annan informant lyfte flera gånger under intervjun fram att museer också fyller en viktig funktion som ett verktyg för tillväxt och menade att museer idag ingår i en större helhet i samhället. Museet blir ett besöksmål som påverkar samhället och de personerna som är omkring det på sätt museet kanske inte tänkt sig menar informanten.

Det är självklart att vi ska jobba för att nå så många människor som möjligt och att vi ska vara relevanta för olika aktörer i samhället. Det kan vara integration och det kan gälla utbildning och relationen till elever och skolorna. Men det kan också vara att vi är bra på turism i vår region och att vi har intressanta saker som vi lyfter fram. Det kan ju kritiserats som lite populistiskt kanske och inte minst jag har fått en del kritik. Men det är som det är. Jag tycker att det är viktigt och på det stora hela så tycker jag att vi har fått betydligt mer positiv respons på att vi har varit med i olika sammanhang.

(Intervju 6)

En annan informant uttryckte att med tanke på museernas förändrade roll och funktion i samhället idag är det viktigt att komma ihåg vad som är museigrunden. Hen syftade då på det som står i museilagen och menade att då museerna tidigare varit statiska så är det idag en mycket mer mångskiftande verksamhet. Hen beskrev

att utvecklingen närmast varit explosionsartad och att museerna idag blivit som en del av populärkulturen. Att museerna förändras över tid lyfts också fram av en annan informant som menade att det museibegrepp som återfinns i lagen är bra eftersom det är flexibelt. Museidefinitionen kan ändras över tid och informanten menar att den också måste omprövas emellanåt.

6. Analys

I detta kapitel följer en analys av de latenta teman vilka presenterades i föregående kapitel. Här kopplas resultaten till det teoretiska ramverket, tidigare forskning samt sätts i relation till en vidare samhällelig kontext.

Att museerna ska vara fria i förhållande till politiken och tillåtas verka som oberoende institutioner framhölls som mycket viktigt i museiutredningen *Ny museipolitik*, propositionen *Kulturarvspolitik* samt av informanterna i vår undersökning. Samtliga gav uttryck för att museilagen verkar för den möjligheten då lagen värnar museernas självständighet. Vad som tydligt framgick i vår undersökning är dock att det finns viss motsättning mellan begrepp som frihet, politik och styrning. Vi menar att tanken om att museer ska vara fria från politiken och politisk styrning kan ses som en given idé idag men att det likväl är en hållning som bör problematiseras. En kan därmed ställa sig frågan vad det egentligen innebär att vara fri från politisk styrning? Och går det att som museum vara en fri institution och samtidigt leva upp till de krav och mål som ställs från kulturpolitikens håll?

6.1 Olika förhållningssätt, olika fördelar?

Vi förstår informanternas olika sätt att tolka museilagen mot bakgrund av att den är en ramlag. Det är en lag som kan sägas innehålla riktlinjer och mål och som saknar lagstadgade sanktionsmöjligheter. Enligt Hydén (2002) innehåller ramlagar så kallade vem- och hur-regler. Dessa regler beskriver *vem* som är mottagare, *vem* som med stöd av regeln förväntas handla samt en anvisning om *hur* någonting bör göras. Vem- och hur-regler innehåller, till skillnad från det Hydén kallar för vad-regler, inga tydliga eller konkreta regler gällande *vad* det är som ska ske. Utmärkande för en ramlag är även att den lämnar över ansvaret till andra professioner än jurister för att fastställa lagens innehåll (Ibid.). En ramlag med vem- och hur-regler förlitar sig med andra ord på kompetensen hos den profession lagen riktar sig till, vilka i det här fallet är de museiprofessionella. Att ramlagar kan sakna normativt innehåll och inte omfattar tydliga regler innebär enligt Hydén att det rättsdogmatiska perspektivet, där en går från principer och lagar till handling, inte är applicerbart på ramlagar. Rättsdogmatiken bygger nämligen på att det finns en regel, för utan en regel finns det inte någon rätt (Ibid.). Det är en beskrivning som till viss del bekräftar informanternas tveksamhet inför lagens faktiska inverkan och huruvida lagen är verkningslös eller inte.

De två förhållningssätten, vilka vi tolkade som strikt och öppet, till museilagen kan förklaras utifrån den rättssociologiska modell som presenterades i teoriavsnittet. Inom rättssociologin argumenteras det som sagt för att tillämpningen av lagar är beroende av en mängd samhälleliga orsaker och att tillämpningen styrs av att den får olika typer av konsekvenser för de organisationer eller personer som tillämpar rättsordningen. Vi ser att förhållningssätten grundar sig i att det finns olika fördelar i att antingen anlägga det ena eller det andra förhållningssättet. Vi vill påstå att de skilda uppfattningarna om hur lagen ska eller inte ska integreras i verksamheterna hänger samman med museernas olika styrelse- och organisationsformer. Att majoriteten av informanterna på regional och kommunal förvaltningsnivå gav uttryck för ett strikt förhållningssätt till lagen kan förstås utifrån att de mindre museerna är de som har mest att tjäna på att tolka lagen på ett strikt sätt. Lagen används eller är tänkt att användas aktivt som ett verktyg i ett försök att öka ekonomiska anslag eller driva viktiga organisatoriska eller verksamhetsfrågor framåt. Vi tolkar det som att det strikta förhållningssättet korresponderar med ett behov av att söka legitimitet och tyngd till sin verksamhet utifrån yttre parametrar. Informanterna som arbetade vid de statliga museerna visade inte ett lika tydligt behov av en museilag. Det kan förklaras av att de statliga museerna redan upplever viss legitimitet inifrån verksamheten. Vi menar att detta hänger samman med deras ofta långa historia som just statliga och nationella museer vilka haft en betydande roll i bland annat skapandet av nationella identiteter. De statliga museerna har dessutom samlingar som gör anspråk på att representera hela nationen, till skillnad från regionala och kommunala museer vilka främst representerar det lokala, någonting som även Gray (2015) lyfter fram. Några av de statliga museerna fyller dessutom en funktion som myndigheter med särskilda uppdrag vilket vi även ser som en bidragande faktor till ökad legitimitet.

Även om informanterna uttryckte olika förhållningssätt var alla positiva till en museilag. Det är ett resultat som stämmer överens med Flanders (2019) undersökning där han menar att alla remissvarande museer ansåg att lagen hade ett stort symboliskt värde vilket bidrog till att stärka sektorns ställning. De svarande museerna på regional och kommunal nivå såg ett större behov av lagen medan de statliga museerna påstod att de redan regleras på det sätt som lagen föreslogs göra (Ibid.). Vidare lyfter Flander att de de statliga museerna poängterade att de kunde se att en museilag säkert skulle innebära vissa fördelar för museer på annan organisatorisk nivå än den egna. Att de deltagande informanterna i vår undersökning gav uttryck för liknande hållningar som de museiinstitutioner som lämnade remissvar i samband med museiutredningen *Ny museipolitik* är inte särskilt

förvånande. Lagens utformning är i mångt och mycket sig lik jämfört med den version som var ute på remiss och det finns inga nya direktiv att följa om hur paragraferna ska tolkas.

De svårigheter informanterna som arbetade på regional och kommunal nivå upplevde när det kom till att uppfylla museilagen menar vi hänger samman med att informanterna tolkade lagen på ett strikt sätt, det vill säga att lagen ska följas och uppfyllas. Enligt detta förhållningssätt kan lagen användas för en pragmatisk ansvarsförskjutning från de museiprofessionella till huvudmännen. Genom att hänvisa till att det är huvudmännens ansvar att se till att lagen uppfylls kan de museiprofessionella låta huvudmännen fatta beslut gällande vilka områden som ska prioriteras när de ekonomiska resurserna inte täcker alla de områden som ingår i museernas uppdrag. Denna ansvarsförskjutning kan även användas i motsatt riktning då exempelvis finansiärer skulle kunna dra in ekonomiskt stöd med hänvisning till att lagen inte uppfylls som den ska. Att flera av informanterna talade om svårigheter att uppfylla lagen just på grund av ekonomiska förutsättningar stämmer väl överens med det som framkom i Riksantikvarieämbetets rapport *Uppföljning av museilagen* (2019). Här framgår att just områden som tillgänglighet och samlingsförvaltning är svåra att leva upp till för museerna. I samma rapport noteras även att flera av museerna upplevde att de behöver ökade resurser i form av tid och ekonomiska medel för att kunna leva upp till lagens krav (Ibid.).

För att återkoppla till Hydéns (2002) beskrivning av en vem och hur-regel, poängterade även en informant som vi såg att det inte är så viktigt *hur* en uppfyller museilagen, utan betonade snarare vikten i *att* den uppfylls. Det var en inställning som bekräftades av en annan informant som menade att lagen måste tolkas utefter den egna verksamhetens förutsättningar. Den här åsikten var särskilt utmärkande bland de informanter som gav uttryck för ett öppet förhållningssätt, men återfanns också hos vissa informanter som till stor del uttryckte ett strikt förhållningssätt till lagen. Läses författningskommentarerna till lagen förtydligas att alla museer ska arbeta med de huvudsakliga målen utifrån sina egna förutsättningar, resurser och specifika ämnesområden. Det poängteras att den utsträckning som museerna kan arbeta med de olika paragraferna måste sättas i relation till verksamhetens storlek och kompetens (Kulturdepartementet 2017). Men hur eller hur mycket som de enskilda museerna ska arbeta med de olika verksamhetsdelarna specificeras inte närmare. Lagen ska följas utifrån det enskilda museets förutsättningar, vilket enligt vår mening omöjliggör lagen som ett skarpt argument i en förhandling då det inte finns någonting konkret att hänvisa till för museerna. Det är lätt att tänka sig ett

scenario där huvudmän eller finansiärer hänvisar till författningskommentarernas förtydliganden om att museerna ska verka utifrån de resurser de har. Därmed kan de undgå en diskussion om ekonomiska anslag eller slippa fatta beslut om vilka delar i verksamheten som personalen ska prioritera när resurserna minskar eller försvinner. Av samma anledning går det att tänka sig att museerna inte skulle kunna bli av med finansiering om huvudmän eller finansiärer hänvisar till att museerna inte uppfyller lagen.

För att museilagen ska kunna användas som ett skarpt argument i de avseenden som rör exempelvis behovet av ökade resurser tycks det krävas att lagen innehåller någonting mer konkret för museerna att hänvisa till. Det måste tydligt framgå att lagen är någonting som museerna ska uppfylla och att den är någonting som museerna kan bryta mot. En mer detaljerad lagformulering skulle därmed eventuellt kunna stärka lagens funktion då museerna skulle ha någonting mer konkret att hänvisa till. Det var däremot få av informanterna som önskade sig en mer detaljerad lag, varken bland de som gav uttryck för ett öppet eller ett strikt förhållningssätt. Samtliga menade att en mer detaljerad lag skulle innebära ökad styrning och lagens öppna utformning och de allmänt hållna paragraferna ansågs viktiga då det värnar museernas mångfald och fria ställning. Här ser vi en tydlig motsättning mellan å ena sidan de fördelar som en tydligare lagformulering kan ge och å andra sidan tanken om att en mer detaljerad lag skulle göra den ännu svårare att leva upp till.

I *Uppföljning av museilagen* (2019) påpekas att museilagens fokusering kring museernas kärnverksamhet just bidragit till att skapa en grundstruktur för museerna. Detta stämmer överens med vårt resultat att majoriteten av informanterna menade att alla museer oavsett typ av samling ska lyda under samma lag då museerna består av samma grundstruktur. Att alla museum har en grundläggande struktur pekar också Gray (2015) på, även om de fyra funktioner han nämner skiljer sig något från vad som presenteras här. Det som hos majoriteten av informanterna framstod som museets kärna var dess samling, vilket korresponderar väl med Flanders (2019) resultat. Flander lyfter fram att en kritik som fanns bland remissvaren till *Ny museipolitik* just handlar om att det i den första versionen av lagen fanns en museidefinition som av många upplevdes missa vad kärnan i museernas verksamhet består av (Ibid.). Vi förstår betydelsen av museets kärna och huvudsakliga uppdrag i relation till temat *Museets roll i samhället*. Att arbeta med fri åsiktsbildning, verka för demokrati och att förvalta det gemensamma kulturarvet är uppdrag som upplevs som särskiljande från andra verksamheter som exempelvis konsthallar, nöjes- eller

upplevelsecentrum. Att en besökare tydligt ska kunna veta vad hen kan förvänta sig av den plats som hen besöker framstod som viktigt.

Att flera av informanterna problematiserade arbetet med museernas samlingar var inte förvånande. Enligt uppgifter som framkommit i rapporten *Museer under press* (2020) uppger mer än hälften av de svarande museicheferna att de inte kunde bedriva ett arbete som var i enlighet med museilagen. I rapporten *Uppföljning av museilagen* (2019) redovisas liknande resultat (Sveriges Museer 2020; Riksantikvarieämbetet 2019). I rapporten *Länsmuseernas situation* (2016) beställd av Riksutställningar, påstås att de ekonomiska marginalerna är mycket små hos museerna då “70-80 procent går till löner och 10-15 procent av budgeten går till hyror eller underhåll av stora byggnader och lokaler. Någoting som ger ett mycket begränsat utrymme för exempelvis utställningar och utveckling av verksamheten” (Riksutställningar 2016, s. 8). I rapporten framhålls tre huvudsakliga orsaker till att denna situation uppstått. För det första att staten begränsat uppräkningsen av de ekonomiska anslagen till kulturen i regionerna. För det andra att det i flera regioner på grund av det ekonomiska läget kan bli så att länsmuseerna (regionmuseerna) ställs mot andra satsningar inom exempelvis vård och omsorg. För det tredje nämns politikernas förståelse och vilja att prioritera den verksamhet som länsmuseerna bedriver (Riksutställningar 2016). Det framgår att det är svårast att få finansiering till basverksamheten och för de delar som inte är publika och lättare att få externa medel till de delar som är just utåtriktade (Ibid.). Informanternas uppfattningar stämmer väl överens med de uppgifter som redan finns och stärker därmed dessa ytterligare. Det finns dessutom fler exempel på hur Länsmuseernas samarbetsråd under en längre tid gått ut och varnat för att länsmuseerna riskerar att inte kunna ta hand om sina samlingar på grund av ett hårt pressat ekonomiskt läge där flera museer tvingats till personalnedskärningar (Länsmuseernas samarbetsråd 2020). Dåvarande ordförande för Länsmuseernas samarbetsråd, Jonas Hellberg, uttalade sig 2019 och sa att “säkerställs inte grundfinansieringen står länsmuseerna inför ett mycket allvarligt läge. Förutom uppsägningar riskerar museernas samlingar av historiska föremål och byggnader att inte få den vård och det skydd som krävs. Jag överdriver inte om jag påstår att vårt kulturarv på många håll hotas att bli förstört för kommande generationer.” (Länsmuseernas Samarbetsråd 2020).

Rapporterna från Sveriges Museer, Riksantikvarieämbetet och Riksutställningar stärker ytterligare vår tolkning att de som hade vad vi tolkade som ett strikt förhållningssätt till museilagen, är informanter som arbetar vid regionala och kommunala museer och som har störst behov av en museilag. Rapporterna stärker

också vår tolkning av att en lag med en museidefinition som betonar samlingen som kärnan blir extra viktigt då det är ett verksamhetsområde som redan är svårt att få tillräckligt gehör för och resurser till.

Vad de faktiska konsekvenserna av att integrera eller inte integrera museilagen med de befintliga styrdokumenterna och vad detta strikta respektive öppna förhållningssätt till lagen i längden betyder och kommer att resultera i är oklart. Om ett strikt förhållningssätt där museiprofessionella hänvisar till lagen i ett försök att exempelvis förbättra sina ekonomiska förutsättningar är en reell möjlighet återstår att se. Många av informanterna talade just om att lagen aldrig varit uppe för rättslig prövning och flera av dem verkade inte ha en alltför stor tilltro till att lagen kommer resultera i större förbättringar i form av resurser.

6.2 Direkt och indirekt styrning av museisektorn

Informanternas uppfattningar om museernas multipla uppdrag och vida funktioner i samhället bekräftas av Jeff Werner (2012), professor i konstvetenskap vid Stockholms universitet och en av författarna i Göteborgs konstmuseums skriftserie *Skiascope nr 5*. Han menar att museer idag har flera funktioner som rör sig bortom det traditionella samlingsuppdraget. Museer fungerar som förvaltare av samlingar, de är kunskaps- och bildningsinstitutioner, rum för konstnärliga- och estetiska upplevelser, de är platser för offentliga samtal och det fria ordet samt har en betydande roll i en globaliserad marknadsekonomi (Ibid.). Den här synen på museernas vida funktioner bekräftas vidare av Gray (2015) som beskriver museer som multifunktionella och menar att museer i större utsträckning idag är betydelsefulla för samhällsutvecklingen och som en del av kulturella och kreativa näringar.

Den här diskussionen om museernas betydelse i samhället kan också sägas spegla kulturpolitikens utveckling. I uppsatsens bakgrund redogjorde vi för en utveckling inom kulturpolitiken som gått från 1974-års kulturpolitik och en tanke om att kulturpolitiken bland annat ska motverka de kommersiella krafterna till att alltmer handla om att gynna desamma, en utveckling som kan beskrivas som ett skifte av en politisk hegemoni. I propositionen *Tid för kultur* från 2009 framhålls att kulturen har betydelse på flera områden i samhället. Museernas betydelse för ekonomisk tillväxt och en önskan om ökad effektivitet genom mätning och utvärdering av kulturverksamheterna uppmuntrades av regeringen (Svensson & Tomson 2016). Likaså framhålls det i propositionen *Kulturarvspolitik* från 2017 att kulturarvet är viktigt för tillväxten i samhället och inom kulturella och kreativa näringar

(Kulturdepartementet 2017). I *Trender i tiden – Riksantikvarieämbetets omvärldsanalys 2010-2015* (2012) beskrivs hur kultur och kulturarvet allt mer refereras till som betydelsefull för samhällsutveckling och tillväxt (Riksantikvarieämbetet 2012). Någoting som tydligt framgår inom politiken och i region- och kommunplanerna där en instrumentell syn kommit att präglade kulturen allt mer (Ibid.). I linje med detta menar Gray (2015) att dagens musei- och kulturpolitik ofta fokuserar på ökad effektivitet och krav på samhällsnytta vilket har lett till ökad användning av mätningar och utvärderingar av verksamheterna, någoting som politiker använder sig av för att motivera fortsatt finansiering av verksamheterna.

Gray (2015) använder sig av begreppen direkt- och indirekt styrning och beskriver hur politiker generellt inte behöver gå in och styra museerna direkt då de genom den indirekta styrningen, vilken präglar musei- och kulturpolitiken, likväl får sin vilja igenom. Han menar att det är högst troligt att museipersonal anpassar sitt beteende utefter de förväntningar som finns på verksamheterna från politiken. Om museipersonal är av uppfattningen att de kan förlora sin ställning ifall de fattar fel beslut om exempelvis en utställning kommer de att agera på ett sätt som motverkar att det inträffar. Vi anser det rimligt att Grays tankar stämmer och såg i vår undersökning att en av informanterna menade att politiken och politiker även styr med ekonomiska medel. Kraven för att få ekonomiska bidrag tar ofta sin utgångspunkt i de nationella kulturpolitiska målen och har därmed ett riktat fokus på exempelvis barn och unga. Informanten menade att museiverksamheten ibland får anpassas på ett sätt som inte alltid är önskvärd för att uppfylla kraven för att få finansiering. Det är en uppfattning som bekräftas av Bengt Jacobsson som uttalade sig i artikeln *Kulturen har blivit en kreativ näring* (2014). Han gav där uttryck för att idéerna om New Public Management har lett till ett ökat fokus på mätning och styrning av kulturen och sa att "Om man vet att man blir granskad för hur man förhåller sig till barn och unga så anpassar man sig till det" (SvD 2014). Jacobsson menar vidare att en följd av detta är att om allt fler anställda fokuserar på hur de kommer att granskas på kort sikt finns en risk att de därmed gör avkall på det mer långsiktiga arbetet (Ibid.). Vi ser i likhet med Grays teorier ovan att om de museiprofessionella ser som en konsekvens att de exempelvis riskerar att förlora finansiering eller betydande resurser för verksamheten, om de inte handlar i enlighet med rådande politiska hegemoni, är det sannolikt att personalen kommer anpassa sina beslut och sitt beteende därefter. I förlängningen leder det till indirekt styrning av verksamheterna utan direkt inblandning av enskilda politiker.

Vår tolkning att relationer kan beskrivas som rörliga på en skala från instabila till stabila, där politiker styr både medvetet och omedvetet, korresponderar väl med Mouffes (2008) teorier om att det i alla relationer finns en potentiell antagonism. En av informanterna menade att det är viktigt att som politiker förstå sin roll och att veta var gränserna går för vad en politiker kan och inte kan göra. Vi tolkar det därmed som att det är viktigt att politiker har en medvetenhet om sin konstitutiva utsida. Det är med andra ord viktigt att politikerna förstår vad det är som definierar deras roller genom att också bli medvetna om vad som inte ingår i dem. I enlighet med museilagen och principen om armlängds avstånd ingår det i politikerrollen att fatta beslut gällande museernas *Vad*, det vill säga museernas riktning och uppdrag. På samma sätt som det ingår det i de museiprofessionellas roll att fatta beslut om museernas *Hur*, det vill säga på vilket sätt uppdraget ska uppfyllas eller hur museernas innehåll ska se ut. Att politiker emellanåt medvetet eller omedvetet ändå kommer med förslag som berör museernas *Hur* går att tolka som en överträdelse av politikerrollen och därmed som en överträdelse av den konstitutiva utsidan. Det är i relation till dessa överträdelser som upplevelsen av ett hot kan uppstå och den antagonistiska vän- och fiendedistinktionen blir synlig. Vi tolkar det som att den omedvetna överträdelsen inte alltid upplevs som ett hot då den kan anses bygga på en välvilja eller att den inte gör anspråk på att förändra de museiprofessionellas roll och arbete. Däremot kan den medvetna överträdelsen i högre grad upplevas som ett hot då det finns en aktiv vilja att överskrida och förändra de etablerade rollerna. På samma sätt som att det är viktigt att politikerna är medvetna om sina roller är det viktigt att de museiprofessionella också är det. Informanterna gav uttryck för ett behov av en aktiv dialog med huvudmännen och vi tolkar det som om en sådan aktiv dialog bidrar till att rollfördelningen mellan de båda parterna och de olika identiteternas konstitutiva utsidor förtydligas. Ett förtydligande ger i sin tur utrymme för agonistiska diskussioner där olika potentiella konflikter eller svåra frågor kan hanteras.

Intrycket av att kulturpolitiker generellt sett skulle ha ett lågt intresse för och inte alltid särskilt bra kunskap om kultur och museisektorn återfanns hos informanterna. Det är en uppfattning som bekräftas i rapporterna *Uppföljning av museilagen* (2019) och i *Museer under press* (2020). I *Museer under press* (2020) framkom att 30 % av de svarande museerna var av uppfattningen att huvudmännens förståelse för museets roll i samhället var dålig samt att kunskapen om museilagen hos kulturpolitiker var låg. De senaste åren har även en rad olika typer av förslag på omorganiseringar av kulturinstitutioner runt om i landet uppmärksammas. Där de främsta argumenten är att det skulle grunda sig på ekonomiska anledningar. Detta

är diskussioner som tagit stort utrymme i media och där samtidskonsthallarna ofta har lyfts fram. Några av de senaste fallen, vilka även nämndes av en informant, är händelserna i Växjö och Gävle. I Växjö föreslog kommunen 2019 att slå ihop konsthallen och Utvandrarhus⁷ för att spara på lokalkostnader. Vilket enligt konsthallens chef skulle få negativa konsekvenser för verksamheten (Torvinen 2019). Även i Gävle år 2020 föreslog kommunen att minska sina kostnader genom en omorganisering av Kultur och Fritid. Chefen för Gävle Konstcentrums valde att avgå och den sedan tidigare självuppsagda konstintendenten har uttryckt att det saknas "visioner, intresse och kunskap om konst hos tjänstemän och politiker" (Sundin 2020). Ett annat fall som senaste åren skapat stor uppmärksamhet var när Lunds Kommun år 2015 föreslog att Lunds konsthall skulle genomgå en rekonstruktion men som senare inte blev av. Den befintliga verksamheten skulle läggas ned för att ge plats åt en ny. Förslaget väckte stor debatt både i Sverige och utomlands, delvis på grund av sin utformning och delvis då förslaget presenterades och beslut skulle fattas vid samma sittande möte (Richter 2015). I rapporten *Inga Undantag* (2014) beställd av nätverket Klister hänvisas till en enkät gjord av Riksställningar år 2011 som visar att 59 % av den tillfrågade personalen vid samtidskonsthallar upplevde att beslutande politiker och tjänstemän var bristfälligt insatta i samtidskonsten. Vidare uppgav personalen att av beslutsfattarna var 28 % inte alls, 11 % mycket och 2 % mycket väl insatta i samtidskonst (Löfgren 2014). Viktigt att komma ihåg är dock att dessa siffror och dessa fall endast säger någonting om den specifika tiden och de specifika förhållanden som rådde då enkäterna, rapporterna eller artiklarna skrevs. Som sagt förekommer det många fall som kretsar kring samtidskonst och även om det inte är direkt jämförbart med museiverksamheter anser vi det ändå relevant att lyfta fram i detta sammanhang. Dels för att det är fall som i stor utsträckning berör kulturpolitiker och dels då hälften av de informanter som deltagit i denna undersökning arbetat specifikt med konst. Johannisson uttalade i artikeln *Hårt trängda konsthallar oroar* (2010) att det snarare kan vara så att konsthallarna hamnat i kläm till följd av den lågkonjunktur som varit än att det skulle spegla en klåfingrighet hos politiker (Ullberg 2010). Det är en uppfattning som även en av informanterna pekade på och menade att museernas ekonomiska situation till största del handlar just om låg- och högkonjunktur. Vidare påpekade en annan informant på att politikerna byts ut regelbundet. Av den anledningen borde det egentligen inte finnas en entydig bild av hur en kulturpolitiker är. Trots det verkar den generella bilden av hur en kulturpolitiker är, framför allt på de regionala och kommunala politiska nivåerna,

⁷ Utvandrarhus är nordens största institut som fokuserar på emigrationen till Nordamerika. Institutet har både utställningsverksamhet, forskningsverksamhet, bibliotek och arkiv. (Kulturparken Småland u.å.)

ligga rätt fast hos informanterna. En möjlig anledning till den generella uppfattningen kan vara just sådana artiklar och rapporter som lyfts fram ovan.

6.3 Ett oadresserat hot

Allra tydligast blir den potentiella antagonismen i relationen mellan politiker och museiprofessionella när en av informanterna uttryckte att den positiva styrningen snabbt kan bli negativ om den styrande bestämmer sig för det. Vi menar att det hänger samman med vad informanterna uppfattar som positiv och negativ styrning. I den här kontexten kan det förstås utifrån att det hos informanterna finns en gemensam uppfattning om vad som är positiv och negativ styrning från politikernas håll. Positiv styrning anses vara när politiker underlättar arbetet vid museet eller styr arbetet mot det som kan ses som allmän praxis. Negativ styrning däremot anses bryta mot praxis och överträder identiteternas och rollernas gränser.

Gray (2015) pekar på att museisektorn kan bli föremål för politiska debatter och att politiker i vissa fall använder sig av museer som politiska verktyg för egen vinning. Det är en beskrivning som ligger i linje med informanternas uppfattningar och oro inför framtiden. Gray poängterar dock att den typen av direkt styrning av museerna är ovanlig och hänvisar till att många arbetar efter principen om armlängds avstånd. Det bekräftas av Dahlbergs (2019) studie som visade att direkt inblandning och styrning från politiker i Sverige är sällsynt men likväl någonting som upplevs som ett växande problem. Detta ligger även i linje med informanternas uppfattningar om att politiker, bortsett från enskilda partier, inte vill styra innehållet och att om det förekommer en slags negativ eller direkt styrning är det troligen omedvetet. Flera av informanterna lyfte dock Sverigedemokraternas vilja att styra museerna som en fara vilken hotar deras fria ställning i samhället. Detta upplevda hot bekräftas delvis i en enkätundersökning riktad till regionala kommunpolitiker som genomfördes av SVT:s Kulturnyheterna inför valet 2018. Kring påståendet "En politiker bör kunna stoppa till exempel utställningar eller föreställningar i offentligt finansierad verksamhet, t ex konsthallar, museer och teatrar" var det endast Sverigedemokraterna med 25 % och Moderaterna med 7,1 % som instämde helt med påståendet (Horne 2018). Vidare fanns i enkäten svarsalternativen instämmer delvis, tar delvis avstånd, tar helt avstånd och vet ej. Endast Liberalerna svarade att de tar 100 % helt avstånd från påståendet (Ibid.).

Karin Gustavsson argumenterar i artikeln *Debatter och verkligheter: Kulturpolitik, maktutövning och museiavdrag på båda sidor sundet* (2018) för att politikens makt blir synlig först när den anses kontroversiell och när effekterna av den inte uppfattas

som goda av mottagaren. Gustavsson poängterar att den kulturpolitik som hittills har förts har legat i linje med rådande uppfattningar om museernas uppdrag. De satsningar som initierats av regeringen i Sverige har framförallt bestått av “stöd till vård, registrering och digitalisering av samlingar” (Gustavsson 2018, s. 31). Någonting som har uppfattats som positivt och därmed inte ifrågasatts, trots att det också är en form av maktutövande och styrning av museiverksamheterna. Dahlberg (2019) bekräftar den åsikten då hon pekar på att kultursektorn genomsyras av styrande normer i de politiska förordningarna. Dessa normer menar hon, uppfattas ofta som allmänt rådande i samhället och ses därmed inte som ett maktutövande eller en styrning. Att Sverigedemokraternas kulturpolitik uppfattas som ett hot mot museiverksamheterna skulle därmed kunna förstås utifrån att den i vissa avseenden går emot etablerade uppfattningar gällande de uppdrag som åligger museerna. Vidare kan informanternas uppfattning om Sverigedemokraternas aktivitet i kulturfältet som ett märkbart hot förklaras utifrån Mouffes (2008) teorier om att den postpolitiska visionen lett till att traditionella höger- och vänsterpartier har närmat sig en gemensam mittpunkt där de ligger allt närmare varandra politiskt. I en samtid där de etablerade partierna är svåra att särskilja kan det parti som tydligt sticker ut, och som i det här fallet har en tydlig vilja och idé om kulturpolitiken, växa sig starkare då det erbjuder ett tydligt åtskilt alternativ (Ibid.). I enlighet med Mouffes teorier, anser vi att upplevelsen av Sverigedemokraterna som en fara och ett hot också skulle kunna tolkas som en konflikt vilken blivit placerad i och rör sig inom *moralens register*. Istället för att uppfatta partiet som en legitim meningsmotståndare skapas en vän- och fiendedistinktion i ren antagonistisk anda. Konflikten handlar därmed inte så mycket om de politiska frågorna utan snarare om vad som i det här avseendet kan ses som rätt eller fel och gott eller ont. Genom att förskjuta diskussionen till moralens register blir Sverigedemokraternas kulturpolitik någonting som de övriga partierna kan avfärda som just *ond*, och de behöver därmed inte föra diskussionen vidare. Flera av informanterna efterfrågade en tydligare vilja och idé från andra politiska partier och en av informanterna påpekade även att det finns en fara som behöver uppmärksammas för att den inte ska utvecklas ytterligare. Vi förstår det som att informanterna efterfrågar en tydligare agonistisk diskussion mellan alla partier. Det är möjligt att en del av det som upplevs som ett hot skulle kunna reduceras, eller åtminstone klargöras om relationerna fick agonistiska former. Det vill säga att samtliga parter förtydligar sina egna politiska positioner och erkänner varandra som legitima meningsmotståndare. Om de *onda* åsikterna accepteras som åsikter med en annan ideologisk grund minskar risken för antagonistiska konflikter. Därmed skulle uppfattningen om att politiker ska kunna styra kulturens innehåll vara lika mycket av en legitim politisk

åsikt som uppfattningen om att politiker inte ska styra innehållet. Men var gränsen går för när en åsikt kan anses legitim eller illegitim är inte självklar. Som vi redogjorde för i teoriavsnittet har Mouffe inga klara svar på den frågan, men menar att det krävs en gemensam grundtanke kring värden som frihet och allas lika värde. Mouffe menar att de åsikter som inte delar denna gemensamma grundtanke kan avfärdas men att det måste göras via politiska och inte moraliska argument. Några informanter lyfte fram att det är ett oroligt läge även i andra länder runt om i Europa där fascistiska strömningar har en stor påverkan på kultur- och museiinstitutioner. Som framkom i inledningen fick exempelvis museichefen för Andra världskrigets museum i Gdansk avgå eftersom regeringen ansåg att museet inte var tillräckligt patriotiskt. Huruvida denna typ av agerande och åsikter kan anses legitima menar vi därmed bör ifrågasättas.

Flera av informanterna var av uppfattningen att museilagen instiftades på grund av Sverigedemokraternas kulturpolitiska närvaro och för att betona just principen om armlängds avstånd. Det är en uppfattning som också bekräftas av Gustavsson (2018) som pekar på att anledningen till att lagen instiftades var för att hålla politiken borta från museerna och för att motverka styrning av museiverksamheterna. Hon skriver också att lagen kan “ses som ett sätt för statsmakterna att befästa sin makt över museiväsendet” (Gustavsson 2018, ss. 31). Likaså framhåller Bensch (2018) i sin studie att regeringen initierade museiutredningen *Ny museipolitik* med en tydlig agenda och att det i utredningen fanns en uppenbar maktaspekt från statens och regeringens håll. Vidare framhölls i museidebatten som tog fart 2015, med anledning av museiutredningen *Ny museipolitik* och förslaget om en museilag, att några av debattörerna ställde sig kritiska till den kulturpolitik som fördes av regeringen. Ola Wong skriver i artikeln *Tänk fritt så länge du tänker rätt* (2017) att regeringen inte var medvetna om sin egen maktutövning över museiverksamheterna och hänvisade till regeringens proposition *Kulturarvspolitik*. Wong framhöll att “man får inte direkt känslan av att vara på armlängds avstånd från kulturminister Alice Bah Kuhnke” och menade att regeringen med sina tydliga direktiv och krav på samhällsnytta snarare ägnade sig åt dikterande av en politisk agenda (Wong 2017). Alice Bah Kuhnke framhåller dock i artikeln *Museerna behöver befrias från politiken* (2016) vikten av att hålla politiken på avstånd från museerna och konstaterar att museiutredningen initierades mot bakgrund av det. Bah Kuhnke menar vidare att förslaget om en museilag lämnades specifikt för att fastslå principen om armlängds avstånd och för att tydliggöra att politiker inte ska ägna sig åt detaljstyrning av museerna. Enligt Bah Kuhnke var syftet att frigöra

kulturarvsinstitutionerna och hon framhåller att “Vi behöver klippa banden för att förhindra ideologisk styrning av verksamheternas innehåll” (Bah Kuhnke 2016).

Att också museiinstitutionerna besitter viss makt var någonting som flera av informanter talade om. De menade att det är viktigt att som museiprofessionell förstå vilken typ av maktposition den besitter. En av informanterna uttryckte att det är en form av åsiktsproduktion och ideologisk produktion som tar form på museerna. Det är en uppfattning som vi delar och som vi redogjort för i avsnittet *1.1 Syfte och positionering*. Gray (2015) menar att de beslut som fattas inuti museerna, gällande vad som ska bevaras, ställas ut och vems historia som ska berättas, är ett uttryck för värderingar och övertygelser som bygger på ideologiska ställningstaganden. Museerna positioneras därmed ideologiskt vilket oundvikligen gör museerna till en plats för utövandet av politisk och ideologisk makt och kontroll (Ibid.). En av informanterna menade att hen inte ser sig själv som politisk i sin roll som museiprofessionell, vilket ligger i linje med idén om att museiinstitutionerna ska vara opartiska och inte driva en politisk agenda. Vi menar dock i enlighet med Gray att det är svårt att inta en politiskt neutral position då museiprofessionella oundvikligen präglar det som händer inuti och utanför museerna med egna ideologiska ståndpunkter. Att de museiprofessionellas roll däremot inte uppfattas som politisk kan tolkas utifrån att det finns en allmänt rådande konsensus om hur saker och ting bör eller inte bör vara. Det är först när de åsikter eller beslut som tas går utanför överenskommelsen som de uppfattas som en politisk åsikt och handling.

Trots att några av informanterna konstaterade att det inom museerna också sker en form av ideologisk produktion var det endast en informant som lyfte aspekten av att också museilagen bygger på en ideologisk grund. Informanten menade att det är viktigt att lagen hålls så fri från ideologi som möjligt. Inte heller den regering som initierade museiutredningen och som slutligen lämnade förslaget om en museilag var tydliga med att lagen initierades av ideologiska skäl. Som vi tidigare nämnt är tanken om att museerna ska vara fria från ideologisk styrning också en politisk och ideologisk ståndpunkt. Det är därmed anmärkningsvärt att den ståndpunkten inte tydliggörs från regeringens håll.

Vi tolkade det som om informanterna inte uppfattade museilagens nuvarande utformning som styrande, vilket vi förstår med hjälp av Grays (2015) tankar om att politiska åsikter sällan uppfattas som styrande om de bygger på normativa argument eller outtalade ideologiska ståndpunkter. Flera av informanterna menade även att lagen återspeglar den praxis som museerna i stor utsträckning redan arbetar utifrån.

Denna kan ses som en slags konsensus och kan därför misstas för att vara en opolitisk ordning. Det går att tänka sig att om lagen får en annan utformning som inte upplevs ligga i linje med praxis kan den i högre grad komma att uppfattas som styrande. Det tycks vara så att regeringen, för att klippa det band som Bah Kuhnke talade om, först var tvungna att etablera en ännu starkare styrning i form av en museilag för att därefter kunna garantera att museernas uppdrag att verka för demokratiska värden kan tillgodoses. Vi menar att det som möjligen saknas är tydligare kulturpolitiska ställningstaganden från samtliga politiska partier. Att synliggöra den styrning som redan pågår och att vara tydliga med att det *ska* finnas en form av styrning av museiverksamheterna men att det ska styras *utifrån särskilda* politiska värden.

7. Slutsatser

Uppsatsens syfte är att få en djupare förståelse för och en kvalitativ bild av hur museiprofessionella år 2020 uppfattar och relaterar till museilagen. Vi har för att uppfylla syftet besvarat följande frågeställningar:

- Hur ser relationen till museilagen ut på statlig, regional och kommunal nivå?
- Vilka uppfattningar om museilagens funktion finns bland museiprofessionella?
- Hur aktualiseras begrepp som styrning och frihet i relation till museilagen?

I detta kapitel sammanfattas och besvaras de tre frågeställningarna. Den första och andra frågeställningen besvaras gemensamt under avsnitt *7.1 Museiprofessionellas relationer till museilagen och uppfattningar om dess funktioner* och den tredje under avsnitt *7.2 Styrning eller frihet, men vad är vad?*

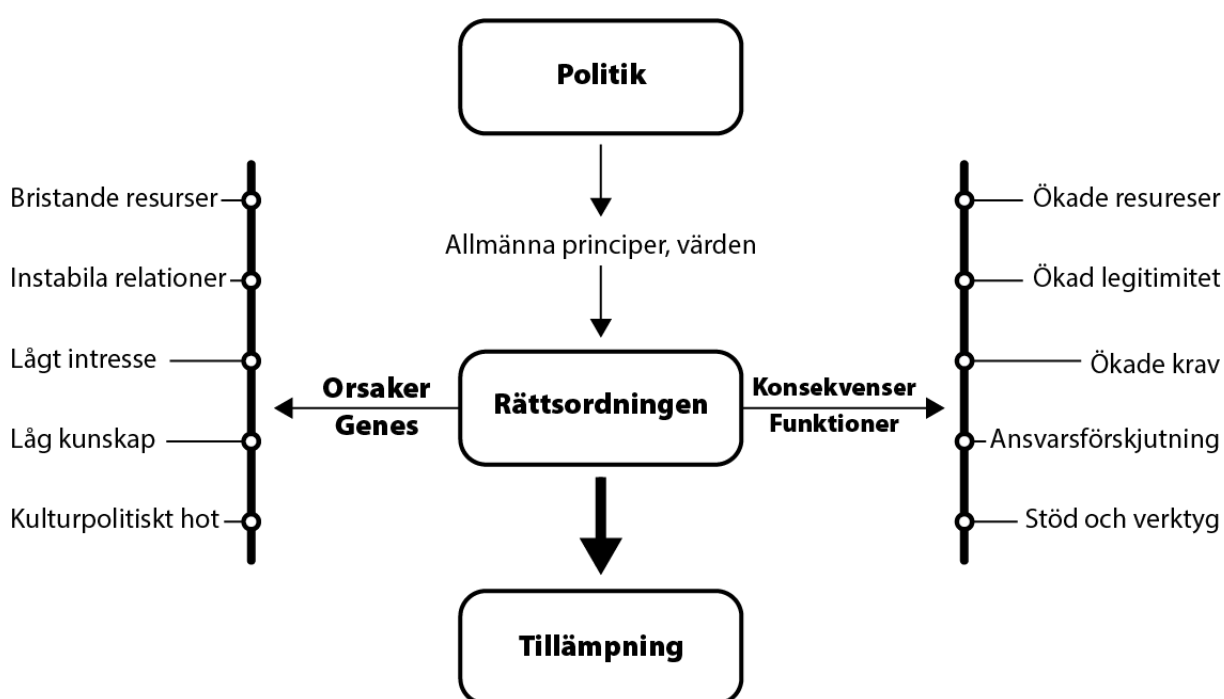
7.1 Museiprofessionellas relationer till museilagen och uppfattningar om dess funktion

Vi har genom undersökningen sett att samtliga informanter uppfattar att museilagen fyller flera funktioner. Lagen är ett potentiellt stöd, antingen för den egna verksamheten eller för verksamheter på andra organisatoriska nivåer. Den är ett dokument att hänvisa till, använda som ett argument och fungerar som en riktlinje och ett diskussionsforum. Dessutom bidrar den till att tydliggöra rollfördelningen och kan användas till en pragmatisk ansvarsförskjutning.

De museiprofessionellas förhållningssätt till museilagen skiljer sig åt mellan de tre förvaltningsnivåerna statlig, regional och kommunal. Vi fann vad vi valde att benämna som ett strikt och öppet förhållningssätt till lagen. Det är en flytande gräns mellan de båda förhållningssätten men vi kan se att de informanter som arbetade på statlig nivå tenderade att ge uttryck för ett öppet förhållningssätt. Medan de informanter som arbetade på regional och kommunal nivå tenderade att anlägga ett mer strikt förhållningssätt till lagen.

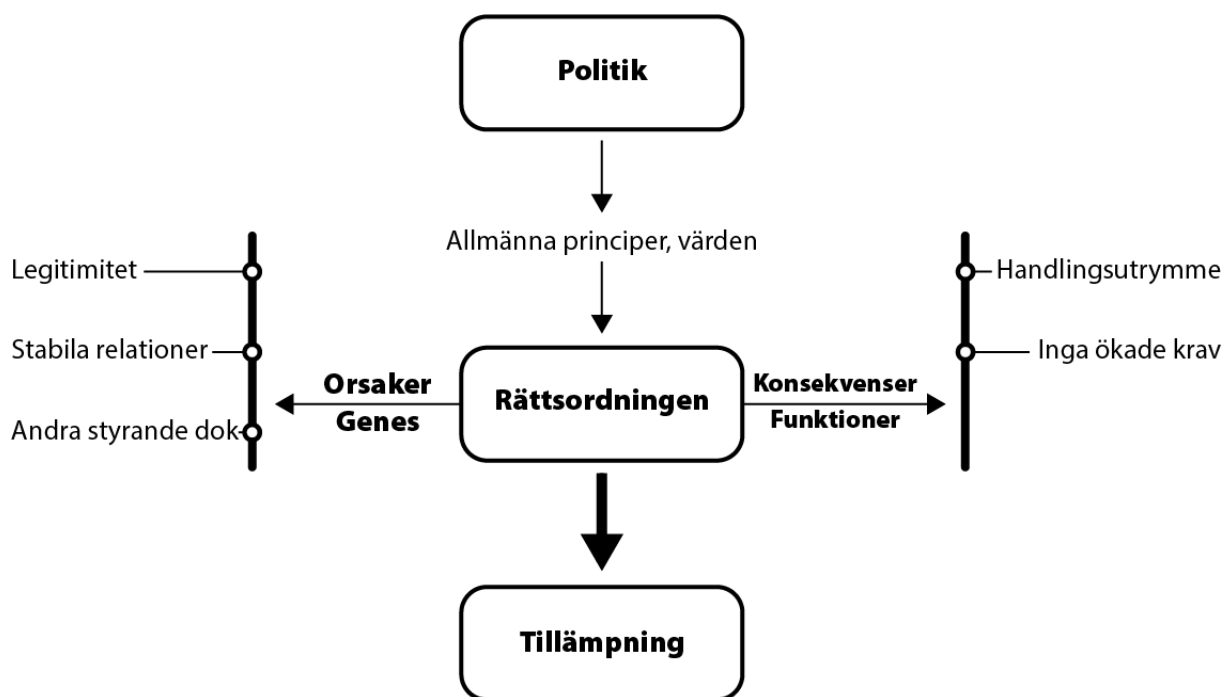
Det strikta förhållningssättet verkar uppkomma när informanterna upplever svårigheter med att bedriva sin verksamhet. Det kan gälla ekonomiska förutsättningar eller en oro för att positiv styrning ska övergå i negativ styrning och därmed leda till instabila relationer gentemot politiker och tjänstemän. Samtliga

informeranter menade att de hade goda relationer till politiker och huvudmän men det framgick tydligt att majoriteten av informanterna upplevde att de instabila relationerna främst finns på regional och kommunal nivå. Den generella bilden av kulturpolitiker på regional och kommunal som ointresserad och med låg kunskap om kultur samt upplevelsen av att kulturens roll i samhället är hotad ser vi som ytterligare anledningar till att informanterna gav uttryck för ett strikt förhållningssätt till lagen. Vidare finns det inom detta förhållningssätt en förhoppning hos informanterna om att lagen ska ha en positiv inverkan på den egna verksamheten då den ger legitimitet, fungerar som ett stöd och ett verktyg.

Figur 3. Modell över det strikta förhållningssättets möjliga orsaker och konsekvenser.

Det öppna förhållningssättet verkar uppkomma när informanterna upplever att de har de förutsättningar och det stöd som krävs för att bedriva sin verksamhet. Inom det öppna förhållningssättet upplevde informanterna redan en form av legitimitet, delvis genom sin historia, vilket gör att de inte såg på museilagen som ett direkt stöd eller ett verktyg för den egna verksamheten. Informanterna var samtliga positiva till lagen men såg framförallt att den var användbar för museer på regional och kommunal nivå. I likhet med de informanter som gav uttryck för ett strikt förhållningssätt såg informanterna också här att ett generellt kulturpolitiskt hot finns. Det uppfattade däremot inte hotet som riktat mot den egna verksamheten, utan pekade snarare på att det berör de regionala och kommunala museerna.

Figur 4. Modell över det öppna förhållningssättets möjliga orsaker och konsekvenser.

7.2 Styrning eller frihet, men vad är vad?

Vi såg att samtliga informanter pekade på vikten av att tillåtas verka som fria institutioner och att politiken ska hållas utanför museiverksamheten. I den här diskussionen aktualiserades begrepp som styrning och frihet både i relation till museilagens utformning och i ett vidare samhälleligt perspektiv. Diskussionen rymmer dock en del spänningar och motsättningar där lagen å ena sidan kan innebära frihet och å andra sidan innebära styrning.

Museilagens öppna utformning är enligt majoriteten av informanterna att föredra framför en mer detaljerad lag. En öppen lag ställer inte ökade krav på museiverksamheterna och rymmer därför stor frihet. Vi anser att lagen ligger i linje med en rådande konsensus om vad museerna ska vara och arbeta med och att en mer detaljerad lag skulle innebära en överträdelse av densamma och därmed uppfattas som styrande. Vi såg dock att lagens öppna utformning kan försvåra tillämpningen av den då det inte finns någonting konkret att hänvisa till i paragraferna och vi anser att tillhörande författningskommentarer omöjliggör för museerna att ställa tydliga krav. Att ha någonting konkret att hänvisa till upplevdes som betydelsefullt framförallt för de informanter som gav uttryck för ett strikt förhållningssätt till lagen, vilka ju också förefaller vara i störst behov av en lag. Det

faktum att lagen är en ramlag gör att den saknar tydliga regler vilket bidrar till svårigheten att åberopa den. Dessa svårigheter har konkretiserats ytterligare under år 2019 samt våren år 2020 då Naturhistoriska museet i Göteborg samt Norrköpings stadsmuseum försökt hänvisa till och använda sig av lagen utan resultat.

Museilagen ansågs ändå stärka museernas ställning gentemot politiken och bidra till en ökad frihet för museiverksamheterna. Det framgick tydligt att samtliga informanter såg att § 5 *Ansvarsfördelning* var central och att den främsta anledningen till att lagen instiftades ansågs vara ett ökat kulturpolitiskt hot mot museernas fria ställning. Hotet består av politiska strömningar och idéer som skiljer sig från rådande konsensus då dessa strömningar anser att politiken ska kunna styra museiverksamheternas innehåll. Sverigedemokraterna lyftes fram av flera informanter som det enda parti som driver en tydlig kulturpolitisk agenda och som visar på en vilja att styra och använda sig av museerna på ett sätt som går emot principen om armlängds avstånd. Vi såg att flera informanter efterfrågade att även andra partier skulle tydliggöra sina kulturpolitiska idéer och viljor. Denna avsaknad av motargument och att de traditionella höger- och vänsterpartierna tenderar att samlas kring en mittfåra där det råder outtalad konsensus gör att det parti som tydligt särskiljer sig i kulturpolitiska frågor uppfattas som ett hot.

Vi såg att informanterna uppfattade att museilagens innehåll följer det som upplevs som praxis inom museisektorn och att den ansågs ligga i linje med museernas uppdrag. Det som lagen gör gällande kan därmed anses så allmänt rådande att även om det lagstiftas så uppfattas detta inte som styrande. Att museerna ska bidra till samhället och dess utveckling genom att främja kunskap, kulturupplevelser och fri åsiktsbildning samt att de ska vara fria från politiken, via principen om armlängds avstånd, är inte neutrala idéer utan också det politiska ståndpunkter. Vi menar att styrning är ofrånkomlig och att kulturpolitiken alltid är styrande då den har tydliga syften och mål att uppnå. Det viktiga är därför att utifrån sina politiska ståndpunkter tydliggöra *vad* en vill styra och *varför*.

8. Avslutande kommentar

Vi hoppas att denna uppsats ska kunna fungera som ett tidsdokument och ett underlag för fortsatta studier inom området. Museilagens funktion och inverkan kommer högst troligt att diskuteras vidare framöver och vi ser att det är viktigt att det finns kunskap om lagen både hos museiprofessionella, huvudmän och politiker. I denna undersökning utgick vi från museiprofessionellas uppfattningar och förhållningssätt till lagen men vi kan också se en relevans i att undersöka huvudmäns och politikernas uppfattningar och förhållningssätt till densamma. Vidare skulle det vara intressant att studera lagen i en skandinavisk och internationell kontext där lagen kan studeras i relation till liknande lagstiftning som funnits under längre tid. Det skulle även vara intressant att studera lagen i relation till annan lagstiftning inom ABM-sektorn i Sverige. Detta då både arkiv- och biblioteksinstitutionerna under längre tid haft lagstiftning som reglerar verksamheterna. Vi tror även att den översyn, *Uppdrag till Myndigheten för kulturanalys att göra en översyn av den kulturpolitiska styrningens effekter på den konstnärliga friheten* som regeringen tillsatte år 2019 och som ska slutredovisas 15 februari 2021 (Regeringskansliet 2019), med fördel kan studeras i relation till lagen.

Avslutningsvis vill vi lyfta några frågor som aktualiserades i samband med vår undersökning och som vi menar är viktiga att diskutera vidare. Hur fria kan museiinstitutionerna vara när även den lag som instiftats för att betona just avståndet till politiken, likväl är präglad av ideologiska ställningstaganden? Är det möjligt att verka som fria institutioner när den kulturpolitik som säger sig värna museernas självständighet också utövar viss makt över verksamheterna? Som framkommer i vår undersökning finns det inga klara uppfattningar om innebörden av begreppen styrning och frihet, och vi ser att begreppen kan ha olika betydelser beroende på politisk ståndpunkt. Vi menar att det är viktigt att fortsatt diskutera och belysa det informanterna pekade på som ett kulturpolitiskt hot mot museernas fria ställning. Vi tror att en aktiv diskussion kring museernas uppdrag och begreppen styrning och frihet skulle ha en positiv inverkan på museisektorn. Vidare menar vi att det är relevant att studera museilagen ytterligare framöver då det kulturpolitiska läget förändras över tid vilket gör att lagens inverkan och betydelse kan skifta.

9. Käll- och litteraturförteckning

Anesten, O & Sundell, J. (2019). *Sölvesborgs styrande röstar om kontroversiellt förslag på kulturområdet*. SVT Nyheter, 21 september.

<https://www.svt.se/kultur/solvesborgs-styrande-rostar-om-kontroversiellt-forslag-pa-kulturomradet>

Ahrne, G. & Svensson, P. (2011). *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber.

Bah Kuhnke, A. (2016). *Museerna behöver befrias från politiken*. Svenska Dagbladet Kultur. 4 oktober.

<https://www.regeringen.se/debattartiklar/2016/10/museerna-behover-befrias-fran-politiken/>

Bensch, F. (2017). *Ny museipolitik – av gammal vana?* Masteruppsats, Institutionen för kulturvetenskaper, Lund: Lunds Universitet. <http://lup.lub.lu.se/student-papers/record/8909312>

Brantemo, A. (2020). *Sd:s polisanmälan mot stadsmuseet nedlagd*. SVT Nyheter, 13 februari.

<https://www.svt.se/nyheter/lokalt/ost/sd-s-polisanmalan-mot-stadsmuseet-nedlagd>

Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), ss. 77-101. doi.org/10.1191/1478088706qp063oa

Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Upplaga 3 Stockholm: Liber

Dahlberg, S. (2019). *What is the length of an arm? How “arm’s length distance” is used in art and cultural politics in Sweden today*. Masteruppsats, EMBA (Executive Master of Business Administration), School of business, economics and law, Göteborg: University of Gothenburg. <https://bit.ly/2Ms0Nv6>

Eriksson-Zetterquist, U. & Ahrne, G. (2011). Intervjuer. I Ahrne, G. & Svensson, P. (2011). *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber.

Flander, S. (2019). *Kartläggning av det museipolitiska fältet: museer och dess huvudmän. Analys av remissvaren till Ny museipolitik*. Masteruppsats, Institutionen för ABM, Uppsala: Uppsala universitet. urn:nbn:se:uu:diva-387430

Gray, C. (2015). *The politics of museums*. New York, NY: Palgrave Macmillan

Gustavsson, K. (2018) 'Debatter och verkligheter: Kulturpolitik, maktutövning och museivardag på båda sidor sundet', *Gränsløs*, (9). <https://search-ebsscohost-com.ludwig.lub.lu.se/login.aspx?direct=true&db=edsojs&AN=edsojs.18653&site=eds-live&scope=site> (Accessed: 5 June 2020).

Görman, U. (2017). *Lathund för etikprövning*, HT-fakulteterna, Lunds Universitetskommittédirektiv

Horne, A. (2018). "Möjligheten att stoppa måste ligga hos politiker". SVT Nyheter, 28 augusti. <https://www.svt.se/kultur/det-maste-finns-granser>

Hydén, H. (1984). *Ram eller lag?: om ramlagstiftning och samhällsorganisation*. Stockholm: Liber/Allmänna förl.

Hydén, H. (2002). *Rättssociologi som rättsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur

Jacobsson, B. (2014). *Kulturpolitik: styrning på avstånd*. Lund: Studentlitteratur

Jacobsson, B. (2016). Stabilitet och förändring: om Kulturpolitikens kringelikrokar under fyra decennier, I Svensson, Jenny & Tomson, Klara (red.) (2016). *Kampen om kulturen: idéer och förändring på det kulturpolitiska fältet*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur

Johannisson, J. (2010). *Förändringar i kulturpolitikens geografi*. Stockholm: Statens kulturråd

Kaijser, L. & Öhlander, M. (red.) (2011). *Etnologiskt fältarbete*. 2., [omarb. och utök.] uppl. Lund: Studentlitteratur

Kulturparken småland (u.å.). *Utvandrarnas hus*.

<https://kulturparkensmaland.se/besok-oss/vara-besoksmal/utvandrarnas-hus/>
[2020-06-14]

Kulturdepartementet (2007). *Kulturpolitikens inriktning och arbetsformer* (Dir. 2007:99). Stockholm: Regeringskansliet. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/kommittedirektiv/2007/06/dir.-200799/>

Kulturdepartementet (2016). *Lagrådsremiss Kulturarvspolitik*. Stockholm: Regeringskansliet.
<https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/lagradsremiss/2016/12/kulturarvspolitik/>

Kulturdepartementet (2015). *Remiss SOU 2015:89*. (Ku2015/02515/KL). Stockholm: Regeringskansliet.
<https://www.regeringen.se/4a8bea/contentassets/448b4da1801249f594ef9e38fec18c0c/remissinstanser-for-ny-museipolitik-sou-201589.pdf>

Kulturdepartementet (2015). *Tilläggsdirektiv till Museiutredningen 2014/15* (Ku 2014:01) (Dir. 2015:14). Stockholms: Regeringskansliet.

Kulturdepartementet (2007). *Översyn av den statliga museipolitiken*. (Dir. 2014:8). Stockholm: Regeringskansliet.
<https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/kommittedirektiv/2014/01/dir.-20148/>

Kulturdepartementet (2010). *Tid för Kultur*. (Regeringens proposition 2009/10:3). Stockholm: Regeringskansliet

Kulturdepartementet (2017). *Kulturarvspolitik*. (Regeringens proposition 2016/17:116). Stockholm: Regeringskansliet

Kulturrådet (u.å.). *Kultursamverkansmodellen*. <https://www.kulturradet.se/i-fokus/kultursamverkansmodellen/om-kultursamverkansmodellen/> [2020-04-23]

Länsmuseernas samarbetsråd (2020). *När kommer regeringens krisstöd till landets länmuseer?* <https://www.länsmuseerna.se/> [2020-06-10]

Löfgren, M. (2014) *Inga undantag: värdeskapandet i små och medelstora samtidskonsthallar*. Nätverkstan (Nätverkstans skriftserie: 008). <https://search.ebscohost->

com.ludwig.lub.lu.se/login.aspx?direct=true&db=cat07147a&AN=lub.6310188&site=eds-live&scope=site [2020-04-23]

Mangset, P. (2009). "The Arm's Length Principle and the Art Funding System: A Comparative Approach". I: Sokka, S. (red). What about Cultural Policy? Interdisciplinary Perspectives on Culture and Politics, Jyväskylä: Minerva, s. 290

Mouffe, Chantal (2008). *Om det politiska*. Hägersten: Tankekraft

Museiutredningen (2015). *Ny museipolitik*. (SOU 2015:89). Stockholm: Kulturdepartementet

Myndigheten för kulturanalys museer (2018). *Museer 2018 Kulturfakta 2019:1*. Göteborg: Myndigheten för kulturanalys.

<https://kulturanalys.se/wp-content/uploads/2019/06/museer-2018-1.pdf>

Nationalencyklopedin (u.å.). Demokrati. Tillgänglig: Nationalencyklopedin. [2020-06-01]

Nationalencyklopedin (u.å.). Konstruktionism. Tillgänglig: Nationalencyklopedin. [2020-03-06]

Nationalencyklopedin (u.å.). New public management. Tillgänglig: Nationalencyklopedin. [2020-03-25]

Palm, J. (2019). *JO-anmälan mot västarvet avslås*. SVT Nyheter, 2 april. <https://www.svt.se/kultur/jo-anmalan-mot-vastarvet-avslas>

Pollack Sarnecki, S & Hill, S. (2019). *Polsk kulturminister avsätter ytterligare museichef*. SVT Nyheter, 20 februari. <https://www.svt.se/kultur/polsk-kulturminister-avsatter-ytterligare-museichef>

Rennstam, J. & Wästerfors, D. (2011). Att analysera kvalitativt material. I Ahrne, G. och Svensson, P. (2011). *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber.

Regeringskansliet (u.å.). *Regleringsbrev för 2020*. <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/regleringsbrev-for-2020/> [2020-04-23]

Regeringskansliet (2019). *Myndigheten för kulturanalys ska titta på tillämpningen av principen om armlängds avstånd.*

<https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2019/11/myndigheten-for-kulturanalys-ska-titta-pa-tillampningen-av-principen-om-armlangds-avstand/>
[2020-04-23]

Richter, D. (2015). *Internationellt stöd för Lunds Konsthall.* Sveriges Radio, 18 december.

<https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=478&artikel=6324220>

Riksantikvarieämbetet. (2012). *Trender i tiden, Riksantikvarieämbetets omvärldsanalys 2010-2015.* Stockholm. urn:nbn:se:raa:diva-3755

Riksantikvarieämbetet (2019). *Hur ser det ut idag?.*

<https://www.raa.se/samhallsutveckling/kulturpolitik/regional-utvecklingssamverkan/hur-ser-det-ut-idag/> [2020-04-20]

Riksutställningar. (2016). *Länsmuseernas situation: en konsultrapport.* Visby: Riksutställningar

Rivano Eckerdal, J. & Carlsson, H. (2018). *Styrdokumentet i vardagen: En undersökning av kulturpolitiska styrdokumentens strategiska och praktiska betydelse för folkbibliotek i fem skånska kommuner.* Institutionen för kulturvetenskaper, Lund: Lunds universitet. urn:nbn:se:lnu:diva-92286

Ullberg, S. (2010). *Hårt trängda konsthallar oroar.* Folkbladet. 1 juni. <https://folkbladet.se/5232402>

Sarnecki, S (2019). *Avskedad polsk museichef: regeringen startade krig mot mig.* SVT Nyheter, 19 februari. <https://www.svt.se/kultur/avskedad-polsk-museichef-regeringen-startade-krig-mot-mig>

SFS 2019:977. *Museilag.* Stockholm: Kulturdepartementet

SFS 2013:801. *Bibliotekslag.* Stockholm: Kulturdepartementet

Sundin, A. (2020). *Chefen på konstcentrum har sagt upp sig*. SVT Nyheter, 10 februari. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/gavleborg/chefen-pa-konstcentrum-har-sagt-upp-sig>

Svensson, J & Tomson, K. Kampen om kulturen. I Svensson, Jenny & Tomson, Klara (red.) (2016). *Kampen om kulturen: idéer och förändring på det kulturpolitiska fältet*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur

Svenska Dagbladet. (2014). Kulturen har blivit en kreativ näring, 5 september. <https://www.svd.se/kulturen-har-blivit-en-kreativ-naring>

Sveriges Museer. (2020). *Museer under press – läget i landet enligt 96 museichefer*. Eskilstuna: Sveriges Museer.
https://www.sverigemuseer.se/wp/wp-content/uploads/2020/02/Museer-under-press_L%C3%A4get-i-landet-enligt-96-museichefer_2020.pdf

Torvinen, A. (2019). *Växjö konsthall och utvandrarnas hus vill inte flytta ihop*. SVT Nyheter, 12 juni. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/smaland/vaxjo-konsthall-och-utvandrarnas-hus-vill-inte-flytta-ihop>

Werner, J. (2012). Samlingar och samlande. I Arvidsson, K. & Werner, J. (red.) (2012). *Fådda och försmådda: samlingarnas historia vid Göteborgs konstmuseum = Received and rejected : the history of the collections at the Gothenburg Museum of Art*. Göteborg: Göteborgs konstmuseum

Wong, O. (2017). *Tänk fritt så länge du tänker rätt*. Svenska Dagbladet, 29 maj.

Bilagor

Bilaga 1. Museilagen

SFS nr: 2017:563

Departement/myndighet: Kulturdepartementet

Utfärdad: 2017-06-08

Ändrad: t.o.m. SFS 2019:977

Ändringsregister: SFSR (Regeringskansliet)

Källa: Fulltext (Regeringskansliet)

Inledande bestämmelser

1 § /Upphör att gälla U:2020-01-01/ I denna lag finns bestämmelser om det allmänna museiväsendet. Med det allmänna museiväsendet avses

1. statliga museer,
2. regionala museer,
3. kommunala museer, och
4. andra museer i vars styrelse eller motsvarande ledningsorgan mer än hälften av antalet ledamöter är utsedda av stat, kommun eller landsting.

1 § /Träder i kraft I:2020-01-01/ I denna lag finns bestämmelser om det allmänna museiväsendet. Med det allmänna museiväsendet avses

1. statliga museer,
2. regionala museer,
3. kommunala museer, och
4. andra museer i vars styrelse eller motsvarande ledningsorgan mer än hälften av antalet ledamöter är utsedda av stat, kommun eller region. *Lag (2019:977).*

2 § Med ett museum avses i denna lag en institution som är öppen för allmänheten och som förvärvar, bevarar, undersöker, förmedlar och ställer ut materiella och immateriella vittnesbörd om människan och människans omvärld.

3 § /Upphör att gälla U:2020-01-01/ Med museihuvudmän avses i denna lag staten, kommunerna och landstingen.

Det som sägs om museihuvudmän gäller även den som utsett mer än hälften av antalet ledamöter i ett sådant museum som avses i 1 § 4.

3 § /Träder i kraft I:2020-01-01/ Med museihuvudmän avses i denna lag staten, kommunerna och regionerna.

Det som sägs om museihuvudmän gäller även den som utsett mer än hälften av antalet ledamöter i ett sådant museum som avses i 1 § 4. *Lag (2019:977).*

Ändamål

4 § Ett museum ska utifrån sitt ämnesområde bidra till samhället och dess utveckling genom att främja kunskap, kulturupplevelser och fri åsiktsbildning.

Ansvarsfördelning

5 § Museihuvudmännen ska säkerställa att ett museum har ett bestämmande inflytande över verksamhetens innehåll.

Publik verksamhet

6 § Utställningar och annan publik verksamhet vid ett museum ska vara kunskapsbaserad och präglas av allsidighet och öppenhet.

7 § Utställningar och annan publik verksamhet vid ett museum ska vara tillgänglig för alla och anpassad till användarnas olika förutsättningar.

Kunskapsuppbyggnad

8 § Ett museum ska bidra till forskning och annan kunskapsuppbyggnad, bland annat genom att ha hög kompetens inom sitt ämnesområde.

Förvaltning av samlingar

9 § Ett museum ska aktivt förvalta sina samlingar för att nå verksamhetens mål.

10 § Regeringen får meddela föreskrifter om att de statliga museerna får överlåta föremål ur sina samlingar till andra museer inom det allmänna museiväsendet.

Regeringen får även meddela föreskrifter om förfoganden över sådana föremål i de statliga museernas samlingar som har ett begränsat kulturhistoriskt värde.

Samverkan och spridning i hela landet

11 § Museerna och museihuvudmännen ska samverka i syfte att ge alla tillgång till museernas samlade resurser, bland annat genom att ställa föremål ur de egna samlingarna till varandras förfogande.

12 § Bestämmelsen i 2 kap. 1 § kommunallagen (2017:725) om anknytning till kommunens område eller dess medlemmar hindrar inte att kommunala museer avgiftsfritt ställer föremål ur sina samlingar till förfogande för ett museum i det allmänna museiväsendet som är beläget utanför kommungränsen. *Lag (2017:774).*

Bilaga 2. Samtyckesblanketten

Samtyckesblankett

Deltagande i studie

Vi är två studenter på masterprogrammet i ABM vid Lunds Universitet med inriktning Museologi. Under våren 2020 ska vi skriva vårt examensarbete med syftet att undersöka museilagens funktion som nyinstiftad lag med fokus på styrning och frihet. Vi kommer inom ramen för vår studie att besöka ett antal museer och göra intervjuer med museiprofessionella. **Detta dokument riktar sig till deltagare i studien.**

- Alla deltagare i studien kommer att avidentifieras i den publicerade uppsatsen.
- Intervjuerna och observationerna kommer att spelas in och ljudupptagningen kommer endast vara tillgänglig för oss i arbetet med uppsatsen. Inspelningar av intervjuer kommer att raderas efter uppsatsens godkännande.
- Deltagandet är helt frivilligt och deltagaren har rättigheten att när som helst välja att avbryta deltagandet intill den dag uppsatsen är godkänd.
- Den färdiga uppsatsen kommer finnas tillgänglig på LUP Student Papers.

Genom att signera detta dokument intygar jag att jag har tagit del av informationen och ger mitt samtycke till att delta i studien.

Datum .....

Deltagarens namn .....

Deltagarens underskrift .....

För ytterligare frågor, kontakta oss på:

Email:

xxxx

Telefon:

xxx

Kursansvarig lärare är Björn Magnusson Staaf och kontaktas på: xxx

Handledare för uppsatsen är: Professor Lars-Eric Jönsson, Etnologiska avd. Inst. för kulturvetenskaper. Mail: xxx

Tack för din medverkan!

Bilaga 3. Utskick av mail

Hej xxx,

Vi är två studenter från masterprogrammet i museologi vid Lunds Universitet med en förfrågan om deltagande i en intervju.

Under våren skriver vi vår masteruppsats som kommer att fokusera på konst- och kulturhistoriska museer och den nya museilagen. Syftet är att undersöka museilagens funktion framförallt i koppling till begrepp som styrning och frihet. Studien kommer att vara en kvalitativ undersökning där vi intervjuar anställda vid ett antal museer på statlig, regional och kommunal nivå.

Vi skulle vara väldigt intresserade av en intervju med dig till vår studie eftersom du är xxx på xxx. Om du är intresserad av att delta, eller om någon av dina kollegor skulle vara intresserade, återkommer vi gärna med mer information gällande projektet, upplägg och vad det innebär att delta.

Hoppas att höra från dig!

Allt gott,

Carolin Brigelius

Mail: xxx

Tel: xxx

Elin Aspeklev

Mail: xxx

Tel: xxx

Bilaga 4. Intervjuguiden

Informera om samtyckesblanketten, att intervjun går att avbryta om informanten vill, om informanten inte vill svara på vissa frågor är det okej och säg någonting kort om vad intervjun kommer att kretsa kring.

Vad var din inställning till en museilag när förslaget om lagen började diskuteras?

Varför började museilagen diskuteras tror du?

Vad anser du att museilagen fyller för funktion?

Upplever du att museilagen ställer ett ökat krav på museiverksamheten?

Museilagen omfattar de museer som tillhör det allmänna museiväsendet. I lagens 1 § finns bestämmelser gällande vad som avses med det allmänna museiväsendet, dessa är: statliga, regionala och kommunala museer. Samt andra museer där minst hälften av styrelsen är utsedda av det allmänna. I 2 § står "Med ett museum avses i denna lag en institution som är öppen för allmänheten och som förvärvar, bevarar, undersöker, förmedlar och ställer ut materiella och immateriella vittnesbörd om människan och människans omvärld."

- Vad har du för tankar idag om de definitioner som finns i lagen?

I museilagen används begreppet allmänna museiväsendet där konstmuseer, kulturhistoriska museer, tekniska museer och naturhistoriska museer ingår.

- Vad tänker du om att så många olika typer av museum omfattas av samma lag?

Museilagen består av olika delar som *Ändamål, Ansvarsfördelning, Publik verksamhet, Kunskapsuppbyggnad, Förvaltning av samlingar* samt *Samverkan och spridning i hela landet*.

- Har du några tankar gällande museilagens och paragrafernas grad av specificering?

Enligt § 4 ska ett museum utifrån sitt ämnesområde bidra till samhället och dess utveckling genom att främja kunskap, kulturupplevelser och fri åsiktsbildning. Hur ser du på lagens funktion i relation till de här begreppen och den här diskussionen?

Enligt § 5 ska museihuvudmännen säkerställa att ett museum har ett bestämmande inflytande över verksamhetens innehåll. Vad har du för tankar gällande den här paragrafen?

Nu tänkte vi prata mer generellt om styrning och det politiska läget.
Skulle du kunna säga någonting kort om dina tankar gällande det kulturpolitiska läget idag?

Upplever du att det finns tillräcklig kunskap hos politiker och tjänstemän gällande principen om armlängds avstånd eller museilagen?

Har du några tankar om när ett övergripande styrande övergår till att bli ett detaljstyrande?

Har ni på museet upplevt en situation med styrning?

Finns det negativ och positiv styrning, hur ser det ut i så fall?

I flera av de kulturpolitiska utredningarna, och framför allt i de som gjorts under 2000-talet, används begrepp som kulturens egenvärde och den fria konsten. När förslaget om att instifta en museilag lyftes återigen vikten av kulturens egenvärde och att konsten ska vara fri från politiskt inflytande upp. I propositionen som ledde fram till en museilag används även begrepp som dynamisk, utmanande och obunden kraft i relation till kulturen.

- Hur ser du på lagens funktion i relation till de här begreppen och den här diskussionen?
- Vad skulle du säga att begreppen kulturens egenvärde och den fria kulturen/konsten innebär?

Hur ser du på lagens framtida utveckling och funktion?

Avsluta med att försöka sammanfatta vad vi pratat om och fråga om informanten vill tillägga någonting till diskussionen innan vi slutar.

Bilaga 5. Arbetsfördelning

Arbetsfördelningen i samband med denna undersökning har varit jämt fördelad mellan oss båda. Elin kom med ett förslag på ämnesområde men vi har gemensamt kommit fram till uppsatsens syfte och frågeställning. Vi deltog båda under samtliga tio intervjuer och arbetade med transkribering och kodning i lika hög utsträckning. Vi har båda varit delaktiga i kontakten med informanterna och i planerandet av resor. Vi har i huvudsak läst samma litteratur. Den litteratur som berörde teori och metod har vi båda tagit del av och diskuterat tillsammans. Annan litteratur som tidigare forskning har vi delat upp mellan oss men vi har då tagit del av varandras anteckningar och fört diskussion kring materialet. Själva skrivprocessen har i största möjliga mån fördelats lika mellan oss båda. Vi har kontinuerligt växlat mellan de olika delarna vilket innebär att vi båda bidragit till och ansvarat för samtliga delar.